

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MIGUEL BONNEFOY

Miras

Çeviren: Birsal Uzma

Genel Yayın: 5582

MIGUEL BONNEFOY

Annesi Venezuelalı, babası Şilili olan Miguel Bonnefoy, 1986 yılında Fransa'da doğdu. 2013 yılında genç yazarlara verilen Prix du Jeune Écrivain'a layık bulundu. 2015'te yayınlanan *Le Voyage d'Octavio* ile Goncourt Akademisi İlk Roman Ödülü finalistleri arasındaydı. 2017'de yayınlanan *Sucre Noir* ile Femina Ödülü'ne aday oldu. 2020 yılında yayınlanan romanı *Miras (Héritage)* Fransa'da eleştirmenlerce övgüyle karşılandı ve pek çok dile çevrildi.

BİRSEL UZMA

1970 yılında İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi ve İ. Ü. Fransız Dili ve Edebiyatı bölümlerinde okudu. Fransızca dilinden çeviri yapıyor.

MİRAS
MIGUEL BONNEFOY

ÖZGÜN ADI
HÉRITAGE

Copyright © 2020, Editions Payot & Rivages

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2021
SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
BAŞAK GÜNTEKİN

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
BANU YILMAZ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM HAZİRAN 2022, İSTANBUL

ISBN 978-625-429-135-7

BASKI
AYHAN MATBAASI
Mahmutbey Mah. 2622. Sok. No: 6/31
Bağcılar / İstanbul
Tel. (0212) 445 32 38
Sertifika No: 44871

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.

Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

MİRAS

MIGUEL BONNEFOY

Fransızca aslından çeviren:
Birsel Uzma

Roman

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

*Selva için,
Devamını bilecek tek kişi sensin.*

“Geçmişlerini hatırlayamayanlar tekrara mahkûmdur.”

George SANTAYANA

Lazare

Birinci Dünya Savaşı haberi Şili'ye ulaştığı sırada, Lazare Lonsonier küvetine uzanmış gazetesini okumakla meşguldü. O aralar, Fransız gazetelerini, dokuz bin kilometre uzakta, limon kabuklarıyla güzel kokular katılmış küvetine uzanarak karıştırma âdeti edinmişti. Çok daha sonra, cep-heden ciğerinin kalan yarısı ve Marne hendeklerinde kaybettiği iki erkek kardeşin acısıyla döndüğünde, narenciye kokusuyla havan toplarınıninkini birbirinden ayıramaz hale gelecekti.

Ailenin hikâyesine kulak verilirse, babası bir zamanlar Fransa'dan, bir cebinde otuz frank, diğerinde tek bir asma köküyle kaçmak zorunda kalmıştı. Hayata gözlerini Jura Dağları eteklerindeki Lons-le-Saunier'de açan baba, yaprak bitinin neden olduğu filoksera bütün asmalarını kurutup da iflasını kaçınılmaz hale getirdiğinde, altı hektarlık bir bağ işletmekteydi. Yamaçların eğimli arazilerinde dört nesildir bağcılık yapan ailenin elinde, birkaç ay içinde, elma ağaçlarının arasındaki ölü köklerden ve babanın azıcık ürün alabildiği yabani bitkilerden başka bir şey kalmamıştı. O da kireçtaşı ve tahıl, kuzugöbeği mantarı ve ceviz diyarını terk edip La Havre'dan California'ya doğru yola çıkan demirden bir gemiye bindi. O sıralarda Panama Kanalı he-

nüz açılmadığından Amerika'nın güney ucunu dolaşmak ve Horn Burnu'nu dönen bu geminin bordasında, kuş kafesleriyle dolu ambarlara balık istifi tıkmış iki yüz adamla birlikte kırk gün kadar seyahat etmek zorunda kaldı; adamlar o kadar gürültü çıkarıyordu ki Patagonya'ya kadar gözünü kırpması mümkün olmadı.

Bir gece, yatakhanein koridorlarından birinde uyurgezer misali dolanırken, gölgelerin arasında hasır bir tabureye çökmüş, kolları bileziklerle dolu, dudakları sarıya boyalı, alnında yıldız dövmeleri olan yaşlı bir kadın gördü. Ona yaklaşmasını işaret ediyordu.

“Uyku tutmuyor mu?” diye sordu kadın.

Göğsünden, bir inciden daha büyük olmayan, üzeri minicik deliklerle dolu, akik gibi ıslıl ıslıl parlayan, küçük yeşil bir taş çıkardı.

“Üç frank vereceksin,” dedi.

Adam parayı ödeyince, yaşlı kadın kaplumbağa kabuğu içinde yaktığı taşı burnunun altında dolaştırdı. Duman öyle hızlı etki etti ki bayılacağını sandı. O gece kırk yedi saatlik kesintisiz, derin bir uykuya yattı ve deniz yaratıklarının altın asmalar arasında yüzdüğü rüyalar gördü. Uyandığında, midesinde ne varsa kustı. Bedeni öyle dayanılmaz bir ağırlıktaydı ki yataktan kalkmayı başaramadı. Buna ihtiyar Çingene'nin dumanının mı, kuş kafeslerinin pis kokusunun mu sebep olduğunu hiçbir zaman tam olarak bilemedi ama Macellan Boğazı'ndan geçiş süresince devam eden o hummalı ateş hali içinde, o buzdan katedraller arasında, cildinin toza dönüşüp çevreye saçılmasına sebep olacak gri lekelerle kaplandığını seyrettiği sanrılar gördü. Kara büyüünün ilk belirtilerine aşına olan kaptanın salgın tehlikesi sezmesi için bir göz atması yeterliydi.

“Karahumma,” diye bildirdi. “İlk limanda indireceğiz kendisini.”

Böylece, Pasifik Savaşı'nın tam ortasında, yerini haritada bile gösteremeyeceği, dilini zaten bilmediği bir ülke olan Şili'de, Valparaíso'da gemiden inmek zorunda kaldı. İlk iş, gümrük masasına varmadan bir balık deposunun önünden geçerek uzayıp giden bir kuyruğun sonuna eklendi. Mülteci hizmetleri memurunun belgelere damga vurmada önce, her yolcuya sistematik olarak iki soru sorduğunu fark etti. Bunlardan ilkinin nereden geldikleri olabileceği sonucuna vardı ve mantıken ikincisi de gidecekleri yer olmalıydı. Sıra kendisine gelince, memur kafasını kaldırmadan sordu:

“*Nombre?*”¹

Tek kelime İspanyolca anlamamasına rağmen soruyu doğru tahmin ettiğine inancı tam, tereddütsüz cevap verdi:

“*Lons-le-Saunier.*”

Memurun yüzü ifadesizdi. Yorgun bir el hareketiyle, ağır ağır kaydetti:

“*Lonsonier.*”

Devam etti:

“*Fecha de nacimiento?*”²

“*California.*”

Memur omuz silkti, bir tarih yazdı ve belgeyi uzattı. Jura'daki bağlarını terk etmiş bu adam, o an itibariyle Lonsonier adıyla vaftiz edilmiş ve Şili'ye geldiği tarih olan 21 Mayıs'ta ikinci kez doğmuş oldu. Sonraki asır boyunca, Atacama Çölü'nden ama bir o kadar da şamanların büyü-sünden korktuğundan, kuzeye doğru yolculuğuna devam etmeye kalkışmadı; bu korkuyla ara sıra sıradağların zirvelerine bakarak şöyle derdi:

“Şili bana her zaman California'yı düşündürmüştür.”

Lonsonier'nin mevsimlerin tersyüz olmasına, gün ortası siestalarına ve her şeye rağmen Fransızca tınısını koruyan bu yeni isme alışması uzun sürmedi. Depremleri önceden

1 (İsp.) Numara. (ç. n.)

2 (İsp.) Doğum tarihi. (ç. n.)

bilmeyi ve felaket bile olsa, her şey için Tanrı'ya şükretmeyi öğrenmekte gecikmedi. Birkaç ayın sonunda, hafif şivesi ona ihanet etse bile, o diyarlarda doğmuşçasına, “r”leri bir nehrin taşları yuvarlaması gibi yuvarlayarak söylüyordu. Zodyak takımıyıldızlarını okumayı, gezegenler arasındaki mesafeleri ölçmeyi öğrendiğinden, yıldızlar arasındaki ilişkilerin göz açıp kapayana kadar değiştiği güneye özgü yeni sistemin şifrelerini çözdü, pumalar ve arokaryalardan oluşan başka bir dünyaya, dev taşlar, söğütler ve akbabalarla dolu ilklerin dünyasına yerleştiğini anladı.

Concha y Toro bağlarında ziraat müdürü olarak çalıştı; lama ve kaz yetiştiricilerinin çiftliklerinde, *bodega* olarak adlandırılan çok sayıda şarap deposu kurdu. Sıradağların eteklerindeki eski Fransız bağı, kıtanın belindeki kemerde asılı bir kılıç gibi duruyor, güneşin mavi olduğu bu ince uzun kara parçasında ikinci bir gençlik yaşamasını talep ediyordu. Kısa zaman zarfında, bölgede yaşayan, buraya yerleşip Şililileşmiş, munasip evliliklerle bağlar kurmuş ve yurtdışına şarap ihraç ederek zenginleşmiş yabancılardan kurulu bir çevreye dahil oldu. Mütevazı bir bağcı, fakir bir köylüken, bilinmeze doğru yola çıkmış, kendini birdenbire çok sayıda bağın başında bulmuş ve marifetli bir işadamına dönüşmüştü. Ne savaşlar ne asma biti hastalığı ne ayaklanmalar ne de diktatörlükler, bundan böyle hiçbir şey yeni elde ettiği bu refahı bozamayacaktı. Lonsonier, Santiago'daki ilk senesini kutlarken, demir geminin bordasında yeşil bir taş yakıp burnuna tutan Çingene kadına dualar etti.

Bordeaux'dan göç etmiş, şemsiye ticareti yapan köklü bir aileden gelen, düz kıvılcı saçlı, zayıf, narin Delphine Moriset ile evlendi. Delphine'in anlattığına göre, aile, Fransa'yı kırıp geçiren kuraklığın ardından California'da bir dükkân açma umuduyla, San Francisco'ya göç etmeye karar vermişti. Morisetler Atlantik'i aşmış, Brezilya ve Arjantin boyunca yollarına devam etmiş, Macellan Boğazı'nı geçmeden

önce, Valparaíso Limanı'na uğramışlardı. Kader bu ya, o gün yağmur yağıyordu. Babası, Mösyö Moriset, basiretli bir adam olarak, hemen rıhtıma inmiş ve koca mühürlü sandıklar içinde yanlarında getirdikleri şemsiyelerin tamamını bir saat içinde satıp tüketmişti. Nihayetinde San Francisco'ya giden gemiye geri binmeleri mümkün olmayınca dağla okyanus arasına sıkışmış, bazı bölgelerinde yarım asır durmadan yağmur yağabileceği söylenen bu puslu ülkeye yerleşmişlerdi.

Kaderin oyunuyla bir araya gelen çift, Santiago'da, karların erimesiyle taşkınlara sebep olan Mapocho Nehri yakınlarındaki Santo Domingo Sokağı üzerinde, Endülüs tarzı bir eve yerleşti. Evin ön cephesi üç limon ağacıyla perdelenmişti. Tamamı yüksek tavanlı odaları, Punta Arenas hasırından örülmüş İmparatorluk dönemi mobilyalarıyla döşenmişti. Aralık ayında getirttikleri Fransız mallarıyla evleri balkabakları, *paupiettes de veau*³ dolu koliler, canlı bıldırcın dolu kafesler, gümüş tepsilerin üzerine yerleştirilmiş, yolculuk yüzünden etleri fazla sertleştiğinden geldiğinde kesilmesi mümkün olmayan yolunmuş sülünlerle dolup taşıyordu. Bunun üzerine kadınlar, gastronomiden çok büyücülüğe yakın görünen, gerçekdışı bir mutfak deneyimine atılıyordu. Fransız sofralarının kadim geleneklerine, sıradağlarda yetişen bitkileri katıyor, koridorları gizemli rayihalara, sarı dumanlarla gelen güzel kokulara boğuyorlardı. Domuz sucuğu doldurulmuş empanada'lar⁴, Malbec şarabında pişmiş horoz yahni, *maroille* peyniriyle *pasteles de jaiba*'lar⁵ ve Şilili hizmetçilerin hasta ineklerden geldiğine inanmalarına neden olacak kadar güçlü kokular yayan *reblochon* peynirleri servis ediyorlardı.

3 Fransız mutfağından, ince dilimlenmiş dana etine sarılarak yapılan bir çeşit sarma. (ç. n.)

4 İspanyol mutfağı başta olmak üzere, Orta ve Güney Amerika'da sık tüketilen bir tür börek. (ç. n.)

5 Yengeçle pişirilen bir Şili yemeği. (ç. n.)

Damarlarında dolaşan kanın bir damlası bile Latin Amerikalı olmayan çocukları, Fransızlardan daha Fransız oldu. Lazare Lonsonier, *aguardiente*⁶ ve yılan zehri kokan kırmızı çarşafli odalarda dünyaya gelen üç oğlan çocuğundan ilkiydi. Etrafları *Mapuçe*⁷ dili konuşan *matrone*'lerle⁸ dolu olmasına rağmen, asıl konuştukları dil Fransızcadı. Ebeveynleri, göç ederken beraberlerinde getirdikleri, sürgünden kurtardıkları bu mirası onlarla paylaşmayı ihmal etmemişti. Bu aralarında adeta gizli bir sığınak, bir toplumsal sınıf kodu, önceki hayatlarının hem mirası hem de zaferiydi. Doğduğu günün öğleden sonrasında, Lazare'ı girişteki limon ağaçlarının altında vaftiz ederlerken, ayın alayı halinde bahçede dolaşmaya çıktılar ve üzerlerinde beyaz pançolarla, ihtiyar Lonsonier'nin bir parçacık toprakla birlikte bir şapkanın içinde korumayı başardığı bağ kütüğünü yeniden toprakla kavuşturduğu o anı kutladılar.

“Şimdi,” dedi asmanın çevresindeki toprağı iyice sıkılaştırarak, “şimdi köklerimizi gerçek anlamda salmış olduk.”

Genç Lazare Lonsonier, o andan itibaren, daha önce hiç gitmese dahi, Fransa'yı her zaman, Hint Adaları'nın vakanüvislerinin muhtemelen Yeni Dünya'yı hayal ederken kullandıkları hayal gücüyle canlandırdı zihninde. Gençliğini, savaşlar ve siyasi çalkalanmalardan korunmuş, büyülü ve uzak diyarların hikâyelerinden oluşan bir evren içinde, ona bir denizkızı gibi tasvir edilen Fransa'nın hayaliyle geçirdi. Oralarda bir yerlerde zarafet sanatını, seyyahların anlatılarının etkisinin üstesinden gelmeyi başaramayacağı kadar ileri götüren bir imparatorluk görüyordu. Mesafe, köklerinden koparılma, zaman, ebeveynlerinin acıyla terk ettiği bu diyarları öylesine güzelleştirmişti ki hayalinde, tanımadığı halde Fransa'nın özlemini çekiyordu.

6 Alkol derecesi yüksek, damıtılmış bir içki. (ç. n.)

7 Orta ve Güney Şili ile Güney Arjantin'de yaşayan yerli halk. (ç. n.)

8 Kadın kâhya, mürebbiye. (ç. n.)

Bir gün, Alman şivesiyle konuşan genç bir komşusu ona soyadının hangi bölgeden geldiğini sordu. Temiz pak giyimli bu sarışın çocuk, Şili'ye yirmi yıl önce göç etmiş Alman kolonilerindendi. Ailesi, Araucania'nın çorak topraklarında çalışmak üzere güneye yerleşmişti. Lazare, dudaklarının ucunda bir soruyla döndü eve. Aynı akşam, ailedeki herkesin soyadının gümrükteki bir yanlış anlaşılmaya dayandığının bilincinde olan babası kulağına fısıldadı:

“Fransa'ya gittiğinde, amcanı bulursun. O sana her şeyi anlatır.”

“Adı ne?”

“Michel René.”

“Nerede yaşıyor?”

“Burada,” dedi babası parmağıyla yüreğine işaret ederek.

Eski kıtanın gelenekleri ağustos ayına kalmadan tüm aile fertlerince benimsenmişti. “Küvet” modasının gelişine kimse şaşırmadı. Baba Lonsonier, bir öğleden sonra eve geldiğinde ev içinde uyulması gereken temizlik kurallarıyla ilgili bazı görüşlerini açıkladı ve son model bir ayaklı küvet getirtti; döküm emaye küvetin arslan pençesi biçiminde dört bronz ayağı vardı ama ne musluk ne de su borusu için bir delik göze çarpıyordu; fakat içi, iki kişinin cenin pozisyonunda sığabileceği koca bir hamile kadın karnı kadar genişti. Küvetin boyutları karşısında, hanımefendi etkilendi ve çocuklar da çok eğlendi; bu arada baba, küvetin fildişiinden yapıldığını ilan edince, buhar ya da fotoğraf makinesinin keşfinden bu yana buluşların hiç şüphesiz en büyüleyici olanı karşısında oldukları da kanıtlandı.

Küveti doldurmak için, birkaç yıl sonra ailenin soyağacında önemli bir rol üstlenecek Hector Bracamonte'nin babası, mahallenin sucusu, *el aguatero*, Fernandito Bracamonte çağrıldı. Daha o yaşta kayın ağacı dalı gibi iki büküm bedeni, lağımclar gibi devasa elleri olan bir adamdı;

şehri katır sırtında bir baştan bir başa arşınlar, iki tekerlekli yük arabasında taşıdığı koca koca sıcak su varillerini kaldırdığı gibi katları tırmanır ve yorgun hareketlerle leğenleri doldururdu. Kıtanın öteki kıyısında, Karayipler’de yaşayan kardeşlerin en büyüğü olduğunu söylüyordu; kardeşlerinden biri, Severo Bracamonte altın arayıcısıydı; bir başkası Saint-Paul-du-Limon Kilisesi’ni restore ettirmişti; bir diğeri Libertalia’ya⁹ inanan bir ütopistti; Babel Bracamonte adıyla tanınanıysa *Maracuco İspanyolcasıyla*¹⁰ yazan bir köşe yazarıydı. Fakat bu kadar çok sayıda kardeşi olmasına rağmen, itfaiyeciler tarafından bir sarnıç kamyonunun arkasında boğulmuş halde bulunduğunda, kimsenin umurunda olmadı sanki.

Küveti odanın ortasına yerleştirdiler ve bütün Lonsonier’ler ailedeki konumlarına göre birbiri ardına banyo yaparken, suya koku vermek için kapının önündeki ağacın limonlarını sıkıyor, gazeteyi karıştırmak için üzerine bambudan bir köprü koyuyordu.

İşte bu yüzden, Ağustos 1914’te, Birinci Dünya Savaşı’nın haberi Şili’ye ulaştığında, Lazare Lonsonier banyosunun içinde okumaktaydı. O gün, bir gazete yığını, iki ay gecikmeyle de olsa ellerine ulaşmıştı. *L’Homme Enchaîné*, İmparator Guillaume’un çara gönderdiği telgrafları yayınlıyordu. *L’Humanité*, Jaurès’nin öldürüldüğünü ilan ediyordu. *Le Petit Parisien*, genel işgal durumu hakkında bilgi veriyordu. Fakat *Petit Journal* tarafından, tehditkâr karakterlerle sürmanşet olarak verilen en son habere göre, Almanya, Fransa’ya savaş ilan etmişti.

“*Pucha*¹¹,” diye söylendi Lazare Lonsonier.

⁹ Korsanlarca kurulduğu söylenen ve tarihçiler tarafından edebiyat dışında var olmadığı iddia edilen efsanevi koloni. Libertalia adını Latince özgürlük anlamına gelen *liberi* kelimesinden almaktadır. (ç. n.)

¹⁰ Maracuco İspanyolcası, Venezuela’nın kuzeybatısındaki Zulia eyaletinde ve Falcón eyaletinin batısında konuşulan İspanyolca. (ç. n.)

¹¹ (İsp.) Kahretsin! (ç. n.)

Bu haber ülkesiyle arasındaki mesafenin büyüklüğünü fark etmesine neden olmuştu. Birdenbire yüreğinin, sınırlarına saldırılan bu uzak ülkeye ait olduğunu hissetti. Küvetinden dışarı fırladı ve aynada savaşmaya hiç de uygun olmayan, cılız, savunmasız, kemikleri sayılan yansımasını görmesine rağmen, içi kahramanca hislerle dolarak dinçleştiğini hissetti. Kaslarını şişirip bakınca, yüreği mütevazı bir gururla ısındı. Atalarının nefesini hisseder gibi oldu ve işte tam o anda, az da olsa endişeli bir tereddütle, nesillerden beri onları okyanusa sürüp duran kadere boyun eğmesi gerektiğini anladı.

Beline havluyu sardığı gibi, elinde gazeteyle salona indi. Toplanan ailesi karşısında, üzerinden tüten yoğun narenciye kokuları arasında, yumruğunu kaldırdı ve ilan etti:

“Fransa için savaşmaya gidiyorum.”

O zamanlar, Pasifik Savaşı’nın anıları hâlâ tazeydi. Tacna ve Arica Harekâtı ile Şili’nin Peru’dan aldığı bölgeler yüzünden sınırlarda hâlâ çatışmalar oluyordu. Peru ordusu Fransa, Şili ordusuysa Almanya tarafından eğitilmişti. Avrupa’dan göç eden ailelerin sıradağların yamaçlarında doğan çocukları için, Alsace-Lorraine anlaşmazlığıyla Tacna-Arica meselesi arasında bir benzerlik olduğunu fark etmek zor olmadı. Üç kardeş: Lazare, Robert ve Charles Lonsonier, Fransa haritasını bir masanın üzerine yayıp amcaları Michel René’nin çoktan Argonne ovalarında savaştığından gayet emin, aslında gördükleri hakkında en ufak bir fikre sahip olmadan, birliklerin nasıl yer değiştirdiğini titizlikle incelemeye koyuldu. Salonda Wagner çalınmasını yasakladılar ve ellerinde bir kadeh *pisco*¹², tek lamba ışığında nehirlerin, vadilerin, şehirlerin ve köylerin yerlerini gösterip eğlendiler. Harita birkaç gün içinde renkli raptiyeler,

12 Dört yüz yıldan uzun zamandır bilinen, saf damıtılmış üzüm suyundan elde edilen bir tür içki. (ç. n.)

toplu iğneler ve küçük kâğıt bayraklarla doldu. Hizmetçiler bu pantomimi şaşkınlıkla izliyor, harita masanın üzerine serilmiş dururken, üzerine tabak koymama kuralına saygı gösteriyordu. Aslına bakılırsa kimse içinde yaşanmayan bir vatan için nasıl savaşılar anlamıyordu.

Yine de Santiago’da savaş, çok yakın bir çağrı gibi yankı buldu; bu o kadar güçlü bir çağrıydı ki bütün sohbetlerin ortasına yerleşti. Aniden, bir başka özgürlük, seçim özgürlüğü, vatan özgürlüğü, varlığını ve şerefini hissettirerek oradaydı, her yerdeydi. Konsolosluğun ve elçiliğin duvarlarına, genel seferberlik ilan edildiğini, para toplandığını bildiren afişler asılmıştı. Alelacele özel baskılar yapılıyordu. İspanyolcadan başka dil bilmeyen genç kızlar, asker kepi biçiminde çikolata kutuları ürettiyordu. Şili’ye yerleşmiş bir Fransız aristokrat, askerde madalya alan ilk Fransız kökenli Şilili askere ödül olarak üç bin peso vermeyi vaat etti. Ana-caddelerde kortejler oluştu ve gemiler, çantalarında güzelce katlanmış üniformaları ve sazan derisinden muskaları, yüzlerinde güven ifadesiyle safları doldurmaya giden göçmen çocukları ya da torunlarıyla dolup taşmaya başladı.

Bu manzara o kadar ihtişamlı, o kadar baştan çıkarıcıydı ki üç Lonsonier’nin, bu azametli atmosferin etkisiyle, söz konusu kitlesel harekete katılma arzusunun yakıcılığına direnmesi mümkün olmadı. Ekimde, Santiago’daki Almeda Bulvarı’nda, dört bin kişinin önünde, Mapocho Garı’ndan Fransa’ya yola çıkacak bir gemiye binecekleri Valparaíso’ya doğru hareket eden sekiz yüz Franko-Şilili arasında yerlerini aldılar. 18-Septembre ile San Ignacio sokakları arasındaki San Vicente de Paul Kilisesi’nde bir ayin düzenlendi ve bir askeri bando, üç renkli bir parter önünde, en yüksek perdeden *La Marseillaise*’i çaldı. Sonraları anlatıldığı üzere, yedek asker sayısının kalabalıklığı yüzünden *del norte* ekspresinin arkasına özel vagonlar eklenmesi gerekmiş ve hatta geç kalan bazı genç gönüllüler, And Dağları’nın o mevsimde

kar altında olan tepelerini aşır gemiyi Buenos Aires'te yakalamak için dört gün yol yürümüştü.

Yol uzundu. Deniz, Lazare'nin üzerinde elem ile büyülenme karışımı bir etki yarattı. Robert bütün gün kamarasında bir şeyler okuyor, Charles güvertede geziniyor, diğer gönüllüler arasında dolaşarak, söylentilere kulak verip sigarasını tütürüyordu. Sabahları, avaz avaz askeri marşlar ve kahramanlık türküleri söylerler de akşamları, alacakaranlıkta çember olup oturuyor, cephede gökten kuş cesetlerinin yağdığına, karahummadan insanların karnında salyangozların büyüdüğüne, Almanların esirlerin derisine bıçakla adlarının baş harflerini kazıdıklarına, Baron de Pointis'den beri görülmeyen hastalıkların tekrar yayıldığına dair korkunç hikâyeler anlatıyorlardı birbirlerine. Şimdi Lazare, Fransa'yı bir kez daha bir fantezi, anlatılanlardan ibaret bir yapı olarak algılıyordu fakat kırk günün sonunda, kıyıları seçilir olduğunda, aklından geçirmediği tek düşüncenin bu ülkenin gerçekteki varlığı olduğunu fark etti.

Gemiden inmeye hazırlanırken, fitilli kadifeden bir pantolon, ince tabanlı mokasenler ve babasından miras, saç örgüsü modellenmiş bir hırka giymişti. Üzerinde Şili tarzı bir kılıkla, dönüşeceği askerin gururuyla değil, bir ergenin masumiyetiyle ayak basıyordu bu limana. Charles, mavi çizgili gömleği ve tepesinde kırmızı ponponu olan pamuklu kumaştan beresiyle denizci kılığındaydı. Dudağının üzerinde ara sıra tükürüğüyle ucunu burduğu, mükemmel bir simetriye sahip şanlı Galyalı atalarınıninki gibi ince bir bıyık göze çarpıyordu. Robert'in üzerinde smokin gömleğiyle saten pantolonu vardı ve öldüğü gün, hâlâ Şili'deki saati gösterdiği fark edilen gümüş saati belinin üst kısmından bir zincirle sarkıtmıştı.

Rihtıma inerken ilk fark ettikleri, Valparaíso Limanı'ndakiyle neredeyse tamamen aynı olan hoş kokuydu. Fakat

bunu düşünecek zamanları olmadı; alelacele birlik komutanlığı önünde sıraya sokuldular ve her birine kırmızı pantolon, iki sıra düğmeyle kapanan parka, tozluklar ve bir çift deri postaldan oluşan üniformaları dağıtıldı. Daha sonra, babalarının bir zamanlar geri dönmek üzere terk ettiği bir kıtanın bağrına kendilerini parçalatmaya gelen binlerce göçmen delikanlıyı cepheye nakletmek üzere bekleyen askeri kamyonlara bindiler. Karşılıklı sıralara oturduklarında, kimse Lazare'ın kitaplarda okuduğu, seçilmiş kelimeler ve ünlemlerle dolu Fransızca'yı konuşmuyordu; şiiri olmayan emirler yağdırılıyor, kimsenin görmediği bir düşmana küfürler ediliyordu; akşam, vardıkları yerde, iki aşçının kemik dolu bir yahniyi ısıttığı dört geniş kazanın önünde kuyruğa girdiğinde etrafında işittiği Breton ve Provence şivelerinden ibaretti. Gemiye binip dönüş yoluna düşmesine, geldiği yere geri dönmesine ramak kalmıştı ama verdiği sözü hatırladı ve sınırların ötesinde ifa edilecek herhangi bir vatani görev varsa bunun atalarının ülkesini savunmak olabileceğine karar verdi.

Lazare Lonsonier, ilk günlerde siperleri güçlendirmekle, hendeklerin çevresine kazıklar ve çitler dikmekle, kare panolar yerleştirerek zemini düzlemekle o kadar meşguldü ki Şili'yi özleyecek zamanı olmadı. Kardeşleriyle birlikte, bir yıldan uzun bir zamanı, dikenli teller çekerek, yenecek istihkakı hesaplayarak ve bombalar altında mühimmat depolarıyla cepheler arasında kilometrelerce mekik dokuyup patlayıcı sandığı taşıyarak geçirdiler. Başlangıçta, asker ağırbaşlılığını korumak uğruna, temiz bir kaynak bulduklarında, kollarını gri bir köpükle kaplayan bir parçacık sabunla az da olsa yıkanıyorlardı. Ümursamazlıktan çok moda gereği, sakallarını uzamaya bıraktılar ve böylece “sakallılar” olarak adlandırılma onuruna da erişmiş oldular. Fakat aylar geçtikçe, vakarın bedelini küçük düşerek ödediler. Onlu gruplar halinde, bir çimenliğe çöküp bit ayıklama seansları

düzenliyorlardı; kıyafetlerini kaynar suya atıyor, silahlarını zift ve yağ karışımıyla ovuyor, sonra fırçalanmaktan yıpranmış, yırtılmış, üzerine sinen kokusu nazizmin yükselişinin en karanlık anlarına kadar Lazare'in peşini bırakmayacak üniformalarını tekrar üzerlerine geçiriyorlardı.

Düşman cephesinden bilgi getirecek herkese otuz frank verileceği söylentisi yayıldı. Bunu duyar duymaz, olabilecek en beter koşullara mahkûm, açlıktan gözü dönmüş piyade erleri kurtlanmış cesetlerin ortasında yerlerde sürünüp şanslarını denedi. Çamurun içinde bir hayvan gibi sürünüyor, bir yandan da saldırıya dair bir tarih, bir saat, herhangi bir işaret yakalamak hevesiyle dikenli tellerin üzerinden aşır kulak kabartacak bir gedik bulmaya çalışıyorlardı. Konakladıkları yerden uzaklaşarak, usulca Alman saflarına sokuyluyor, gizli nöbet yerlerinde hem korkudan hem soğuktan tir tir titriyor, bazen bütün bir geceyi, havan toplarının açtığı bir deliğin içinde büzüşerek geçiriyorlardı. Bu otuz frankı bir tek, Manosque'tan gelen gencecik bir askeri okul öğrencisi, Augustin Latour alabildi. Bir vadinin derinliklerinde, düşüp boynunu kırmış bir Almanla karşılaşınca ceplerini karıştırdığını söylüyordu. Almanca yazılmış mektuplardan, banknotlar halinde marklardan ve ortada kare bir deliği olan biraz bozuk paradan başka bir şey bulamamıştı ama kemerinin arkasındaki deriden, gizli cepte, Alman'ın muhtemelen bir Fransız askerin cesedinden çaldığı, özenle altıya katlanmış otuz frank görmüştü. Parayı gururla havada sallayarak tekrarlıyordu:

“Fransa'nın borcunu tahsil ettim.”

İki hendeğin ortasında, tam yarı yolda bir kuyunun keşfedilmesi de aşağı yukarı bu zamanlara rastladı. Lazare Lonsonier, iki düşman cephenin, bu kuyuya erişileceği zaman ateşkes yapılması konusunda nasıl anlaştığını hayatının sonuna kadar öğrenemeyecekti. Öğleye doğru,

ateş emri askıya alınıyor ve bir Fransız askerin kovalarını doldurmaya gitmek ve bu ağır kovalarla geri yürümek için yarım saati oluyordu. Bu yarım saat sona erince, bu kez bir Alman asker su ikmali için harekete geçiyordu. İki düşman saffının da ihtiyacı giderildiğinde, yeniden ateşe başlıyorlardı. Birbirlerini öldürmeye devam edebilmek için su bulup hayatta kalmaları gerekiyordu. Bu kasvetli dans, her gün, iki tarafın birbirinin hakkına asla tecavüz etmediği, titiz bir askeri disiplinle, şövalyevari davranışlarla tekrarlanıyordu, öyle ki kuyudan geri dönenler, iki yıllık çatışma sürecinde ilk kez, uzaklarda bir kuşun ötüşünü ya da bir değirmen taşının gıcirtısını işittiğini söylüyordu.

Lazare Lonsonier gönüllü oldu. Dirsekle bilek arasına astığı dört kova, omzundaki çapraz askıya bağladığı yirmi boş matara ve elinde bir boş çamaşır leğeniyle on dakikalık yürüyüş sonunda, aynı yolu dolu kaplarla nasıl yapacağını kara kara düşünerek kuyunun yanına vardı. Etrafı geniş bir kuyu bileziği ve kırık dökük bir alçak duvarla çevrili kuyuda, boş bir kuş kafesinin hüznü vardı. Etrafında mermi delikli birkaç kova ve kenarına bırakılıp unutulmuş bir asker ceketi göze çarpıyordu.

Kulpuna ip bağladığı kovasını su şıptısı işitene kadar aşağı indirdi. Yukarı almak için çekmeye başlamıştı ki birdenbire karşısında kaya gibi bir kütle beliriverdi.

Lazare başını kaldırdı. Üzeri kamuflej çamuruyla kaplı bir Alman asker silahını ona doğrultmuş karşısında dikiliyordu. Dehşete kapılarak ipi bıraktı, kova kuyuya düştü, bir hamlede doğruldu, kaçmak istedi ama bir taşla takılarak bağırды:

“*Pucha!*”

Ateş edilmesini bekledi ama silah sesi gelmedi. Yavaş yavaş gözlerini açarak askere doğru döndü. Asker ileri doğru bir adım atınca, Lazare geri çekildi. Şüphesiz onunla aynı yaşıydı ama üniforması, postalları ve miğferiyle ondan

çok daha avantajlıydı. Alman asker tabancasını indirdi ve sordu:

“*Eres chileno?*”¹³

Bu cümle mükemmel bir İspanyolcayla, öfkeli Güney Amerika akbabalarının ve *arrayane*’ların¹⁴, karabatakgiller ve okalıptüs kokan nehirlerin hissedildiği bir İspanyolcayla fısıldanmıştı.

“*Si,*”¹⁵ diye cevap verdi Lazare.

“*De donde eres?*”¹⁶ diye sordu.

“*Santiago.*”

Almanın yüzünde bir gülümseme belirdi.

“*Yo también. Me llamo Helmut Drichmann.*”¹⁷

Lazare, on yıl önce ona ailesinin kökenini soran, Santo Domingo Sokağı’ndaki genç komşusunu tanıdı. Savaş haberi üzerlerine aynı anda çökmüştü. İkisi de bir başka ülkeyi, bir başka bayrağı savunmak uğruna okyanusları aşma çağrısına boyun eğmişti ama şimdi, doğumlarına tanıklık etmiş kaynaktan su almak için sessizce geri dönmüşlerdi o kuyunun başına.

“*Escuchame,*”¹⁸ dedi Alman. “Cuma akşamı bir sürpriz saldırı hazırlığı var. O gün hasta numarası yap ve geceyi revirde geçir. Canını kurtar.”

Bu sözler, Helmut Drichmann’ın ağzından bir solukta, hesapsız kitapsız çıktı. Bu sözleri, fazla suyu olduğundan değil de susuzluğun ne olduğunu bildiğinden su verir gibi söylemişti. Alman ağır hareketlerle miğferini çıkarınca, Lazare onu açık seçik görebildi. Yüzü mermer güzelliğindedeydi, mat ve pürüzsüz bir görünüme, zamanla güzelleşen eski zaman heykellerinin gizli cazibesini anımsatan sade bir

13 (İsp.) Şilili misin? (ç. n.)

14 (İsp.) Mersingillerden Şili ve Arjantin’e özgü bir bitki. (ç. n.)

15 (İsp.) Evet. (ç. n.)

16 (İsp.) Nerelisin? (ç. n.)

17 (İsp.) Ben de. Adım Helmut Drichmann. (ç. n.)

18 (İsp.) Beni dinle. (ç. n.)

renge sahipti. Lazare, konuşmaları yakalamak, herhangi bir müfrezenin gizli sığınağını ya da bir mitralyözün gizli pozisyonunu açığa çıkarmak için çukurların içinde uyuyan bütün o askerleri hatırladı ve tarihin hakikatleri içinde önemi ve önemsizliğiyle, tuhaf bir biçimde ortaya dökülüveren bu gizli bilginin fiyatını ölçtü.

O gün sonraki nesiller boyu zincirleme devam edecek ikilemlerin ilkinin yaşadı. Revire kaçarak kendini mi kurtarmalı, duyduklarını üstüne ihbar edip adamlarını mı korumalıydı? Seçim yapmayı reddetme isteği sessiz bir haykırış gibi yükseldi içinden. Fransız saflarına geri dönüp birlik arkadaşlarıyla göz göze geldiğinde, bakışında yalancılık ve hainlik okumalarından endişe etti.

Helmut Drichmann'ın ona verdiği sırrı Şili aşkına saklaması gerektiği sonucuna varmıştı. Sahtekârlık ve itiraf arasında, tam ortada, olanaksız bir adalet hayali kurdu. Bir işaret aradı, yaptığı bu seçimi doğrulayabilecek bir işaret ama yorgun arkadaşlarının karşısında, tereddüt içinde çırpınarak, kararsız kalakaldı. Charles ve Robert'i hasat edilmiş buğday yığınlarından yatakların üzerinde, o pis örtülerin altında görünce kapıldığı utanç hissinin kararını silip attığını fark etti. Gerçek kardeşlik bağının, içinde en derinlerde onu alıp başka bir seçime sürüklediğini hissetti. Seçimini yaptığını hemen algılayamadı. Bir ilk yaranın yarattığı yırtılmaya tanıklık ettiği aklının ucundan geçmiyordu ama ölçülü bir mahcubiyetle, geri dönüşünden bir saat kadar sonra, amirini Alman pususu konusunda bilgilendirdi. Ona otuz frank ödülü takdim ettiler ama parayı reddetti.

Lazare'in mangası, perşembe günü şafakla birlikte, tepeden tırnağa silahlı yüz elli adamla saldırıya geçti ve henüz uykuda olan Almanlar hazırlıksız yakalanarak taarruzu püskürtmeyi başaramadı. Yattıkları saman şiltelerin arasına el bombaları atıldı, kilerleri ateşe verildi, aralarından esirler alındı, köpek sürüleri serbest bırakıldı, rehinelere kur-

şuna dizildi. Uzun saatler boyunca, düşmanda kınadıkları suiistimallerin hepsini kendileri hayata geçirmişti. Bir süre sonra ayakta kalanlar Fransızlardan ibaretti ve etrafları bataklık çamurunun içinde sürünen mağluplarla çevriliydi. Lazare hâlâ dumanı tüten düzlükte gözleriyle Helmut Drichmann'ın cesedini aradı. Cesetleri tersyüz etti, gözleri yere çakılı, her üniformanın üzerine eğilip künyeleri okudu; bu işe öyle bir dalmıştı ki yanında patlayacak havan topunun gelişini fark etmedi.

Bomba bir metre ötesinde, yıldırım sesiyle patladı. Lazare, onlarca yıl sonra, hayatının son döneminde, Santo Domingo'daki evinde hayata gözlerini yumarken, onu yakındaki hendeklerden birine fırlatıp çarptığı taş yüzünden kaburgalarını kırmasına neden olan bu infilakın dehşetini açık seçik hatırlamaya devam edecekti. Darbe göğsünün sol tarafında, toprak ve yağmurla kaplanan akciğerini gösterecek derinlikte bir deliğe neden olmuştu. Bilincini kaybetmeden hemen önce, Helmut Drichmann'ın ona doğru eğilen yüzünü gördüğünü sandı. Sonra, kendini dipsiz bir uçuruma yuvarlanmaya bıraktı ve aynı Alman askerinin, otuz yıl iki ay sonra, ölüme yürüyüşünde yardım etmek için üstü başı çamur içinde salonda belireceği güne kadar unuttu bu sahneyi.

Thérèse

Düşüş onu öldürmedi. Lazare Lonsonier, cephe arkasından bir doktorun gelip ona bir antiseptik uygulamasını beklerken bilinçsiz yattı ve üç gece boyunca, hayatta olduğunun tek kanıtı göğsündeki kasılmalardı. Ağrısını hafifletmek için kâfur yağı, morfin ve haşhaş tohumları enjekte etmek zorunda kaldılar ancak hiçbirisi işe yaramadı. Yağmurlu bir salı günü Lazare, akciğerinin bir lobu alınan ilk hasta oldu ama modern tıbbın en büyük gurur kaynaklarından biri olması gereken bu ameliyatın ardından bazı belli belirsiz hisleri ve karmakarışık anıları koruyabilen tek kişi de belki oydu. Haftalarca hasta yattıktan sonra, odalarında bir zamanlar aynı binada mutlu bir hayat sürmüş aileden hâlâ izler taşıyan, üç katlı, dört balkonlu bir malikâneye kurulmuş hastanede, baş ağrısı ve şiş göz kapaklarıyla uyandı.

Bulunduğu oda eskiden çocuk odası olmalıydı zira egzotik kuşların renklerinde boyanmış pencere, balkona geçişe olanak vermemesi için iptal edilmişti. Onu sarıp sarmaladıkları sargı bezlerini ve sol omzunun üzerindeki beyaz pamukludan bandajı gördü. Kardeşlerini sordu, Charles'ın Arras yakınlarında, felaketli, çalkantılı bir gece boyunca şafak vaktine kadar tutkusunun verdiği güçle mücadele ettikten sonra, süngü ucunda öldüğünü öğrendi. Robert de, bir elinde tüfek, diğer elinde bir şişe şarapla ertesi gün öl-

müştü. Atalarının asmalarını diktiği topraklardan çok uzak olmayan bir yerde, Alman safları ele geçirilmek üzereyken, bir top arabası üzerinden geçip ölümüne neden olmuştu. Bu iki haberi alınca, bir sargı yığınıyla sarmalanmış göğsüne öyle şiddetli bir ağrı saplandı ki korkunç bir öksürük krizi- ne tutuldu ve bedeni sarsılırken kayıp kafasını yatak başına çarptı. Böylece yeniden, ipsiz, merdivensiz bir kuyuya, kap- karanlık derin bir komaya düştü; kasılmalar ve kıvranma- ların şiddetini görenler aklını yitirmiş halde uyanmasından endişe etti. Lazare Lonsonier, takip eden yıllar boyunca sa- vaşı hiçbir zaman o dönemin acı fırtınasını hissetmeden dü- şünemedi ve hatta kendini toparlayıp dışarı çıkmasına izin verildiğinde bile, bir zamanlar yüreğinde taşıdığı hafifliği bulması bir daha asla mümkün olmadı.

İspanyolca bildiğinden, nekahet dönemi boyunca, bir- liğin bürosunda, şehit düşen askerlerin İspanyolca konu- şan ailelerine taziye mektupları yazmakla görevlendirildi. Eski bir daktilonun başına oturduğunda yazdığı ilk mek- tup annesineydi. Sonra, mektuptan mektuba, her umutsuz kız kardeşe, her tesellisi mümkün olmayan eşe, her perişan babaya, oğullarının, kocalarının ve kardeşlerinin katıldığı şanlı operasyonları, cesaretlerinin altını çizmek için uygun kelimeler bularak, hatta dudaklarından dökülen yürek par- çalayıcı bir şiirle dolu son sözleri aktarma cüretini bile gös- tererek anlatmak zorunda kaldı. Bir başka kıtadaki binlerce çekmecede yerini bulacak, annelerin anı eşyaları gibi, *cue- ca*¹⁹ mendilleri ve bakır kastanyetler arasında hatıra olarak ağırbaşlılıkla saklayacağı, bazen adresine altı ay gecikmeyle ulaşan binlerce acele mektup gönderdi; başka bir nesil gelip de tekrar okuyana kadar, kendilerini güvelere ve unutulma- ya karşı savunan binlerce mektup.

Lazare çok geçmeden bütün nüfus kayıtlarına erişim hakkı elde etti. Jura ile olan yakınlığı, belediye arşivleri-

¹⁹ (İsp.) Şili’de geleneksel bir dans. (ç. n.)

nin sararmış dosyalarında bir yerlerde, ailesinin sürgünden önceki halini hatırlayan bildiği tek adamı bulmasının zor olmayacağına inanmasına neden oldu. Babasının ona bir amcadan, Michel René adında bir adamdan söz ettiğini hatırlıyordu ve onu bulmayı aklına koydu. Fakat ne bir René vardı ne de bir Lonsonier, dolayısıyla karmaşık soyağaçlarından oluşan anlaşılmaz bir ormanın içinde kayboldu ve birkaç hafta süren ısrarın ardından elinde içinden çıkılmaz dosyalardaki ölüm belgeleri ve anonim hayaletlerden başka bir şey kalmadığına ikna olarak araştırmalarından vazgeçti. Dolayısıyla Lazare Lonsonier, çarpışmaların sürdüğü dört yılın bir yılını cephede, ikisini hastanede ve sonuncusunu da belediye bürosunda geçirmiş oldu.

11 Kasım 1918'de, Fransa'nın bütün kiliselerinin çanları savaşın sona erdiğini ilan etmek için var güçleriyle çaldı. Lazare, Aralık ayında, Fransa'yı terk ettiği ve yanında Latin Amerikalı yüzlerce gençle birlikte, Valparaíso'ya giden bir gemiye bindirildiği sırada, bu yaralı ülkenin ruhu onu çoktan terk etmişti sanki. Ona anlatılan bütün o pastoral manzaralar, muhteşem bitkiler ve kayın ağaçlarından çitler, yalnızca hüznü askerlerin hayaletleriyle doluydu artık. Geminin güvertesinden manzaraya ve savaşta ölen insanların kanlarıyla verimlileşen, gömülen cesetlerle yeşeren vadilere, ölü atlarla ve toplu mezarlarındaki gübrelerle beslenen yükseklerdeki mümbit topraklara baktı.

“Bu ülke yeni bir savaşı karşılamaya hazır gibi görünüyor,” diye geçirdi aklından.

Lazare Lonsonier'nin Valparaíso Limanı'nda kıyıya çıktığı gün, annesi onu rıhtımda bekliyordu. Yaşlanmıştı; onu geride bıraktığı güne göre şimdi daha solgun, daha kırılgan görünen kırış kırış olmuş yüzündeki gözleri sessizce ağlayıp durmaktan şişmişti. Çok geçmeden, o öğleden sonra Fransa'ya doğru yola çıkmak üzere üç kişi uğurladığını hatırlıyordu.

ladı. Geri dönense tek kişiydi. Aslında oğlunu tam olarak da tanıyamamıştı; adını karıştırıp ona aylarca iki kardeşinin ismiyle seslendi.

Delphine, elli iki yaşında, yıldızçiçeğini andıran saçlarının kızıl ışıltısını kaybetmişti. Hiç olmadığı kadar yalnızdı. Balmumundan bir heykel gibi donuk bir kadına dönüşmüştü. Nadir güneş gören teni altındaki mavi damar labirentini açık edecek derecede şeffaftı. İki oğlunun mektupla gelen ölüm haberi, onu takıntılı bir karaktere dönüşecek ölçüde altüst etmişti. Lazare'ın geri döneceğini öngörerek, evin atmosferini temizlemek, savaşçı ruhları uzaklaştırmak için, salonun duvarlarının bitkisel yağlarla hazırlanan arapsabunuyla yıkanması emrini vermişti. Uzun zaman, bunamanın sınırlarında dolaşıyorsa da yakınmıyordu; sessiz kâbuslara dalıp gitmişti sadece; ailenin başındaki felaketin silahlardan geldiğini keşfettiği o Aralık akşamına kadar, zihnini toparlamadan, saatlerce boş boş oturuyordu. Sonra birden, metal olan her şeyden ürkmeye başlayıp tencereleri, kapı zıvanalarını, merdiven korkuluklarını erittirip, pırıl pırıl süsler yaptırmaya ve ona ölümü hatırlatan ne varsa, hayatta dâir bir mücevhere dönüştürmeye koyuldu. İşte bu nedenle, Lazare omuzlarında rütbe şeritleri ve üzerinde defne dallarıyla çevrelenmiş bir kadın kabartması olan nişanlarla geri döndüğünde, hiçbir imtiyazın, hiçbir savaş getirisinin çocuklarının yerini alamayacağını tekrarlayarak bunları da altın eklettiği bir potada eritti ve son nefesine kadar parmaklarında taşıdığı yüzüklere dönüştürdü.

Lazare, Fransa'dan kopmadığını hissetmek için, Santiago'ya ulaşan Fransız basınının tamamını takip ediyordu. Gazeteleri satır satır okuyor, söylentilerden sarhoş olup dergiler satın alıyordu. Asrın bütün mültecilerinin Fransız şaraplarının prestijiyle geçirdiği gençliğini Fransa'ya feda etmekten dolayı daha fazlasına hakkı olduğuna inanmıştı. Dünya Savaşı, Şili'de bir kırılmaya neden oldu. Artık tarım

işletmelerine, iflas ilan eden fabrikalara, tükenen rezervlere güvenmek mümkün değildi. Öyle kolay kolay ithalat da yapılamıyordu, yabancı sermaye azalmıştı. Fransızlar artık neredeyse her şehirde, eski savaş kahramanları için bir *Union des Poilus*²⁰ şubesi, Pompe France ve benzeri dernekler kuruyordu. İnsanlar buralarda Verdun'dan, Chemin des Dames'dan söz ediyor, kaçış hikâyeleri anlatıyor, yaralarını gösterip kahramanlıklarından dem vuruyordu. Eskiden büyük arazi sahipleri kartvizitlerinin üzerine arazilerinin sayısını yazdırırdı. Bugün artık, savaş yaralarını kaydettiriyordu.

Fakat yurtseverliğe has bu güç duygusu, Lazare'ın zihnindeki kaybedilmiş yıllar imgesini yok etmeyi başaramadı. Yüreği, bahçesindeki asmayı andırıyordu; yirmi dört yıl önce, doğduğu gün dikilmişti ama artık hüznü rengi, itici kokusuyla neredeyse yapraksız haldeydi; özsuğu üzüm vermeye yetmiyordu. Lazare kıyamet hayalleri görmeye başladı; ateşleniyor, ter içinde kalmasına neden olan öksürük krizlerine kapılıyor, çarşafı kan lekeleriyle kaplanıyordu. Kafasının içi patlamaların gümbürtüleriyle, kılıç şakırtılarıyla, gökyüzüne yükselen dipçik ve füze sesleriyle doluydu. Sık sık, akciğer ameliyatının öyküsü geliyordu aklına. Lirik sayıklamalarında, insanı altüst eden açıklıkla tiksindirici ayrıntılara giriyor, terebentin kokusunu, revirin boyaları dökülmüş duvarlarını anlatıyor, nihayet, onu dikip de ciğerinin kesip aldıkları yarısını gösterdiklerinde, ona kalbinden bir parça gösterdiklerini sandığını söylüyordu.

Babasına göre, ülkenin yegâne “gerçek” doktorları sayılan Fransız doktorlarına başvurdular. Pastör ekolünden gelen bu hekimler ve eczacılar, Augustin Cabanès'nin izinden giden gruplar ya da kendini Horace Bianchon sanan tıbbi literatür yandaşları, başucundan ardı ardına resmi geçit yaptı. Salonda bir araya toplanıp sıcak kahvelerini yudum-

20 (Fr.) Savaşı katılanların kurduğu dernek. (ç. n.)

larken, kendi aralarında saatlerce tartışıyor, çeşit çeşit çareler öneriyor, kimileri hastayı Limache'taki o avangard şifa merkezlerinden birinde tedaviye göndermeyi, kimileriye o dönemde meşhur olan, Coué yöntemine başvurmayı teklif ediyordu. Lazare bütün tedavileri kabul etti, verilen tavsiyelere harfi harfine uydu, hiçbir rejimi tartışmadı. Fakat aldığı her hap onda migren ağrılarına neden oluyor, şakaklarını sıkıştırıyor, alnını alev alev yakıyor, sağ gözünde sorunlara yol açıyordu; beyni savaş alanındaymış gibi, kafatasının içinde adeta yüz havan topu parçasına ayrılıyordu. Öksürük ısrarla devam ediyor, ateş düşmüyordu. Herkes, kendi ailesinin üyeleri bile, hâlâ hayatta olmasına şaşırıyordu. Bağrı korkudan kızarmış, akciğeriindeki yarası sızlamaya devam ederken, gözyaşlarıyla uyanıyordu. Kasları kasılmış, yüzü bembeyaz, Helmut Drichmann'ın elinde delik kovasıyla, yatağın öteki tarafından ona baktığını hissederek dehşete düşüyor, perişan halde kendini çarşafların üzerine bırakıyordu.

O sıralarda altmış dört yaşına gelen ve hektarlarca bağına yeni sepaclar eklemeye devam eden ihtiyar Lonsonier, sağlığı için o kadar endişe etti ki tıptaki ilerlemelerin sessiz yenilgilerini kabullenmek zorunda kaldı.

“Sana bir doktor değil, bir *machi*²¹ lazım,” diye ilan etti sonunda.

O dönemlerde Santiago'da ünlü bir *machi*, Aukan adında, Mapuçe bir şaman vardı ve kalabalıkları ne kadar büyülüyorsa, bilim insanlarını da o kadar rahatsız ediyordu. Ailenin tarihinde esaslı bir rol üstlenmeyi vaat eden bu tuhaf adam, Tierra del Fuego'da doğduğunu ve çok köklü bir cadılar ve büyücüler soyundan geldiğini söylüyordu. Doğal tıbbın başarısız olduğu yerde, doğaüstü tıbbın olanaklarını kullanarak hayatını kazandığı diyarlara yerleşen misyonerler ve Cizvit papazlardan kaçmış, Araucania'yı yayan geç-

21 (İsp.) Şifacı, şaman. (ç. n.)

mişti. Gülümsemesinde muzip bir fesatlık, bileklerinde halka bilezikler ve işaretparmağında da bir balığın midesinde bulunmuş bir yüzük vardı. Sırtı geniş bir meşe gövdesini andırıyor, yerlilerin tarzında bir tokayla tutturulmuş, uzun siyah saçları üzerine yayılıyordu. Sol omzunu açıkta bırakan bir pançoğu üzerinden çıkarmıyor, çingiraklarla süslü kalın bir gümüş kemer takıyor ve plisesi ayakkabısına sürtünen, vikunya derisinden bir pantolon giyyordu. Gülümsediğinde dişleri mavimsi bir ışıkla parıldıyor, konuştuğunda, tarifsiz bir vurguyla telaffuz ettiği mistik göndermeler içeren tuhaf sözleri, başka bir ülkeden değil, başka bir zamandan gelmiş hissi yaratıyordu; o kadar kendine özgü bir dili vardı ki bu dil gerçekten var mıydı, o anda mı uyduruyordu, söylemek mümkün değildi.

Aukan salondan geçtiğinde ve göğsünden gelen hırıltılarla, hezeyanlar içinde çırpınan, ateşle tükenmiş bu adamı görünce, masanın üzerinde biriken ilaç yığınlarını pencereden fırlattı, perdeleri açtı ve teatral bir azametle haykırdı:

“İlaçlar hastalıklardan daha çok insan öldürür.”

Aukan sadece dilden dile aktarılan tıbbı, haberci rüyalara ve simyacı almanaklarına başvuruyordu. Lazare’ın göğsündeki yara izini itinayla inceledikten, etrafına parmağıyla bir hale çizdikten sonra, gizil bilimlere ve ölümlerle konuşma yeteneğine başvurmaya karar verdi. Akciğer hakkındaki bildiklerini anlatmak için bütün aileyi odaya topladı ve sonunda Lazare’ı iyileşmesi için gereken şamanik ayinlerin yürütülemez nimetleri konusunda ikna etmeyi başardı.

“Her şey geçmişte,” dedi ona. “Önce *Pillan*’larınla²² yeniden bağlantı kurmak gerek. Atalarının ruhlarıyla.”

Lazare, ona sözü edilmiş bir Fransız amcaya, Michel René adından birine ilişkin bir şeyler geveledi ama bu, çingiraklarını sallayan, yaranın üzerine koymak için bir hava-

²² (İsp.) Güney Amerika, Mapuçe mitolojisinde, güçlü ve saygı gören erkek ruh. (ç. n.)

nın içinde, horoz görmemiş bir karatavuğun kanıyla birlikte bazı otlar dövmekle meşgul Aukan'ı pek de ikna etmemiş gibiydi. Bir yandan okuyup üfleyerek, Lazare'nin yarasını bir tutam saç kattığı, yeşilimsi, yumuşak ve yapışkan bir yakıyla kapladı. O sabahtan itibaren onu eski bir keçi derisinden dikilmiş, dirsekleri yıpranmış, içi kürklü, çürümüş fare koku, kızıl bir ceket giymeye zorladı ve göğsüne dokunmasını da yasakladı. Lazare'nin bu çılgın tedaviye izin vermesinin sebebi, ölüme karşı mücadele etmenin nafile olduğunu uzun zaman önce fark etmesi ve son yaklaştıkça, içini çürümeye bırakmayı tercih etmesiydi. Uygulanan yakı, yara izinin üzerinde bir hafta kadar kaldı; on günün sonunda, solmuş çiçek kokusu yaymaya başladı ve nihayet tarçın çubuğu gibi kuru ve kahverengi bir kabuğa dönüşürken, havayı tiksindirici bir leş kokusuyla doldurmaya devam etti. Bu koku öylesine felaketti ki Santo Domingo'daki evi ziyaret etmeye kimse cesaret edemez oldu. Lazare'nin cepheden, karnında Marne'nin akrepleriyle döndüğü söylentisi bütün mahalleye yayıldı. Bir gün, kokudan perişan haldeki Delphine, odasını basıp fikrini açıkladı:

“Sana büyücü değil, kadın lazım.”

Lonsonier ailesi, Kasım sonunda, güzel günlerin uzamaya başlamasıyla, Pirque kırlarında pikniğe gitmeyi âdet edindi. Başkente bir saat mesafedeki bu kırlık alana mükemmel bir sessizlik hâkimdi ama gökyüzünde gezinen yırtıcı kuşların tiz çığlıkları da eksik olmuyordu. Lazare, bir pazar günü gruptan ayrılmış, biçilmiş otların kokusunu içine çekmek için çimenliklerde yürüyüşe çıkmıştı. Eski keçi derisi omzunda, yabani otlar arasında avare dolaşıyordu ki aniden uzakta bir yerde, iki tekerlekli yük arabalarını çember halinde çekmiş, baharat ve incik boncuk satan seyyar satıcılar fark etti.

Bunlar, Araucania'dan gelen tenleri mat, elleri güçlü ve becerikli, gözleri ok uçları gibi çekik delikanlılardı. Ka-

dınlar için süs eşyaları satıyorlardı. Gümüşten ürettikleri kolyelerini, Nacimiento sepetlerini sergiliyor, dövmelele kaplı kollarıyla tüyden örölmüş taçlar ve halılar, bakırdan ve boyalı sukabağından bileziklerle dolu tezgâhlarını işare ediyorlardı. Yaşlı bir adam, karnı eşekarısı dolu devasa beyaz kertenkelelerin, yaprakların üzerinde kımıldamadan uyuduğı bir kafesin kapısını açtı.

“Ne satın almak istiyorsun?” diye sordu ona.

“Bir seyahat,” diye cevap verdi Lazare. Beyazların tahmin edilemeyen çılgınlığına alışkın olan Mapuçeler pek etkilenmiş gibi görünmeden, bir aylık peşin ödeme yapacak parası varsa onu karavanlarına kabul edebileceklerini söylediler. Lazare bu teklifi orduya katılırken hissettiğine benzer coşkuyla, hiç tereddütsüz kabul etti. Annesini endişelendirmemek için, piknik yapan gruba çocuklar vasıtasıyla, bir kâğıt parçasına karaladığı kısa bir mesaj gönderdi. Yarım saat kadar sonra, üzerinde tiftiklenmiş bir yünlü giysisi, bacakları çıplak, melez bir çocuğun ona doğru koşarak geldiğini fark eden Delphine, oğlunun Marne’in onda açtığı gizli yaraları iyileştirmek amacıyla bir yerlere gitmeye karar verdiğini anladı. Toplanan ailenin karşısına geçip kararlı bir yazıyla kaleme alınmış şu sözcükleri yüksek sesle okudu:

Gelecekle birlikte gittim.

Lazare’ın, Cajon del Maipo’ya doğru çıktığı ikinci ve son seyahati yirmi bir gün sürdü. Yabani kedileri evcilleştiren, çıplak ayakla *guanaco*²³ peşinde koşan topluluklara, ıssız manzaralara doğru ilerledi. Alacakaranlığın pumaların dişetlerinin renginde olduğu kaba yoncayla kaplı çayırlikların ardında, vahşi hayvanların toynaklarının kayaların üzerinde parıldadığı diyarlarda, günler boyu dağ tepe tırmanıp yamaçlardan indi. Her zirvede, ne boraların ne fırtınaların yerle bir edebildiği dev bir haç göze çarpıyordu. Bir süre çinçilla ve viskaça kürkü kaçakçılığı yaptı ve yalnızca avoka-

²³ Deveğiller familyasından, lamayla akraba, vahşi bir tür. (ç. n.)

do yağlı mısır lapasıyla beslendi. Durmaksızın ot çiğneyen, dillerinin üzerinde koka yaprakları çeviren, *huaso*'larla²⁴, atlarına eyersiz binen, ellerindeki zanaat ürünlerini satmak için şehirlere giden sığır çobanlarıyla karşılaştığı vadilerde kaldı. Yerliler böceklerin isimlerini, tanıdıkları insanlardan bahseder gibi sayıyor, koyunların kürkünün demirden daha sert olduğu, kadınların denizgergedanlarına dönüştüğü diyarlardan söz ediyorlardı.

Bu temiz hava, her şeyden uzaklara yapılan bu seyahat, kendi topraklarında yaptığı bitmez tükenmek bilmeyen keşifler akciğerindeki yaraların kabuk tutmasını sağladı. Birbiri ardına uzanan, kimisi dümdüz kimisi pembe bazalt kayaların arasına serpiştirilmiş dikenli bitkilerle dolu *meseta*'lar²⁵, yaralarına Aukan'ın yakılarının hepsinden çok derman oluyordu. Lazare, iki haftanın sonunda kendini o kadar iyi hissetti ki gruptan ayrılıp Kastilya fatihlerinin yapmak istediği gibi, sıradağlara doğru yola çıkmaya karar verdi. Aralık ortasında, birkaç gün kadar, Rio Clarillo parkında, içinde bir sebze bahçesi ve Belçika kolonileri tarafından kazılmış sulama kanalının bulunduğu, eski bir *fundo*'daki²⁶ meyve dolu bir bahçeye yerleşti; çadırını küçük bir vadinin çukuruna kurmuştu.

Bir salı günü, keçi postunu omzuna atmış bir çayırlikta elma toplamaya çıktığı sırada, sırtına aldığı bir darbeye yere savruldu. İki güçlü pençe kürekkemiklerinin arasına saplanmıştı. Lazare çılgınca çırpınırken, alışkın olmadığı bu direnç karşısında şaşkına dönen kuş, kanatlarını çırparak geri çekildi. Bunun üzerine arkasına dönen Lazare, bir metre ötesinde, havada asılı duran, gri kartalı andıran muhteşem bir yaratıkla karşılaştı. And Dağları'nın mavi şahiniydi bu; uçtuğu yükseklikten keçi derisini görünce şaşırmış, bir

²⁴ (İsp.) Şilili toprak işçisi. (ç. n.)

²⁵ (İsp.) Yayla. (ç. n.)

²⁶ (İsp.) Arazi. (ç. n.)

kemirgeni saklandığı yerden açığa çıkarmış gibi Lazare'ın üzerine pike yapmıştı. Lazare daha tepki verecek zaman bulamadan, İspanyolca konuşan bir ses işitti:

“Kusuruna bakmayın. Sizi tilki sandı. Yaralandınız mı?”

Cephedeki hendeklerde yaşadığı korku, ani tepki verme alışkanlığı yaratmıştı. Farkında olmadan, bir askeri sakinleştirir gibi Fransızca cevap verdi:

“*Ça va!*”²⁷

Gerisingeri döndü ve kendisiyle konuşanın kim olduğuna baktı. Şahinin sahibiydi. Ancak karavan ve yüksek yaylaların kokusuna bulanmış kaba saba bir adam yerine, manzaranın ortasında erkek kılığında beliriveren, gayet bakımlı görünen, zarif, kibar, incecik bir genç kadınla karşılaşıncı şaşırdı. İnci gibi bembeyaz dişleri vardı ve dudaklarına kadar inen hoş bir gölge yayan, krem rengi bir fötr şapka takmıştı.

“*Eres francés?*”²⁸ diye sordu kadın.

Lazare kızardı. Yüzünün yanaklarına kan hücum ettiğini ele vereceğini sandı ve endişeyle daha da kızardı.

“*Si.*”

Kadın deri eldivenini takınca, şahin gelip yumruğuna kondu.

“Ailem Fransızdır,” diye açıkladı kadın.

Lazare, genç kadının ellerinin, kuş yetiştirmek için kullanılan deri eldiven yüzünden kabalaşmış nasırlı eller olmadığını, rafine bir mücevheri andırdığını fark ederek şaşırdı. Yüzündeki çilleriyle, açık kızıl saçlarıyla, hüznün çekingenlikle iç içe geçtiği siyah gözleriyle, genç güneyli kızları andıran bir şeyler vardı onda: Fransa uğruna ölenlere verilen madalyonların üzerindeki, defneyapraklarıyla çevrelenmiş kadın profilini hatırlatan minicik bir burun, dümdüz bir alın, sivri bir çene. Ovada yürüdüler. Sıcaklık, kokuların

²⁷ (Fr.) İyiyim. (ç. n.)

²⁸ (Fr.) Fransız mısınız? (ç. n.)

baş döndürücülüğünü kuvvetlendiriyordu. Lazare savaşı hatırladı.

“*Cuál guerra?*”²⁹ diye sordu kadın.

Lazare cevap vermedi. Başkalarını memnun etme kaygısı taşıyan, cömert ve güler yüzlü bir insanla karşı karşıya olduğunu anladı ve hayatında ilk kez, yerlilerin karavanı sayesinde sürüklendiği sürprizin tadını çıkardı. Savaş arifesinde aynada kendine baktığı günden beri, birinin karşısında bu kadar rahatsız olduğunu; büyük ellerinden, netameli sağlığından, vücudunun iki tarafından öylece sallanan kollarından bu kadar utandığını hatırlamıyordu. Ertesi gün, gül fidanlarıyla kaplı küçük bir tepeciğin üzerinde dikilmiş, yumruğunun üzerine tünemiş kuşunu beslerken gördü onu. Gözlerinde bir gün önce fark ettiği narinliği bulamayınca, bir an için hayal kırıklığına uğradı. Fakat gezintiler devam etti ve dördüncü günün sonunda bir alışkanlığa dönüştüklerinde, Lazare kızın gönlüne girmenin yolunu aramaya koyuldu.

Adının Thérèse Lamarthe olduğunu öğrendi. Gençliğinde iyi bir okur olan Lazare, bu isimde Fransız romantiklerinin trajedilerinde yer verdiği kahramanlarinkini andırır bir tını buldu. Thérèse olsa olsa on sekiz yaşındaydı. Uzak atalarından narin kadınsı bir endam ve özgüvenli bir yürüyüş miras almıştı. Saçlarını başının üzerinde topuz yapıyor, her hareketinde etrafına yırtıcı kuş ve meşin kokusu yayıyordu. O zamanlar kadınlar başlarında siyah dantel örtü, üzerlerinde omuzlarını tamamen kapladığı gibi geniş plileri sayesinde kalçalarının biçimini de gizleyen büyük bir şal olmadan dışarı çıkmazdı ama Thérèse, avcı kılığıyla birlikte gereksiz görünen, ayrıca zarafetiyle de avcılık mesleğiyle çelişen bir Fransız şapkası ve takılar takıyordu.

Lazare kadınlarla ilgili bir şey bilmediği gibi, seküler baştan çıkarma geleneği hakkında da bir fikri yoktu. Dola-

²⁹ (İsp.) Hangi savaş? (ç. n.)

yısıyla, çapkınlıktan çok cehaletten, eski usul kur yapmaya girişti ama o kadar beceriksizdi ki bir akşam, ikisi birlikte bir kavak ağacının dibinde otururken, askerin yüreğinin derinliklerine gömülmüş cesaretini uyandırmak için biraz da ısrarla elini tutan Thérèse oldu. Pembemsi gözkapaklarının aralığından, gözlerinin içine baktığında, eceli erken gelenlere özgü o puslu örtüyü görür gibi olduğunu unutmamalıydı.

“Bu adam genç ölecek,” diye geçirmişti aklından.

Pirque'deki pikniğin üzerinden daha bir ay geçmemişti ki Lazare, Santo Domingo'ya dönüş yolundaydı. Mapuçe dilinden sözcüklerin karıştığı bir İspanyolca konuşuyordu; gençleşmiş ve güçlenmişti; peşinde, parmağında saz parçasından yapılmış bir yüzük taşıyan Thérèse'in bir göçebe gibi seyahat ettiği araba geliyordu. Delphine, oğluyla müstakbel gelinini görür görmez nişanlandıklarını anlayarak kızardı ve haber vermek için kocasına koştu. İhtiyar Lonsonier, oturduğu sallanan sandalyede, hayranlık dolu coşkusuna engel olamadı.

“Ne çocuk ama!” diye bağırdı. “Yerlilerin arasında bir Fransız kız bulmuş gelmiş.”

Düğün, Aralık ayının ikinci haftası yapıldı. Thérèse, üzeri işlemeli mavi saten bir elbise giymiş, iki küçük kız tarafından taşınan uzun tül den bir duvak takmıştı. Santiago'nun ve çevre şehirlerin bütün Fransız aileleri katedrale davet edildi; sıradağların yamaçlarından, ellerinde en iyi şarapları, büyük beyaz vazolar ve içinden çağlayanlar gibi taşan çiçek demetleriyle gelerek, piskoposun evliliği kutsayışına eşlik ettiler. Bahçede kızartılan iki koyunun parçaları Bonnard tarzında boyanmış tabaklarda servis edildi ve akşam, iki eşin baş harflerinin işlenmiş olduğu soluk renkli kumaşlarla kaplı yastıkların yerleştirildiği, Santo Domingo'daki salonda sona erdi.

Thérèse, gece yarısına doğru yatak odasına çıktı. Lazare yanına gittiğinde, oda banyo yapılmış gibi buğu içindeydi.

Çaktığı kibritin titrek ışığıyla alacakaranlığın içinde bir ışık çemberi çizdi. Lazare, Thérèse'in yatağın ortasında, bedeninden gençlik ateşiyle mağrur bir güzellik taşarak, çırlıçiplak yattığını gördü. Bir kadının çıplak bedeninin bu kadar tepe, bu kadar zirve, bu kadar engebe, bu kadar vadi ve fay içerebileceği aklına gelmemiştir. Thérèse bu bakir bedeni, toprağın karanlığında, utangaçlıkla sakınarak, bakışlardan uzak, adeta ürkek, yabani bir şahin gibi geliştirmişti sanki. Lazare karısının sadece onun kucaklaması için yaratıldığına inanmak istedi. Bedenleri temas ettiğinde, saatler boyu melas amberiyle ovulmuş, bal kokusuyla parfümlenmiş, şeftali kabuğundan da yumuşak bir teni olduğunu fark etti. Fakat yüzünü yüzüne yaklaştırdığında duyduğu kuvvetli limon kokusu aniden savaş meydanındaki ateşe ve savaş anılarına dönmesine neden oldu.

Lazare geri çekildi. Bedeni birden, bir yumruk gibi kapanıverdi. Kasları gerildi, ağzı kasıldı ve bir anda karma-karışık özürlerin eşlik ettiği baş dönmesine teslim oldu. Yaktan doğruldu ve rahatsız olduğunu, utandığını belli eden hareketlerle odanın içinde yürümeye başladı; Thérèse'e, bedenindeki kusurların dışında yüreğindeki de gösteriyordu böylece.

Thérèse o an, bu adamın, her ihtiyatsız hareket, her beklenmedik koku, her yersiz sözle tekrar açılacak, sessiz bir yara taşıdığından şüphelendi. Gizli yaralarla dolu beceriksiz sessizliği içinde onu keşfetmeye çalışıyordu. Savaş acılarını ve sıkıntılarını yaşamadıysa da, eşiyle muhtemelen aynı fedakârlıkları, aynı huşuyu yaşadığını düşünüyordu.

Sakinleştirmek için, Lazare'ı suyuna mavikantaron ve kişniş serpiştirdiği küvetin içine doğru çekti. Sırtını bir süngerle yıkadı; ciğerindeki yara izini yumuşatmak için, göğsünü hindistancevizi yağıyla ovdu. Thérèse, cildinin pütürlerini kendi yumuşaklığıyla giderdi, düğüm düğüm olmuş kaslarını özen ve titizlikle açtı, sonra masum bir hareketle

kolunu, yavaşça bacaklarının arasına uzattı, dikkatli ve becerikli dokunuşlarla, Lazare'ın bir daha göremeyeceğine inandığı sertleşmeyi sağladı. Ancak bu noktada onunla birlikte suya girdi, bir su bitkisi gibi, başını göğsüne koydu ve sonraki zamanlarda parçası olacağı kalp kırıkları ve uyanışlarla geçecek binbir gece masallarının içine süzölmüş halde, hareketsiz, sadık, öylece sarılıp kaldı.

Bir zamanlar Helmut Drichmann'la aralarına giren su, bugün ilk kez birlikte aşkı keşfettiği bu kadınla yakınlaşmasını sağlıyordu. Lazare yüreğinde doymak bilmez bir iştah, içinde savaşçı bir ruh, kontrol edilmesi güç bir taşkın hissetti. Bu coşkuyla aslan pençeli küveti öyle bir titretti ki evin girişini aydınlatan ampul kırışırmaya başladı; bunu takip eden bir ay boyunca çevresindekilerce mahcup bir reveransla selamlanacaktı. Lazare, bu kadının ona turuncgillerin kokularından, sarılmalardan, mahzun terlemelerden aldığı zevki geri verdiği o geceyi, bir zamanlar ilk Lonsonier'ye ait olmuş ve yeni bir nesli de içine alabilecek genişlikteki bu küvette iç içe geçişlerini bir daha hiç unutmadı.

El Maestro

1887 yılında, Sète’li genç trompet sanatçısı Étienne Lamarthe, kasabasının bando mızıka takımından ayrılarak müzik yapmak için dünyanın öteki ucuna gitmeye karar verdi. Gümüş çivilerle kapattırdığı, servi ağacından kasalara yerleştirdiği otuz üç üflemeli çalgıyı da beraberinde götürdü. Tek kelime İspanyolca bilmeyen bu soluk benizli esmer delikanlı, Valparaíso Limanı’na, on dört flüt, sekiz saksafon, altı klarnet, dört trompet ve gizli bir batıktan çıkma ganimet sanılacak kadar ağır metal bir sandık içindeki devasa tubasıyla indi. Marga Marga’nın kırsalında, domates ve orkide fidanlarıyla dolu Limache kasabasına ulaşana kadar, üç gün süreyle, bir anne ihtimamı ve ahenkli büyülerle korumaya aldığı bu orkestrayı nefes alınmayacak bir sıcağın altında, kör bir katırın çektiği bir karavanla taşıyarak, düz ovada dokuz fersah yol aştı.

Zemine partison çizgilerini de andıran, zebra postu tarzı çizgili motifler içeren bir şap dökülmüş iç avlusu olan bir eve yerleşti. Ertesi gün, solfej eğitimi verme ve küçük bir bando oluşturma amacıyla gönüllü toplama işine girişti. Kapı sundurmasına, herkesin görebileceği bir pano çiviledi. Panonun üzerinde, herkes tarafından anlaşılabilceğini düşündüğü bir dille, *École de musique*³⁰ yazıyordu. Sonra

³⁰ (Fr.) Müzik okulu. (ç. n.)

kapısını açtı ve Limache'ın bütün şair ruhları oraya yerleştiğini bilsin diye, altmış yedi yıl boyunca bir daha hiç kapatmadı.

Ne mobilyası ne dekorasyonu olan, tozu bile alınmamış salon, birkaç gün içinde, flüt üflemeği öğrenen genç fırıncılar, klarnet akorlarını öğrenen çiftçiler ve köknarların sessizliğinde özveri ve sabırla gam yapan genç çamaşırcı kadınlarla dolup taşan bir okula dönüştü. Santiago'dan bir piyano ısmarladılar ama o da, karpuz kasalarıyla dolu bir arabada taşındığından köşeleri ezilmiş, ayakları kayıp halde geldi; iki siyah tuşu kaybolmuştu, ancak bir ayakkabı ustası sayesinde bu mesele de bot bağcıklarıyla halledildi. Ortası göçük bir arp ve sapının rengi atmış, kaplaması yok olacak kadar yıpranmış birkaç sorunlu keman satın alındı ama Étienne Lamarthe bunları öyle bir tutku ve adanmışlıkla senkronize etti ki nihayet öldüğünde kutsal kabul edilecek eşyalar haline geldiler.

Çok geçmeden dersler titizlikle takip edilir, müzisyenler hiçbir provayı kaçırmaz oldu. Kasabadaki tek karakol, gece emprovizasyonlarını hoş gördü. Tan ağarana kadar, trompetlerden yükselen, dul kadınların fularlarıyla boğulmuş seslerin yankısının işitildiği böyle melodik geceler daha önce hiç yaşanmamıştı. Orkestra olmak için o kadar yürekten çabalıyorlardı ki kimsenin bilmediği bu küçük köy, benimsediği askeri disiplin sayesinde, üç ayın sonunda belediyenin önünde mütevazı bir repertuarla da olsa konser verecek hale gelmişti ve böylece, Limache'ın kuruluşundan beri ilk kez, nehirler ve dağlar halkı karşısında, bir barok müzik konseri verilmiş oldu.

Konser öyle bir başarı hikâyesi oldu ki, *El Maestro* lakabına hak kazanan Étienne Lamarthe, kısa zaman zarfında bölgenin en fazla saygı gören adamlarından biri haline geldi. Kafası her daim projelerle, eviyse müzisyenlerle dolu Lamarthe, Lima ve São Paulo'dan daha fazla enstrüman ge-

tir*erek bir senfonik orkestra kurdu; Roma'nın harita üzerindeki yerini bile gösteremeyecek insanlarca sorunsuz çalınırlar diye, İtalyan operalarına kişisel aranjmanlar yaptı. Bizzat kendi mutfağında lirik şan dersleri verdi ve Aralık 1900'de, yeni asır karşılanırken, başkente kadar her yerde kendinden söz ettirdi zira bu ücra köyde, sekiz fıçının üzerine çakılmış yirmi levhadan ibaret sahnede, mezar kazıcısı tarafından inşa edilmiş dekorun altında, ağıllarla çevrelenmiş idare memurluğunun önünde, Bellini'nin *Norma*'sını sahnelemişti. Bu eşsiz ânı yaşatmak için, Chuquicamata bakırından şanına yaraşır ağırlıkta bir Bellini büstü yaptırıp yüzü müzik okuluna bakacak şekilde meydana diktiler. Bu büst, El Maestro ile birlikte gömüleceği güne kadar, elli yıldan uzun süre yerinden kımlıdatılmayacaktı.

Étienne Lamarthe, Şili'ye gelişinden dört yıl sonra, bölgedeki en iyi damat adayı haline gelmişti.

Ayakkabı fabrikaları sahibi, zengin bir Fransız ailenin kızı, Michèle Moulin'le evlendi. İki kızları oldu: Danièle ve Thérèse. Çocuklar operalar ve senfoniler evreninde büyüyüp İspanyolcadan önce solfej eğitimi aldılar ve ağızlarından çıkan ilk sözcük bir nota oldu. Danièle saksafon öğrenirken, nefesli çalgılarda pek yetenekli olmadığı ortaya çıkan Thérèse, daha sekiz yaşında öyle bir ses geliştirdi ki Verdi ve Puccini'yi, adıyla anılacak bir masumiyetle, partisjonsuz okumayı başardı.

Fakat kasımın son günlerinde köyü bir boğmaca salgını vurdu. Thérèse, sağlığı yerinde olmasına rağmen, çok geçmeden ciğerlerini parçalayan bir öksürüğe tutulunca, yüksek rakımlardaki temiz havanın faydalarını savunan köy doktorunun tavsiyelerine uyularak, dağlara, sıradağların yamaçlarına gönderildi. O andan itibaren akorlar ve konserlerden uzak, Verdi'nin ihtişamlarından ve Bellini'nin operalarından mahrum kalan Thérèse, başka bir ezginin zaferini ve kanununu dayattığı, güvercin kuğurmaları ve kuş

cıvıltılarından oluşan dokunulmaz bir evrene dahil olarak, kuşların sessizliğini keşfetti.

On altı yaşında, ornitoloji okumak için büyük bir çiftliğe yerleşti. Rio Clarillo Milli Parkı içinde, çok yüksek bir rakımda kurulmuş, bölgenin kalan kısmıyla tehlikeli yollar ve katırların geçebileceği patikalar dışında neredeyse bağlantısı olmayan Melocotón köyünde bir oda kiraladı. Bir gün, sıradağların zirvelerinde bir keşif gezisine katıldığı sırada, aralarına katıldığı dağcı kafilesiyle birlikte, güneşin buzdan şatoları daha birkaç ay önce erittiği, göğe neredeyse dimdik yükselen karsız zirvelere kadar çıktı. Rehber dört bin metredeki endemik bitki örtüsünü anlatıyordu ki birdenbire bir falezin kıyısından gelen ses dikkatini çekti. Durmalarını ve bir çalılığın arkasına saklanmalarını işaret etti. Çömelip neredeyse sürünerek, bir uçurumun kıyısındaki kayalık duvarlardan biri yönünde ilerlediler. Thérèse yüzünü taşların üzerindeki yaprakların arasına sakladı ve işte o zaman gördü onu.

Dev bir Güney Amerika akbabasıydı karşılarındaki; dağın, dipsiz uçurumun ucunda tek başınaydı; metalimsi parıltılı tüyleri, tüysüz başının çıktığı beyaz bir yakalığı vardı. Gözlerinin arasındaki ibik, meşe kabuğunu andıran, ucu hafif kıvrılmış, damarlarla çizik çizik, sarıyla açık mor arası sert bir deriden oluşuyordu. Grup, nefesini tutmuş halde kıpırtısız, yuvasının çevresinde, mağarasının önünde dolaşan, canavar gibi yürüyen bu yaratığın karanlık huzurunu gözlemliyordu. Akbaba şöyle bir dikleşerek, vadiyi küstah ve kusursuz bir bakışla süzdü. Bu sırada sadece dilini şaklattı ve kanatlarını açtı; tek hareketiyle üç buçuk metrelik bir genişliği dolduruvermişti. Gagasını arkaya doğru atıp göğsünü öne doğru şişirince, karnından uçuruma doğru boğuk bir ses aktı. Önce bir taşın düşüp parçalanmasını andıran bir ses çıktı; sonra tekrarlayan bir inlemeye, bir tür yarıda kesilmiş esnemeye dönüştü, ardından yankısı kilometreler-

ce öteden işitilen, bir ağacın kökünden sökölmesi gibi vahşî ve kuru bir nefesle devam etti. Bir çığlık değildi bu, çirkinliğin yüceliğinde bir hırıltı, tuhaf bir müzikti ve bu müzik en tepe noktasına ulaştığında, yerini buyurgan bir dinginliğe bırakan, kısa, keskin bir ısığa dönüştü.

Bu sahne Thérèse'de, on yıl sonra, bronzdan bir kuşhanenin içinde küçük bir kız çocuğu dünyaya getirene kadar bir daha hiç hissetmeyeceği bir büyülenmeye neden oldu. Bu hayvanın boğazının derinliklerinin, operanın kendi boğazına yerleştirmeyi denediği her şeyi barındırdığına dair ihtişamlı ve hüzünlü bir keşifte bulundu ve bunda belki de bir uyarı fark etti. En büyük aryalarla yalnızca bazı dik yamaçlı vadiler, yalnızca bazı dağlar, yalnızca bazı jeolojik yapılar boy ölçüşebilirdi. Dünyanın karşısına çıkıp şarkı söylemek için eğitilmiş, naif bir ihtiyatsızlığa sahip, kurnazlık nedir bilmeyen, saf bir varlık olarak, büyüklüğünü o an kavrayamadığı bir dönüşüm hissetti.

On sekiz yaşında kuşları incelemekten, yırtıcı kuş yetiştiriciliğine geçti. Şahinle avlanma, o dönemde açık havada, avı bol kurak ovalarda, sadece erkeklerden oluşan az sayıdaki hevesli tarafından yapılıyordu. Kuşların uçuşunda kehanetler gören, elleri pençeyi andıran erkekler arasında kendine yer açmayı zor da olsa başardı. Şahinlerini ava çıkardıklarında onlara eşlik etmeyi alışkanlık haline getirince, bu şefkatli arkadaşlığa dirençleri iki katına çıktı. Thérèse, kuşların artık imrenilecek bir özgürlük ve kaçış vaadi sayesinde şiirsel esin sembolü değil, geceye dair mitolojinin ve çığlıkları kurbağaların vıraklamalarını andıran, pençeleri kurşunu egebilen sivri gagalılar topluluğunun bir parçası olduğu bir evrene girmişti artık.

Bu zor zamanlarda, ekip üyelerinin hırçınlıklarıyla, kadınlığına bağlı haksızlıklarla karşılaştı. Aynı sancılar ve aynı kişisel özellikler, doğuştan narin bu yüzde kendini hemen belli etse de avlanma sanatının içsel isyanı ifadesini hemen

değiştiriveriyordu. İzin belgesini aldığı anda yirmi yaşındaydı. And Dağları'nın, göğsü lekelerle arduvaza dönmüş, soluk renkli, gözleri bir kuruşu yüz metre mesafeden seçebilecek keskinlikteki mavi şahinini evcilleştirmeyi başarmıştı. Taş renginde olduğu için kuşuna Niobé adını verdi. Onu ustalıklı bileğinde taşıyordu; ayak bileklerindeki halkalara bağlı bir sicim, rengiyle *avellano*³¹ dalından ayırt edilemiyordu. Thérèse her gün, her antrenman öncesinde onu tartıyor, verdiği yem miktarını, egzersiz tipini, uçarken geri çağrılmaya tepki verme hızını kaydediyordu. Kuş onu benimseyip de etini yolma ya da bileğini gagalama tedirginliği ortadan kalktığı anda, onu alıp fundalıklarda, rüzgârın dövdüğü yaylalarda, yalnızca çobanlar ve tek başına seyahat eden hac yolcularının geçtiği açık arazilerde dolaşmaya çıkabilirdi.

Şahin, bir ayın sonunda avlanabiliyordu artık. Uzaklarda bir yerlerde kaçak bir av tespit ettiği anda, kaslarını sıçramaya hazırlanan bir çita gibi geriye, gözleri ovaya çakılıyor, pençeleri meşini deliyor, havayı yararak yükseliyordu. Daha uzağa, zaman zaman seyyahların çadır kurduğu, *laureles*³² ve çiçekli çalı kaplı kurak arazilerin yakınlarına uçma alışkanlığı edinmişti.

Rüzgârın uzaklardan hayvan leşi kokusu taşıdığı bir gün, içgüdülerine kulak veren şahin, yerini saptamayı başaramadığı leşin peşine düştü. Nihayet, gökyüzünün yükseklerinden, otların arasında bir tilki kürkü fark edince bütün enerjisini ihtişamlı bir dalışa yoğunlaştırarak, pençeleri önde, yıldırım hızıyla hamle yaptı ama keçi postundan bir ceketle karşılaştı.

Şahin, kendinden büyük bu kütle karşısında geri çekildi. Darbe alan Lazare Lonsonier çığlığı bastı. Her ikisi de şaşırarak bir sıçrayışta birbirinden uzaklaştı. Thérèse hemen koşup yetişti.

“Kusuruna bakmayın,” diye seslendi. “Sizi tilki sandı.”

31 (İsp.) Fındık ağacı. (ç. n.)

32 (İsp.) Defne. (ç. n.)

Birkaç gün sonra tekrar gördüler birbirlerini ve böylece, takip eden otuz yıllık evlilikleri boyunca Lazare, Thérèse'le ne zaman banyo yapsa Aukan'ın omuzlarının üzerine keçi postu koyduğu o güne şükretti durdu. Thérèse, gerdek gecelerinde hamile kaldı. Yüzü papatya sapı rengine döndü. Rengi kırmızıya çalan sert şeftaliler ve mısır çorbası dışında bir şey yemiyordu; çatlakları önlemek için karnına aloe vera jeli sürme alışkanlığı edinmişti. Öylesine sağlıklı, öylesine güçlü kuvvetliydi ki en ufak bir bulantı hissetmeden hamileliğin onuncu haftasına ulaştı. Çatlaklara karşı memelerini şeker kamışı suyuyla kaplıyordu. Sütünün kalitesini artırmak için, beslenmesine özen gösteriyor ve nazarı uzaklaştırmak amacıyla okunmuş sulara giriyordu. Evlendiğinden beri banyosunu kocasıyla birlikte yaptığından, onun sakalını kısaltmaya, küveti ciğerini rahatlatmak için ılık suyla doldurmaya alışmıştı; bu kez, sıra kocasına gelmişti; Lazare banyo suyunu dolduruyor, boynuna pudra sürüyor, gümüş makasla ayak tırnaklarını kesiyordu.

Delphine ve ihtiyar Lonsonier, çiftin kendilerine ait bir alana ihtiyacı olduğunu anladı. Santo Domingo'daki evi sessizce, hatta muammalarla dolu bir gizlilikle terk edip Santa Carolina'ya yerleştiler. İki oğlunun ölümüyle paramparça haldeki yüreği, korkunç bir kederle ezilen annesinin o sırada paralel bir evrene gömülüp gittiğini Lazare bile fark etmedi ve onu bir daha göremeyeceğini anladığında, bu gidişi hayatının önemli bir tarihi olarak tespit etti ama artık çok geçti.

Delphine, Haziran ayında bir öğleden sonra, içinden yükselen fırtınayı hissederek, günlük yürüyüşünü yapmak için şafağın sökmesinden az önce Santa Carolina'daki odasından çıktı. Geniş kenarlı şapkasını taktı, parmaklarını ertilmiş madalyalardan yaptırdığı yüzükleriyle doldurdu ve yapraklarını dökmüş salkımsöğütlerin dallarını içine sarkıttığı göle yöneldi. Göle dökülen derelerin suladığı lagünden

geçtiği görüldü; çıkarken bütün pencereleri açık bırakmış, kapıyı kapatma zahmetine bile girmemişti. Su kıyısına geldiğinde durmak yerine, yavaşlamadan ilerlemeye devam etti; bataklığın merkezine ulaşmak ister gibi, suyun bütün vücudunu örtmesine izin verdi. Bu denizaltı çayırığında, etrafı su başakları ve deniz dillerinin yarattığı göz kamaştırıcı bir baloyla sarılınca teselli bularak, yürüyüşüne nefesi izin verdiği sürece devam ettiği ve sonrasında ciğerlerinde iki altın yaldızlı balık bulunduğu anlatıldı. Birkaç dakikanın sonunda, gölün yarısı, bedenine bir denizayısının bedenine girer gibi nüfuz etti; dolayısıyla cesedi yüzeye çıkmadı; onu yutmaya başlamış yapışkan sulardan koparmak için üç dalgıç gerekti.

Mezarı ormanın kıyısına, begonyalar ve kiraz yapraklarıyla kaplı bir taş burnun yakınına, altmış altı santimetre derinliğe yerleştirildi. Delphine'i zeytin ağacından yapılmış, bir seksenlik bir tabutun içine yatırdılar ve tabutun üzerine adını taşıyan metal bir plaka çaktılar. Fakat bedeni boğulma sırasında o kadar su çekmişti ki toprağın karanlıklarında, gözeneklerinden, su bitkileri ve balık pullarıyla dolu, ıslak ot kokusuna bulanmış, topraklı bir yağ aktı. İki günün sonunda, kabir tamamen su içinde kalmıştı. Hafta sonuna kadar toprak öyle bir çamura döndü ki mezarın kabartısı görülmez oldu ve bronz bir yüzükle bağladıkları boru marifetiyle kırk litre kadar su çekmek zorunda kaldılar.

İhtiyar Lonsonier içtenlikle yas tuttu ve bir daha asla evlenmedi. Dullüğünü, toplumsal dayatmalardan ve nezaket kurallarından uzak kalarak, kendi içinde yaşadı ve ruhunu, Temmuz'un ikinci perşembesi, karısının bütün eşyalarını Santo Domingo'daki eve göndererek iyileştirmeye karar verdi. Delphine'in ölüm haberi başkente işte böyle, evin girişine yığılmış kutular ve sandıklarla ulaştı. Mutfak becerilerinin moda olduğu dönemden beri bu kadar çok eşya görülmemiştir. Odalar dokuz ay boyunca bohçalar, ejderha

kulplu kutular ve başka bir devirden kalma tuvalet eşyalarıyla dolu valizler, seramik kutular, deve tüyünden fırçalar, ipek danteller ve şeftali rengi şapka tülleriyle doldu taşıtı. Ne zamanın ne güvelerin zarar vermeyi başarabildiği, neredeyse hiç açılmamış şık ambalajlar içindeki karmakarışık bir yığın halinde geliyordu her şey. Hamileliği ilerlemiş Thérèse, hint-hurması ağacından örülü bir koltuğa oturmuş, ellerini sahte incili bir kemerle süslü şiş karnının üzerinde kavuşturmuş, yapılanları izleyip yönetiyordu. Bütün bu koliler arasında, kutsal eşyalara gösterilen dikkatle yerleştirilmiş bir tanesi vardı. Lazare, yıllar sonra bile, evdeki ilk kuşun, o kış, etrafına güçlü bir yabancı sarımsak kokusu yayan, sarıçamdan bir kasa içinde geldiğini hatırlayacaktı.

Kafûru ve suni tüylerle korunan, içinde biri salıncak olmak üzere iki tüneği bulunan, sarı bir kafesti bu. O kadar ağırdı ki taşımak için iki adam gücü gerekiyordu. İtinayla paketi açtıklarında, Thérèse içinde, muhtemelen Flandre'da, Mont Noir eteklerinde, Bailleul yakınlarında, karlı köknarlar ve lanetli gözetleme kuleleri arasında yakalanmış, kuzey ormanlarının muhteşem bir yaratığı olduğunu gördü.

“Baykuşlar şans getirir,” dedi.

Tüyleri münecim eflatununa çalıyordu ama göğsünde kızılık vardı; gözleri iki altın parçasıydı; burnu kısa ve sivriydi. Karanlık duruşu ona Hollandalı bir ressam havası katıyordu. Thérèse hemen titiz bir şefkatle ilgilenmeye başladı onunla; çok geçmeden ona katılan Lazare, bir zamanlar kendisine gösterilen ilgiyi üzerine çeken bu hayvanı sessizce ama kıskanç bakışlarla tartıyordu. Thérèse kuşu önce kendi kafesinde beslemek istedi; sarsmamak için hemen yerini değiştirmek istemiyordu. Bir kitapta okuduklarını uygulayarak müzik açtı; vatan hasretini engellemek için Belçika şansonlarıyla dolu plaklar satın aldı. Onunla konuşurken neşeli, kuğurdar gibi bir ses benimsiyor, yemine takviye gıdalar katıyor ve onu asla yalnız bırakmıyordu. Mahallede,

kuşun savaş yüzünden sürgüne düştüğü dedikodusu yayıldı. Fransa'nın bütün ormanları ateşe verildiğinden, kuşların bile gemilere doluştuğu anlatılıyordu. Flaman büyücülerinden ya da İskandinav mitolojisinden bir masaldan geldiğini, yeni doğan bebeklere hastalık getireceğini söylediler ama bu söylentilere kulaklarını tıkayan baykuş, ailenin bir ferdi gibi hiç istifini bozmadı, sebat etti ve kolaylıkla uyum sağladı. Büyüdü, tüyleri uzadı, kilo aldı ve yıllar sonra, diktatörlük iki gözünün arasına bir mermi oturtmasa, sonunda bir kartala benzeyecekti.

İklime kolay alışmasından ilham alan Thérèse, titizlikle çalışarak, hayvanın birlikte yaşayabileceği türlerin listesini çıkardı. Yeşil ağaçkakanların, bıyıklı baştankaraların beslenmesi, aşk kuşu denilen cennet papağanlarının kıskançlığı ve arı kuşlarının nadirliği üzerine ornitolojik literatürle büyülenmiş halde geri döndüğü Doğa Tarihi Müzesi'ne aralık- lı da olsa defalarca gidip geldi. Bir yandan karnı büyüyor, bir yandan da birbiri ardına yavaş yavaş, kaçak yollardan geldiğinden gümrüklerden gizlice geçirilerek Lonsonier ailesine ulaştırılan kuşlar geliyordu. Kutulardan bazen, yolda yumurtlanıp saman tutamlarının altına saklanmış, yeşilimsi, lekeli yumurtalar çıkıyordu. Hizmetçiler bu yumurtaların üzerini sıcak örtülerle örtüyor, yerleştirecek doğru yeri bulmak için dört bir yana koşturuyordu. Evdeki odalar çok geçmeden, özgürlük sarhoşluğuyla uçuşup duran karata- vuklarla çıkıkçın ördeklerinin, ketenkuşlarıyla leş kargala- rının, tarlakuşlarıyla gri balıkçılların yarattığı çıldırtıcı girdaptan hırpalanmış, okyanus tuzuyla kemirilmiş kafeslerle doldu taşıtı.

Bir ayın sonunda sayıları Santo Domingo nüfusunu aştı, dışkılarının kokusu havayı nefes alınmaz hale getirdi. De- şip durdukları perde çıtalarını kara nota dizileri gibi istila ettiler, tavandan birkaç santimetre aşağıya yerleştirilen tünelerine kondular; kolej çocukları gibi gevezelik ediyor,

ortalığı velveleye verip bir kastanyet gürültüsü içinde koro halinde cıvıldaşıyorlardı. Çalı çırpı dolu bir sandıkta gelen iki tepeli ve bağirtlak kara başlı iskete, merdivenlerin üzerinde bir o yana bir bu yana uçuyor, bir küpeli çiğdeci, kütüphanesinde kitaplar arasında şarkı söyleyen bir İtalyan primadonnayı andırıyordu. Bir guguk kuşu petrole bulanmış tüylerini yolup başkalarının yuvalarına bırakma âdeti edinmişti. Cava ispinozu çiftleri dolapların içine, kuş yavru-
larının cıvıltılarının yükseldiği, katlanmış ipeklilerin arasına, taşıdıkları dal parçalarıyla yuvalar inşa ediyor; bu arada karınları parlak beyaz renkli, bodur Bengal ispinozları, üzerindeki sinirotu başakları sandıkları natürmort tabloları gagalıyordu. Banyoda ve mutfakta, her köşede, Thérèse'in yol işaretleri gibi düzenleyerek yerleştirdiği ve Lazare'in büyük bir öfkeyle boşalttığı, karınca yumurtaları ve petek güvelerine ek olarak, ayçiçeği taneleri, yerfıstıkları ve kıyılmış ceviz içeren küçük taslar bulunuyordu. Fransa'nın sembolü olduğu için bir horoz aldılar ve hatta bir de yerde bulduğu bir kor parçasını getirerek kendi yuvasını yakınca alevlerden güçlkle kurtarılan bir saksagan edindiler.

Lazare, çok geçmeden sabrının sınırına geldi. Bir gün eve gelip de, evdeki inanılmaz kuş sayısına, camlardaki dışkı izlerine ve lekeli halılara bakınca, olayın çığırından çıktığına karar verdi.

“Bu evde bu kadar kalabalık yaşamak zorundaysak, herkes kendi köşesinde kalmalı.”

Derhal bir kuşhane inşa etmeye koyuldu. Şehir dışına kısa yolculuklar yapıyor, ihtiyacı olan çeşit çeşit inşaat malzemesini yüklenerek geri dönüyordu. Ayaklarında içine saman dolan koca tahta nalınlar, sırtında eski bir oduncu paltosu, tahtaları kesti, mertekleri sabitledi, kafesli panoları gerdi, delikleri tıkadı, bir çatı yerleştirdi, onu da köşebentlerle tutturd.

Kuşhane, ayın sonunda bahçenin ortasında dikiliyordu. Semender formunda bir sürgüyle kapatılan tek kapısıyla, küçük bir ferforje pergolaya benzemişti. Işığın geçmesine izin veren bronz bir kubbeyle hava akımlarından korunuyor ve tam ortasındaki yeraltı kaynağından fışkıran su, kuşların su ihtiyacını karşılayabileceği mermer bir yalağa dökülüyordu. Lazare için, akan su sesi zenginlik işareti, hatta neredeyse gösteriş meselesiydi zira sırf dökülme sesini işitme keyfi için bile, öylece akmasına izin verme lüksünü göze alıyordu. Sansarların girişini engellemek için zeminine beton döktüğü dört metre yüksekliğindeki yapının içine kumrular için sorgun ağacından kafesler, saka kuşları için küçük evler yerleştirdi ve parmaklıklara, kanaryaların gagalarını bileyecekleri bir düzine kadar mürekkepbalığı kemiği astı.

Thérèse, toplu göçü bizzat organize etti. Bir hafta içinde, yirmi beş farklı cinsten yaklaşık elli kuşu naklettirdi. Kafesle ev arasında mekik dokuyor, beslenmelerini kontrol ederek yuvaların konulacağı nokta için emirler veriyordu. Elinde bir kitap, her yere yumurta ve portakaldan yapılan çubuklar asıyordu. Böylece gençlik yıllarında, Rio Clarillo'daki köy hayatı meşguliyetlerine geri dönmüş oldu. İki gün sonra, havanın açık olduğu bir öğleden sonra, yemlikleri doldururken, karnında öyle keskin bir acı hissetti ki kuşhane- nin ortasında yere çökmek zorunda kaldı. Bebek karnında şiddetle hareket ederek onu içten sarsmıştı ama şantiyedeki faaliyetler, evin yerleştirilmesiyle ilgili meşguliyetler, sebze bahçesindeki işlerin yorgunluğu onu fiziksel olarak o ana hazırlamıştı. Kafesin kapısını kapattı, etek uçlarını topladı ve çam kabuğundan zeminin üzerinde, Bengal ispinozlarının şaşkın bakışları altında doğurmaya hazırlandı.

Ardından, yakın çevredeki bütün yaşlı kadınları, mahal- lenin bütün veletlerini çeken haykırışlar, soluk alıp vermeler işitildi; kasılmalar birbirini izledi. Thérèse Lonsonier'ninki

kadar kalabalık seyirli bir doğum nadir görülürdü. Yerde tortop oldu ve akkora dönmüş varlığıyla içinde kopup çağlayan, kendini serçelerle kanaryalarının tuhaf, biçimsiz gözbebeklerinin kılavuzluğuna bırakan bu görünmez meleklerle mücadele etti. Bacaklarının arasında gitgide büyüyen bu yırtılma, kendini göstermeye başlayan, pis kokulu ıslak kafa, dünyaya sunduğu zorlu adaktı ama tam da o anda, bütün kuşhane ahalisi, kıskanç bir sahip çıkışla vaftizini ilan ediyordu. Thérèse'in karnından kan ve tüyle kaplı küçük bir top çıkıverdi ve kuş cıvıltılarıyla çığlıklarından oluşan bir konserle, kanat çırpışları kargaşasının ortasında, bir yumurta gibi kafa üstü yuvarlanıverdi yere. Akbaba tüyleriyle kaplanan minicik yüzü, Thérèse'in baykuşunun azametli bir sessizlikle onu izlediği kubbeye dönüktü. Küçük kız bir kuş yuvasındaymış gibi, annesinin koltuğunun altına kıvrılıverince, Thérèse'in yüreğine tarifsiz bir şefkat doldu. Omuzlarının üzerine düşüveren bir ani kutsanmayla şaşkına dönerek çocuğu kollarına alıp kaldırdı ve bu doğum, o günden itibaren dengesinde öyle çarpıcı bir değişime neden oldu ki olayları bundan önce ve sonra olarak sınıflandırmaya başladı.

Bir cumartesi, bir bayram günü, akşam sekizde doğdu Margot. Dünyada ilk gördüğü manzara tünelerindeki elli kuş olan çocuk, kuşhane dışında bir yerde asla uyuyamıyordu. Thérèse alacakaranlık çökünce büyük kafese gidiyor, tam ortada bir tabureye yerleşiyor ve gece onu bir yusufçuk ve altın kelebek topluluğuyla sarmalayana kadar, Margot'nun gözlerini kapatmasını bekliyordu. Santiago bu dönemlerde, yas örtülerinin drapeleri altındaki kasvetli silüetleri, koca koca şapkalı hanımefendileri ve ön cepheleleri alçıdan bezekli binalarıyla köy görünümünü çoktan yitirmiş, içinden tramvay raylarının, kabloların ve geniş bulvarların geçtiği kozmopolit bir başkente dönüşmüştü. Binaların kuleleri göğe doğru yükselmeye başlamış, başkentinde daha dün

çiftlikler ve kümeslerle dolu sınırları bir kabuk gibi kenar mahallelerle kaplanmıştı. Zengin aileler Moneda ve Augustinas gibi mahallelere yerleşti ve kıvrımlı yürüyüş yollarıyla, lagünlerle, müzik çalınan gazebolarla süslenen Plaza de Armas üzerinde yürüyüşe çıkar oldu. Her şey refaha, maddi büyümeye, toplumsal ilerlemeye işaret ediyordu. Devasa boyutlardaki Paris tarzı tabelasıyla, Estado Sokağı'ndaki Casa Francesa, mağazasına bir üçüncü kat ekledi ve Union Central binasının önüne törenle La Lumière Sineması açıldı.

Thérèse, her pazar, kızıyla birlikte Cerro Santa Lucia'da gezintiye çıkmayı alışkanlık edindi. Margot büyüdükçe, başka çocuklarla arkadaşlık etmekten hoşlanmadığı fark edildi. Tulumunun düğmeleri açılmış halde bahçede koşuşturmuyor, Mapocho'nun şeker kamışlarının suyunu içmiyor, dikenli çalıların ve yabani otların arasında saklanmıyordu. Normal koşullarda durgun, donuk, gizli bir kalenin içinde saklı hissi veren bir mizacı vardı. Hiçbir şeye ilgi göstermiyordu, hiçbir merakı yoktu. Çocuk oyunlarına hiç de uygun olmayan, boynuna kadar yükselen yakası mavi dantelli, soluk renkli, gösterişsiz elbiseler giyiyordu. O yaşta, hayal âlemlerine dalmaya eğilimliydi; arkadaş edinme peşinde olmadığından, bütün günü ağzından tek kelime çıkmadan geçirebiliyordu. Gelecekte kitleleri büyüleyecek, parlak zaferlere karşı efsanevi, devasa ihtirasları olan, o mücadeleci kadına dair hiçbir işaret vermiyordu.

Lonsonier'lerden Jura kanını, güz gözlerini ve vakur duruşunu miras almıştı. Kara iklimi halklarının o kibirli suskunluğunu taşıyordu. Lamarthe'lardansa en beklenmedik anlarda kısa süreli isyanlara sebep olan Akdenizli yanını almıştı. Bu karışım nadiren de olsa beklenmedik neşeler, kaçamak hazlar, güçlü sevinçler yaşamasına olanak veriyordu ama tamamı, suya vurulan kılıç darbeleri gibi, belirir belirmez kayboluyordu. Kızının soğuk karakterli olarak algılanan hülyalı mesafeliliğini anlayan belki de yalnızca

annesiydi. Dolayısıyla Thérèse, Lazare'ı tedavi etmeye çalıştığı günlerde Lonsonier ailesinin güvenini kazanan Aukan'ı çağırttı. Aukan öyle hafif, öyle neşeli, öyle gencecik ve taze-cik, güzel kokular ve çocuksulukla geldi ki Lazare, "Zaman büyücülere işlemiyor galiba," demeden edemedi.

"Ben büyücü değilim," diye kendini savundu Aukan. "Ben *psikolojistim*."

Bu sözcüğü Fransızca olarak söylemişti çünkü kulağa daha *artistik* geliyordu. Omuzlarına kadar inen, koyun yapısından bir başlıkla tamamlanmış, vikunya derisinden dikilmiş bir pelerin giymişti. Yanında yalnızca, dinazor kemikleri dolu küçük deri bir heybe taşıyordu. İçindeki-lerin, yakın zamanlarda Patagonya'nın güneyinde kazı yaparken bulunduğu, yetmiş milyon yıl önce yaşamış, on beş ton ağırlığında, on iki metre yüksekliğinde bir otobur dinozora ait olduğunu söyledi.

"Bu kemikler elmadan değerli," dedi gururla.

Arkeolojik eser kaçakçılarının peşinde olduğuna inandığından, hazinesini satacak pazarı bulmayı beklerken, Santo Domingo'daki evin elindekileri saklamak için uygun yer olduğuna karar vermişti. Kırk yıl sonra, mutfak raflarından birinde, bir bisküvi kutusu içinde bulunacak prehistorik fosiller işte bunlardı. Genç bir hemşire kemikleri tavuk ayağı sanacaktı.

Aukan, hinthurması ağacından örülü koltuğa güvenle yayılmış, bir yandan başparmağını emip bir yandan da o koca gözleriyle boş boş ona bakan küçük Margot'nun karşısına yerleşti. Thérèse ona çocuğu olup olmadığını sordu, o da cevap verdi:

"Yüz tane."

Cebinde, dinazor kemikleri dışında, kıza özel bir hazine getirmişti. Aukan, perdelenmiş bir ışığın altında, bileziklerinden çıkan tıngırtılar arasında, ezbere biliyor gibi görüldüğü bir söyleve girişti. Karlı zirvelerdeki seyahatlere,

ibadou çiğnemiş Mapuçelerin yaşadığı bozkırlardan, mistik yollardan ve kış ormanlarından geçişlere dair anlattıkları. Yerlilerin *ibadou* çiğnedikten sonra yerden dört metre yükseğe havalanabildiklerini söyledi.

“Bir hile var mı diye bakmak için bastonumu ayaklarının altından ya da başlarının üzerinden geçirdiğimde, levitasyonun³³ söz konusu olduğunu anladım.”

Margot sandalyesinde kıpırdandı.

“Levitasyon nedir?” diye sordu kız, dikkatini annesine çevirerek.

“*Machi* hikâyeleri,” diye açıkladı Thérèse umursamaz bir tavırla.

Bunun üzerine Aukan çantasından eğreltiotu kökünü andıran, beyaz renkli, sert, kuru bir kök parçası çıkardı ve ellerinin arasında ovaladı.

“*Ibadou*. Bundan çok daha fazlasıdır.”

El ayalarını bitıştirdi, burnunu arada kalan açıklıktan içeri uzattı ve derin bir nefes aldı. Gözleri devrildi, yanaklarının rengi soldu.

“Bana yüzüğünüzü verin,” dedi Thérèse’e.

Aukan mücevheri aldı. Derin bir yoğunlaşmayla kaşlarını çattı, göksel güçlere seslendi, ellerini ayırdı ve yüzük, tam ortada, havada asılı kaldı. Zarif hareketlerle kendi çevresinde döndürdü yüzüğü; bir aldatmaca olmadığını kanıtlamak için parmaklarını etrafında gezdirdi. Aukan, birkaç saniye sonra avuçlarını tekrar bitıştirdi. Çok büyük bir gayret sarf etmiş gibi iç geçirdi, Thérèse’e yüzüğünü iade etti ve sonra sustu; ağırbaşlı, saygılı bir sessizlikti bu, bir hakikati sunmaya benziyordu.

“Levitasyon, geleceğin ta kendisi.”

Margot’nun gözleri, onda daha önce kimsenin görmediği bir şaşkınlıkla fal taşı gibi açılmıştı. Aukan, Lonso-

³³ Bir nesnenin herhangi bir fiziksel etkenin yardımı olmadan havaya kalkması, havada asılı durması ya da gezinmesi olgularına verilen isim. (ç. n.)

nier'lerin karşısında, onların hayran bakışlarından da cesaret alarak, topluluğunun *kasike*'lerinin³⁴, aynı zamanda da şamanlar ve medyumların, Nacimiento'nun yaşını başını almış vakanüvisleri tarafından kayda geçirilen levitasyonlarının listesini saymaya başladı. Bu sırada Margot'ya, daha sonra hayatının tek takıntısı haline gelecek bilgiyi verdiğini bilmiyordu.

Bir ayın sırasında, üç gün hiçbir şey yemeden rüzgârda asılı kalan ve açlıktan ölmeden önce bir ip yardımıyla yakalanıp indirilen kardeşi Huenuman'ın adını andı. Bir misyonerin yerden bir dirsek yükselmiş halde yakaladığı ve bir Avrupa kilisesinin vitraylarında ölümsüzleştirilen yerli şefi Rutra Rayen'den bahsetti. *Ibadou* kullandıktan sonra, gözden kaybolacak kadar yükseğe çıkan ve saatler sonra, korkudan sesi soluğu kesilmiş halde, bir meşe ağacının tepesinde otururken bulunan iki avcının hikâyesini anlattı. Yarım kalmış levitasyon vakaları, havalanma illüzyonları, vecde gelmiş gibi görünen uyurgezerler, kendini manyetizma numaralarına kaptırmış becerikli sahtekârlar da olduğunu, ancak Assisi'li Aziz François için toplanmış bir ayın alayında, ayağında sandaletleri ve üzerinde aba kumaştan giysisiyle hiç çaba sarf etmeden bir mum alevi gibi gökyüzüne doğru yükselen, kalabalığın üzerinde uçan o adamdan daha etkileyici örnek bulunmadığını söyledi. Etkisi altında kalan yüz izleyicinin karşısında, gözle görülür bir destek ya da fiziksel güç olmadan, ilahi biyoloji karşısında tek başına havada uçan bir papaz, Peder Joseph de Cupertino'ydu sözünü ettiği.

“İlk havacıdır kendisi,” diye ilan etti Aukan.

³⁴ Kasika, kadınlar için Kasike, Bahamalar, Büyük Antiller ve Küçük Antiller'de bulunan yerlilerin başındaki kişiyi belirtmek için kullanılan unvan. İspanyol kâşifler bölgeye gelmeye başladıktan sonra bu ifadeyi Amerika Kitası'nda bulunan bütün yerlilerin liderlerini belirtmek için kullanmaya başladılar. (ç. n.)

Margot titredi. Dudağının ucuna kadar gelen soruyu kendine saklamayı düşünmedi bile:

“İlk ne?”

Gençlik aceleciliğiyle telaffuz ettiği bu sözcükler onun için adeta bir kehanetti. O günden itibaren, çağrısına kulak vermeye başlıyordu. Uzun yıllar sonra, Aukan, yüzüğün havada asılı kalmasının yalnızca gözle görülmeyecek kadar ince bir ip, her tırnağın üzerinde iki balmumu topu ve biraz da katakulli gerektiren eski bir sihirbazlık numarası olduğunu itiraf etmek zorunda kalacaktı. Performansı sayesinde ona illüzyon sanatını öğretebileceğini düşünmüştü. Oysa onu bir havacı yaptı.

Bu belirleyici karşılaşmadan sonra, Margot’nun yüzü, tutkulu varlıkların işareti olan o tuhaf yoğunluk ve yoksunluk karışımı ifadeye büründü. Geceleri, herkesin yatmasını bekliyor, sonra yatağından yavaşça süzülüp nilüfer desenleriyle süslü perdeleri aralıyor, kepenkleri açıyor, yaşından beklenmeyecek bir cesaretle, pencereden çıkarak odasını terk ediyordu. Ardından çatının üzerinde küçük fare adımlarıyla ilerliyor, tavan arasının yuvarlak pencerelerinin ya da katlardaki açık jaluzilerin önünden, panjurların altından hizmetçilere görünmemeye dikkat ederek geçiyor, baş dönmesi hissinin tadını çıkarmak için, yükseklikten sarhoş halde olabildiğince kenara yaklaşıyor, inatçı düşme korkusunu hissetmek için bir bacağını aşağı sarkıtıp tehlikeye meydan okuyordu. Şehrin üzerinde havalandığını, Mapocho Nehri’nin üzerinden uçmaya devam ettiğini hayal ediyor ve daha uzaklara uzanarak, zarif ve çevik hareketlerle Assomption-de-la-Très-Sainte-Vierge Katedrali’nin çevresinde fır fır dönüyor, Bellas Artes Müzesi’ne doğru bir dalış yaparak ya da Parque Florestal’in ağaçlarının üzerine yükselecek, Baquedano Meydanı’na kadar ilerliyor, hayalindeki uçakla seyahat ederek, Aziz Joseph de Cupertino gibi insanların ve şapellerin üzerinde süzülüyordu.

Ona havacılıkla ilgili ilk kitabını hediye eden, büyükbabası Étienne Larmarthe, *El Maestro* oldu. Somme koyunda yaşayan, iç organlarındaki gizli yazıyı bulmak, uçmanın sırrını ortaya çıkarmak için kuşların içini açıp inceleyen Caudron kardeşlerin tecrübelerini anlatan bir kitaptı bu. Hayatı boyunca olağandışı maceralara çekildiğini hissetmiş büyükbabası gibi, Margot da daha önce tek bir metal kanat görmemesine rağmen, havacılık konusunda alt edilemez bir bilgi kaynağı haline geldi. O on dört yaşına geldiğinde, Amelia Earhart, Atlantik'i tek başına geçen ilk kadın oldu. Margot, o andan itibaren, döneminde rekor üstüne rekor kıran kadın havacılara hayranlık beslemeye başladı. Radarı olmayan bir Morane-Saulnier³⁵ ile Paris'ten Saygon'a on bir bin kilometre uçan Maryse Hilsz'e benzemek istedi. Léna Bernstein'ın Istres'ten Mısır'a geçişini, kuyruklu bir elbise ve dantelli bir dekolteyle uçan Bedford Düşesi'nin Fokker'ini³⁶, Avusturalya'da Amy Johnson'ın efsanevi seyahatlerini, havanın Garbo'su lakabı verilen Yeni Zelandalı Jean Batten'ın şanlı zamanlarını tutkuyla takip etti ve tabii, yirmi beş yaşında, elinde ne bir harita ne de navigasyon aleti olduğu halde, tahta ve yelken bezinden yaptığı bir uçağın bordasında, And Sıradağları üzerinden uçan Adrienne Bolland'ın hikâyesini ezbere biliyordu.

Bir daha sokağa asla elbise, saç bandı, korse ve sandaletle çıkmadı; deri bonesinin üzerinde havacı gözlükleri hiç eksik olmazdı. *El Maestro*'nun kitaplarında gördüğü siyah beyaz fotoğraflardan esinlenerek kendine çadır bezinden bir pantolon ve içi koyun postu kaplı siyah botlardan oluşan bir üniforma icat etti ve yüreğinin tam üzerine, Delphine'in koleksiyonundan aşırıldığı, altın plaka üzerinde karga formu

35 Ekim 1911'de Raymond Saulnier ve Morane kardeşler tarafından kurulan bir Fransız uçak üretim şirketi. (ç. n.)

36 1912'de Antony Fokker tarafından Almanya'da kurulup, sonra Hollanda'ya taşınan bir uçak fabrikası. 20'li ve 30'lu yıllarda havacılık sektörünün hâkimi oldu. (ç. n.)

göze çarpan bir broş iliştiirdi. O dönemin Santiago burjuvaları içinde, bir kadının erkek kılığında dolaşmasına ilk kez rastlanıyordu ama belki cehaletten, belki de itiraf edilemeyen bir utançla, Fransız âdetlerinden gelen bir durum olduğuna kanaat getirildi. Margot'nun bakışları o yaşlarda dalgındı ama büyüdükçe görüşünün de keskinleştiği ve isabet kazandığı hava kuvvetleri akademisine kabul edildiğinde anlaşıldı. Bedeni hızlı gelişti ama karamel rengi kabarık saçları ve gitgide genişleyen kalçalarıyla, gerçek anlamda güzel denemeyecek küçük bir kız çocuğu olarak kalmaya devam etti. Küçük aşk maceralarına, duygusal vasatlıklara hiç ilgisi yoktu. Santiago'nun Paris'te yaşıyormuşlarcasına Çılgın Yıllar'dan³⁷ söz eden ve Obrecht kız kardeşlere ait "Hanımefendiler Koleji"ne giden Fransız çevrelerinden kısa sürede sıkıldı.

On yedi yaşında, Verlaine ve Rimbaud'yu bilmemekle gurur duyuyor, onlar yerine sıcak hava balonlarının sentetik liflerini incelemeyi tercih ediyordu. Ne Gérard de Nerval ne de Aloysius Bertrand okuyordu ama tükenmek bilmeyen bir merakla, yorulmadan yağmur takvimlerini öğreniyordu zira o dönemlerde meteoroloji henüz emekleme çağındaydı. İkarus'un yalnızca uçtuğunu biliyordu zira kitabı her seferinde o düşmeden kapatıyordu. Margot'yu gören pistlerin kenarındaki çadırları, oksijen maskelerini, güçlü türbülansları düşünüyordu. Kendini başkaları gibi üniformanın büyüüne, prestijin ve kanatlı rütbelerin cazibesine kaptırmamıştı. Margot Lonsonier havacılığa, bir zamanların askere yazılan Lazare'ı gibi, çağrısına kulak vermek ve orada ölmek için giriyordu.

³⁷ (Fr.) *Années Folles*. Sosyal, sanatsal ve kültürel açıdan yoğun bir hareketliliğe sahne olan 20'li yıllar. (ç. n.)

Margot

İhtiyar Lonsonier bağcılıkta başarılı olmuştu. Şarap üretmek ona yetmedi. Büyük şehir pazarlarına da dağıtım yapmak için, Valle Central'de başka araziler de satın almaya girişti. O dönemde seksen kilometre kare yüzölçümüne sahip Santiago'da sekiz yüz bin kişi yaşıyordu. Lonsonier, şehrin genişlemesinden faydalanarak, bürosunu tren hattına en yakın anacaddeye, Vicuña Mackenna Bulvarı'na taşıdı. Başkenti, Puente Alto ve Rancagua gibi güney şehirlerine bağlayan bu demiryolu ona fıçıları ve şişelenmiş şaraplarını hızla gönderme olanağı sağlıyordu.

Bu bulvar üzerinde eski meslek erbaplarına ait dükkânlar kapanmaya, yerlerini yeni mesleklerle uğraşan esnafa bırakmaya başlamıştı. Kapıdan kapıya gezen döşemeci, kalaycı, kâğıt ruloları kafesteki papağan tarafından didiklenmiş laternacı görülmez olmuştu. Saatleri ayarlayan adam da, elinde mumlu sıırıyla sokak fenerlerini yakan adam da, bağıra çağıra hem saati hem hava durumunu ilan ederek dolaşan *sereno* da görülmüyordu artık. Şimdi hırdavat ve müteahhitlik işlerinin tekeline İspanyollar ele geçirmişti, Türkler posta işlerini, Yahudiler terziliği, İtalyanlar bakkalları elinde tutuyordu. Fransızlar eski mesleklerin yerini doldurarak perakende satış anlayışını getirmiş, Lota'da gümüş atölyelerini, Caracoles'te yeni dökümhaneleri ve madenleri

iyileştirmiş, Grasse'de, titizlik ve mükemmellik seviyesi açısından merkezin arzıyla yarışan altı parfüm fabrikası işletmeye başlamıştı.

Lazare, dönemin ruhuna uyarak ticaret macerasına atılmaya karar verdi. Eski bir bıçak atölyesinde, ayın ekmeği üretim tesisi kurdu. İşletmesi, evine birkaç metre mesafede, yine Santo Domingo Sokağı üzerindeydi. Bahçedeki kuşhanenin parmaklıklarına tırmanıp işletmeyi görmek mümkündü. Arica kökenli, bıyıklı, ufak tefek bir adam olan dükkân sahibi Emiliano Romero fiyatlarıyla Babil'in zanaatkârlarıyla yarışan Kuzey Amerika şirketlerinin gelişinden beri tek bir bıçak olsun satmadığını anlatıp dert yandığı gün, dükkânını ondan komik bir fiyata satın aldı.

"Beni soyup soğana çevirdiler," diye homurdanıyordu parmaklarıyla bıyık uçlarını burarken. Lazare, kırk yaşında, hassas, her konuda söyleyecek sözü olan, eğitilmiş bir centilmendi. Ciğerinden dolayı hâlâ sıkıntı çekiyordu; zaman zaman migren ağrıları, göğsündeki sıkışma, nefes sorunları da ekleniyordu bu sıkıntıya ama onu sarsan fırtınalardan gözü peklikle sıyrılmayı bildi. Tavanı üç metre yüksekliğinde, pencereleri kilise vitrayları misali uzunlamasına, eskiden bıçakların bilenmesi için bileycilerin bileme taşlarını üzerinde sürüklediği yekpare çimento kaplaması olan, manda boynuzundan sapların kesilip atık metallerin karıldığı zemininde artık un yoğrulacak Romero atölyesine işte böyle yerleşti. Lazare, yıkıldığı gün maya ve çelik, mısır ve döküm karışımı bir kokusu olan, zamanının azametine ve çöküşüne şahitlik ettiği aşikâr bu sığınağı çok sevdi. Kısa zaman içinde, gitgide artan arzla heyecanlanarak, Santiago'nun belli başlı kiliselerini kendine müşteri yapmayı bildi.

Hamurun eczacılar tarafından ilaç kapsüllerini, nugat üreticileri tarafından da ürünlerini kaplamak için de kullanılabilmesini fark etti. Birkaç hafta içinde yeni pres makineleri ve ince, kırılğan tabakalar için nemlendiriciler getirtti. Başlangıçta makineleri, onlara özel geniş bir alan hazırla-

nan büyük ana salonda tutuyordu ama kısa zaman zarfında, uzun ve dar bir kanatla, atölyeyi yandaki terk edilmiş iki katlı hangara bağlattı. Buranın giriş katı alet edevata ayrılırken, birinci katı müdürün bürosu oldu. Lazare, penceresinden Santiago'nun geniş bir kısmını seyretmenin keyfini sürüyor ve “şapelim” dediği bu aydınlık odada, sıra dışı denebilecek kadar zaman geçiriyordu. Etrafı ayin ekmeği ve unla sarılmış halde, derin bir sessizlik arzusuyla yanıp tutuşuyordu. Hava haritaları, yem kutuları ve kuş dışkılarının kokusuyla istila edilmiş evinde bulamadığı dinginlik ve yalnızlığın tadını çıkarıyordu burada. Lazare, evdeki işlerden uzakta hesaplarına, müşteri toplantılarına ve uyulması gereken şartnamelere yoğunlaşarak, kendini çalışmaya adanmış bir keşiş dönemi yaşıyordu.

Bir gece bürosunda uyurken, makinelerin bulunduğu ana salonda tuhaf bir ayak sesi işitince sıçrayarak uyandı. Atölyeye birinin girdiğini düşünerek endişeye kapılıp aşağı inmeden önce bir silah aradıysa da kendini savunmak için masasının üzerindeki Aziz Benoit haçından başka bir şey bulamadı. Sessizce kapıyı açtı, aniden ışıkları yaktı ve odanın ortasında, bir deri bir kemik silueti, yağlı saçları, paçavraya dönmüş kıyafetleriyle, ayin ekmeği yemek için fabrikaya sızmış genç bir hırsız buldu. Lazare, elindeki Aziz Benoit haçını korkuluğun üzerinden hırsıza doğru salladı.

“Kıvıldaма yoksa seni çarmıha gererim,” diye bağırdı.

Basamakları hızlıca inip hırsızın peşinden koşarken yerdeki un tepsilerini devirdi. Hırsız kaydı, Lazare üzerine atıldı. Şans eseri gürültüyü işitip şüphelenen iki polis memuru felaketin ortasında beliriverdi. Lazare'ın hırsız yere yatırıp başına da bir haç dayadığını görünce, delikanlıyı kelepçelemek için elinden aldılar. Lazare, boğuşmanın heyecanıyla şikâyetçi olduğunu ve mahkemede tanıklık edeceğini haykırdı ama polisler güldüler.

“Mahkeme mi? Kim uğraşır bununla? Biz bir yerlerde hallederiz işini.”

Hırsızın gözlerinden geçen korku Lazare’ı altüst etti. Biraz daha yakından bakınca, eski güherçile işçisi bir atadan miras aldığı mat bir cildi, vahşi ergen yüzüyle, cılız, köse bir delikanlıyla karşı karşıya olduğunu gördü.

“Adın ne senin?” diye sordu.

Hırsız başını eğdi.

“Hector Bracamonte.”

Lazare yüz çizgilerini daha ayrıntılı inceleyince, yirmi yıldan uzun zaman, Lonsonier’lerin banyosunu doldurma işini üstlenen, mahallenin ihtiyar su sakası Fernandito Bracamonte’nin oğluyla karşı karşıya olduğunu anladı. Onu babasından aldığı lağımcı ellerinden, küreği andıran geniş el ayasından, ağır kara parmaklarından tanımıştı. Utançla doldu, kimsesiz ve lanetli Helmut Drichmann’ın su kuyusu önündeki görüntüsü belirdi tekrar gözünün önünde. İki polisten kelepçeleri çıkarmalarını rica etti.

“Şikâyetimi geri çekiyorum. Onunla bizzat ilgileneceğim.”

Polisler atölyeden ayrıldığında, Lazare Hector’a döndü ve Aziz Benoit haçını ellerinin arasına bıraktı.

“Şu çekmeceye bir çekiç var,” dedi parmağıyla işaret ederek. “Git bu haçı çiviyle duvara as.”

Delikanlı çekinerek çekmeceye doğru seğirtti, içinden bir çekiç ve bir bardağın içinde bulduğu iki çivi aldı ve duvarlardan birine doğru ilerledi.

“Hayır, şuraya,” dedi Lazare.

Merdiveni gösterdi. Hector endişeli bir edayla basamakları tırmandı ve sonuncuya geldiğinde, haçı çekingenden darbeyle duvara tutturmaya koyuldu. Lazare girişte, ihtiyatlı bir mesafede durmuş, sesini çıkarmadan, ciddi bir ifadeyle onu izliyordu. Haç asıldığında, sokağa açılan kapıyı açtı.

“Yemek için, çalışmak lazım.”

Bir düzine kadar ayin ekmeği aldı, delikanlının cebine attı ve kapıyı arkasından kapattı. Lazare, hemen ertesi gün, bir tabanca satın almak için Ernest Brun'ün dükkânına gitti. Siyah, rengi kenarlara doğru hafifçe açılan, 1892 model bir revolver sattılar ona. Aynı akşam, ayin ekmeği fabrikasında, üst raflardan birinde bulunduğu, yıllar yılı kimsenin açmadığı belli olan, içinde küf lekeli eski evraklar ve taziye mektuplarının bulunduğu, kırmızı renkli bir karton kutunun içine iki kese dolusu mermi sakladı. Kutuyu küçük kasaların arkasına gizleyerek yerleştirdiğinde, tabancayı aynı yere saklamanın ihtiyatlı olmayacağına karar verdi ve revolveri askıda asılı duran eski bir ceketin iç cebine yerleştirdi.

İki gün sonra, saat 7:30'da, atölyesinin kapısını açarken, delikanlıyı pançosuna sarınıp kapı sundurmasına sığınmış, tortop yatarken buldu. Hector Bracamonte bir elinde çıkınıyla ayağa fırladı ve yakışıklı savaşçı yüzüyle önüne dikilerek, gururlu bir sesle şöyle dedi:

“Çalışmak için, yemek lazım.”

Lazare onu çırak olarak yanına aldı. Kısa sürede ketum, dürüst, uyanık, hakkaniyetli bir delikanlı olduğunu keşfetti. Kolunun altında fırçalarla, atölyenin derinliklerinden çıkmış gibi, tepeden tırnağa sert hayvansal yağa bulanmış halde ama bir *kasika* edasıyla gidip geldiğini görüyordu. Gözlerini gözlerine dikip baksa da bakışlarında en ufak bir hainlik yoktu. Kaşları gebreotları benzeri fırça gibiydi; simsiyah saçları düzdü ve kalın dudakları gülümsemesine açık duran bir akordeon görünümü katıyordu. Kendisine aitmiş gibi benimsediği bu fabrikanın ilk ve son işçisi oldu ama Lazare'a hayatını kurtardığı için gerçek anlamda teşekkür edebilmesi yıllar sonrasına, hüzünlü darbe günlerine denk gelecekti.

Lazare ciddi bir refah dönemine girdi. Çizgili kumaştan kruvaze takım elbiseler giymeye, düğme iliğine kediotu çiçeği ilishtirmeye, Yay takımıyıldızının simgesinin işlendiği

fularlar kullanmaya başladı ve neredeyse hiç dışarı çıkmadığından, ayağından Acem terlikleri eksik olmuyordu. Üst dudağının üzerine halı gibi serilen bir posbıyık bıraktı. Ona göre, vatanını ondan daha doğru temsil edecek, ısıldaması için ondan daha önemli, yeniden parlamasını sağlamak için on bin kilometreden daha uzak bir mesafede toprağının prestijini işlemeye devam eden ondan daha özel kimse yoktu. Bu nedenle bürosunu neredeyse hiç terk etmez oldu. Yemeğini de dışarı çıkmadan, ayaklarını açık bir çekmece-nin üzerine uzatarak yeme alışkanlığı edindi. Yatırımlarının verimliliğini ölçmek için bitmek bilmeyen hesaplar yaparak tükettiği gecelerini de Aziz Benoit haçıyla süslü merdivenin tepesinde, dört duvar arasında, çevresi kâğıttan ve faturalardan kulelerle çevrili halde geçiriyordu. Yeniden doğuşunun sembolü olarak, antikacının birinde bulduğu, bir havan mermisi kovanının içine zarif bir gelincik demeti yerleştirmişti. Kapı çaldığında ayağa kalkmamak ve kilidin dilini uzaktan çekebilmek amacıyla demirden bir tetik mekanizması bile icat etmişti. Müşteriler gitgide artıyor, keşif defterleri birbirine ekleniyor, hesaplar katlanıyordu. Zahmet gerektiren rekabet, Lazare'ı işletmesine o kadar bağlamıştı ki kızının ergenliğe girdiğini bile fark etmedi.

Dolayısıyla Lazare, düşünürken rahatsız edilme endişesiyle çekildiği kendi yalnız rakamlar krallığına kapanmış halde gitgide daha uzun süreler ortalarda görünmezken, hem anne, hem koruyucu, hem eğitmen rolünü üstlenmek Thérèse'e kaldı. Lazare ara sıra bir evrak aramak için salondan geçiyor, hızlıca birkaç kelime ediyor, akşam yemeğini rüzgâr gibi yiyip bitiriyordu. Bu anonim acelecilik, bu katı uzaklık, nihayet onu kendi evinde bir yabancıya dönüştürdü. Thérèse, dikkatli ve çekingen olduğu, onun görüşünü almadan tek adım atmaya cesaret edemediği, şefkatli sesi ve sakar kollarıyla, yolunu kaybetmiş bir leylek gibi, hayatının

rüzgârında savrulduğu, mavikantaron çiçeği kokulu banyo-daki yaralı, kırılgan ve yumuşacık adam olduğu zamanla-rın özlemine çeker oldu. İşte bu nedenle, Margot annesine havacı olacağını açıkladığında, içinden derin bir bıkkınlık ifadesi yükseldi.

“Bunu babanla halledersin,” diye cevap verdi.

Lazare kızının önünde tereddüt etti. On altı yıl önce, kuşların evini istila edişini hatırladı ve havayla ilgili bu tür-den saçmalıkların bir sülalede fazla sık tekrarlanmasının soydan gelen bir özellik olabileceği sonucuna vardı.

“Canın ne istiyorsa onu yap,” dedi kızına. “Fakat kuş-lara bulaşma.”

Lazare, kötü insanlarla görüşmesini engellemek istedi-ği kızını tek başına bırakma ihtiyatsızlığını gösterdi. Daha sonraları, geriye dönüp o dönemi düşündüğünde, bu cüm-leyi söylerken aklına gelen son şeyin, kızının bahçede bir metal kuş inşa etmeye karar vermesi olduğunu itiraf ede-cekti. Margot, ilkbaharın gelişiyi birlikte, yabancı otları kökünden sökerek açmayı başardığı alana çadır bezi yay-dı ve hevesle Lindbergh’in *Spirit of Saint-Louis*’ini sadece el becerisi kullanarak inşa etme işine girişti. Santiago’nun her yerinde malzeme aradı, Alameda’nın antikacılarının ve hırdavatçılarının, Mercado’nun antrepolarının altını üstüne getirdi ve metalürji fabrikalarının çöplerini karıştırdı. Bahçe yavaş yavaş, her yana saçılmış iniş takımı ve kanat parça-larıyla doldu. Şalgamlarla havuçların yanı başında, ezilmiş otların üzerinde, kılıçla ikiye yarılmış gibi görünen yarım bir pervane, at arabasının düşmüş tekerleğini andıran ters dönmüş bir kanat göze çarpıyordu. Bağın yakınına Oregon çamından kalaslar yığılmıştı. Thérèse, kimse tarafından is-tenmeyen, kirli hangarların içinde unutulmuş, yağ ve toz kaplı birtakım nesnelerin, kamu çöplüğüne dönen arazisi üzerinde oradan oraya gidip gelişini kuşkulu gözlerle izli-yordu. Kızını eline bir balta almış, uçak kanatlarının tahta

iskeletini yapmak için ön taraftaki limon ağaçlarından birini kesmeye hazırlanırken yakalayınca, sadece bu defaya mahsus, onu bu işten vazgeçirmeyi denedi:

“Bu limon ağaçları aile yadigârıdır,” dedi ona.

Fakat Margot, ağacın gövdesini kesti ve iskeletin çatısını yapacağı uzun çıtalara dönüştürdü. İçinde yüzdüğü, kirli gri, çok bol bir üniforma, neredeyse diz seviyesine kadar inen pervane motifleriyle süslü bir süveter ve metal pençeli tahta ayakkabılar giymişti. Kolları makine yağı lekeleriyle kaplı halde, derme çatma bir merdivenden inip çıkarken, ıssız bir kıyıda, güneşin altında sal inşa etmeye çalışan bir kazazedeyi andırıyordu.

Fakat işin sonunu getiremeyeceğini anlaması çok uzun sürmedi. Bu davaya onun kadar gönül verecek, aynı kör umutla sarılacak, işinde titiz olacak, hem kârı hem zararı paylaşmayı göze alacak bir ortak aradı. Söylenti kulaktan kulağa yayıldı. Birkaç gün sonra, yağmurlu bir salı günü, küçük kara gözleri tombul gözkapaklarının altında saklı, gözlerinin çekikliği yüzünden Kazak delikanlılarını andıran genç bir çocuk, iliklerine kadar ıslanmış halde çıkageldi.

Adı Ilario Danovsky'di. Esperanza Sokağı'nda yaşayan, komşu Yahudi ailenin çocuğuydu. Söylediğine göre babası da bir zamanlar pilottu. Buldog köpeğini andıran başı, delikleri geniş burnu, ay gibi yuvarlak yüzü, tombul yanakları vardı. Haberi duyar duymaz, Lonsonier'lerin evine üzerinde iş kılığı, yüzünde endişeli bir ifadeyle çıkartma yaptıysa da varlığı gerçek anlamda fark edilmedi. Uçağın inşası için, gece gündüz, canla başla çalışıyordu. Kaderin ona oynaya-acağı oyunu fark etmiş, sanki geleceği önceden sezmişti; iç sesi ona yaşamakta acele etmesini fısıldar gibi görünüyordu. Hayatın üzerine var gücüyle, tüm ağırlığıyla, varlığıyla gittiği için çabuk tükeniyordu. Margot'nun aksiyonuna jestlerle cevap vermeyi sürdürüyordu. Şantiyede ilerlemeyi mümkün kılan, dostane bir ortaklıkla bağlanmışlardı bir-

birlerine. İşbirliklerinin dayandığı basit temeller herhangi bir muğlaklığı engelliyordu; o kadar ki, Thérèse kızının havacılık heveslerinden çok Ilario'nun kibar niyetlerinden çekinmeye başladı.

Eylül ayında, kanatları yapıştırdılar. Uçak, bahçenin ortasında, asma köküyle kuşhane arasına sıkışmış bir lir gibi görünüyordu. Her yerden fırlayan silindirleri, rüzgâr tutan yelkenleri ve tekerlekleri ancak yağın içinde yüzerse dönebilecek kadar sert iniş takımları vardı. Aynı *Spirit of Saint-Louis* gibi, gövdenin arka kısmı, Ilario'nun iskeleti giydirmek için güçlülük de olsa bulduğu, sekiz kat alüminyum pigmenti sıvanmış Pima pamuklusuyla kaplanmıştı. *El Maestro*, Limache'tan gülünç fiyata, kaportası da olan bir Anzani motosiklet motoru satın aldı; elli beygir gücündeki kapasitesi, motoru çalıştırmakta kullanılacaktı.

Thérèse bir gün onları tartışırken yakaladığında, öfke içinde havalanma tarihleri hakkında tartıştıklarını fark etti. Bu işittiklerini büyük bir endişe içinde anlattığı Lazare ise konuyla hiç ilgilenmedi.

“Ne yarın ne de on yıl sonra, bu uçak hiçbir zaman havalanamayacak,” diye cevap verdi.

İşte bu nedenle, ertesi gün, bir fincan kahve içmek için salona indiğinde, kızını kürk yakalı bir ceket ve şişebilen bir kurtarma yeleği giymiş halde görünce hiç endişelenmedi.

“Bugün uçuyorum,” diye ilan etti kızı.

Margot gözlüklerini, burnuyla kayışın arasından geçirdiği bir mendil yardımıyla sabitledikten sonra parmaklarını kahverengi koyun derisinden dikilmiş pilot eldivenlerinin içine kaydırды. Çıkmadan önce başına bir kask geçirdi ve sonsuzluğa yürür gibi sessiz ve kararlı, uçağına doğru yürüdü. Her türlü olasılığa, her türlü kazaya, her türlü öngörülmemiş trajik olaya hazırlamıştı kendini öyle ki üzerinde 1910'ların havacı kılığı, bir golf pantolonu ve İngiliz tarzı kareli çoraplarla, sabahın köründe kapısının önünde beli-

ren Ilario Danovsky'yi bile unutmuştu. Ilario'nun kıyafetinin cüretkârlığı girilen zahmetin yarattığı tatmini ortaya koyuyordu. Süslenme işini, uçağın inişi sırasında bütün bunları çabasız gerçekleştirdiği hissi vermek için başlığının altındaki saçlarını dümdüz bir çizgiyle ayırmaya kadar götürmüştü.

Büyük oteller ve lüks kumarhanelerle kuşatılmış mahallede dört katlı binalar belirmeye başlayalı çok olmuştu ama Santo Domingo Sokağı, o dönemde, eksik döşeme taşlarıyla, tahta kiremitle kaplı ahşap *quintas*'larla³⁸ çevrelenmiş, atların bağlandığı direklerin göze çarptığı uzun bir yoldu. Kasaba evleri beyaz boyalıydı ve her *esquina*'nın³⁹ kendine ait taş direği ve kırmızı kiremitli çatısı vardı. İki ergen tarafından bir bahçe içinde inşa edilen ilk uçağın mahallelerinden havalanarak başkentin üzerinde uçacağı söylentisi komşular arasında büyük bir hızla yayıldı. Kaldırımları at arabaları ve *chinchillas*⁴⁰ satıcılarından arındıran kasaba sakinlerini bir tür taşra gururu sardı. Sebze-meyve tezgâhlarını dizdiler, pencerelere katlama kâğıttan çelenkler astılar, sokak lambalarını sarı siyah kumaşlarla süslediler, o kadar ki sokak, uçak yolun başında belirmeden hemen önce, uykudaki arı zarafetindeydi.

Margot ve Ilario beklemedi. Üzerlerine dikilmiş bakışlar altında, uçaklarına tırmandılar, kemerlerini karınlarının üzerinde sıkıştırdılar. Margot her şeyi dikkatle kontrol ederken, kalabalığın arasına karışmış genç bir gazeteci sordu:

“Nereye gidiyorsunuz?”

Margot başını kaldırdı ve düşünmediği tek şeyin varış noktası olduğunu fark etti. Şaşkınlığa izin vermeden, Adrienne Bolland'ı düşündü ve cevap verdi:

“Burnumuzu Buenos Aires'e vereceğiz.”

38 (İsp.) Çiftlik evi. (ç. n.)

39 (İsp.) Köşe. (ç. n.)

40 (İsp.) Çinçilla. (ç. n.)

Alkışlar yükseldi. İzleyicilerin coşkusundan cesaret alarak, en alçak geçidi dört bin üç yüz metrede, en az on beş derece eğimde olan sıradağların tepesinden uçacaklarını belirtti. Bu deneyim için vücudunu, oksijen eksikliğinin etkilerini sınırlandırmak amacıyla içyağı ve soğan zarıyla kapladığını anlattı. Hatta düşmeleri halinde, başlarını sokacak bir çatı oluşturmak için bir kanadı kesmeleri gerekirse diye bagaja bir balta bile koymuştu.

“Her şey başarısızlıkla sonuçlansa bile, görülmeye değer bir gösteriyle Arjantin’e ineriz.”

Bu cesareti alkışlandı. Frenleri boşa aldığı anda, bütün sokak tek bir insan gibi ayaklandı. Motor gürüldediğinde, bu homurtu ona öylesine tanıdık geldi ki Margot, doğduğundan beri bu sesle birlikte yaşadığı hissine kapıldı. Uçak hafifçe titredi, yakıtla ağırlaşmış haliyle, onarılmış motosiklet motorunu titreterek, yolun üzerinde sarsıldı. Tezahürat yapan izleyicilerin, hayranlık içinde seyretmek için dışarı fırlayan çocukların ve geçişine tanıklık etmek isteyen destekçilerin önünden küçük pire sıçramalarıyla ilerledi. Yavaşça hızlandı ama birdenbire, beklenmedik kuvvetli bir patlama sesi, kuru bir takırtı işitildi. Yeni yeni hız kazanırken yavaşlamaya başladı. O kadar zorlanarak, o kadar beceriksizce ilerliyordu ki yürüyerek peşinden gitmek mümkündü. Ardından tükürür gibi sesler çıkardı, gülünç sendelemelerle tereddüt etti, sonra nihayet, motoru durdu. Kalabalığın tezahüratı zayıflamadı; herkes, motorun ani sessizliğinin iyi bir kalkışın önemli evrelerinden biri olduğuna inanmıştı. Fakat Margot uçağının aslında uçmayacağını anlayan tek kişiydi.

Bir kaza ya da havada yaşanan bir felaket, onu en basitinden bir dramın merkezine yerleştirecek, günün olayının en önemli konumunu doldurmasını sağlayacak trajik bir şey ya da bir kahramanlık hikâyesi yaşanmadığına üzüldü. Uçak, motor çalışmadığı halde, ilk itkinin gücüyle ilerlemeye devam ederken, Margot yolun gitgide daraldığını, kenar-

larında kanatların ucuna yaklaşan sokak fenerleri bulunduğunu hesapladı. İki direk arasına sıkışmadan fren yapınca, uçağı sokağın tam ortasında, inatçı bir eşek gibi duruverdi.

Ilario dönüp Margot'ya baktı ve yüzünde okuduğu hayal kırıklığıyla ürperdi. Arıza karşısında çaresiz, perişan, vahşi bir öfkeyle sarsılmış görünüyordu. Margot pilot koltuğundan kalkmaya hazırlanırken, kalabalığın homurtusunda ani bir değişiklik hissetti. Bu sırada çekingen, ihtiyatlı bir müzik işitildi. Yoldan geçen biri bağırdı:

“Bando takımı havalanma şerefine çalışıyor.”

Margot emniyet kemerini, kaskının çene kayışını, can yeleğinin düğmelerini çözdü. Doğrulunca ilk gördüğü şey, kadınlar sırasının tamburlarına vurarak yürüdüğü oldu; arkalarından trompetlerini soldan sağa sallayarak gelen erkekler vardı. Bunlar başka türlü insanlardı: Tenleri bakır rengi, saçları kalın, elleri nasırlı, muhteşem varlıklar. Yanlarında, gözlerinde merak, ayaklarında kum, omuzlarının üzerinde kuşlar olan, bir köy masalından fırlamışçasına tuhaf kılıkler giymiş ve üzerine devasa harflerle, “Şili'nin en büyük havacısı için” sözcükleri işlenmiş bez bir pankart açmış bir çocuk kalabalığı vardı.

Margot kokpiti açtı ve pilot tarafındaki basamağın üzerinde dikildi. Birdenbire, müzisyenlerin tam ortasında, elinde şef sopası, keşiş kılığı içinde bir adam belirdi. Étienne Lamarthe'tı bu, *El Maestro*. Müzisyenlerinin hepsini toplamış, Limache'tan gelmişti. Köyündeki pırıl pırıl, yepyeni yirmi beş enstrümanını almış, torununun ilk uçuşuna eşlik etmek üzere yola koyulmuştu.

Margot büyükbabasına doğru ilerledi. Henüz rolünden çıkmamış *El Maestro*, onu belinden yakaladı. Elindeki kancaları torununun kemerine tutturdu ve arkasına doğru bir işaret yaptı. Margot birdenbire, bir halatlar ve palangalar sistemiyle yerden birkaç metre havalanıp boşlukta asılı kaldığını hissetti. Kestanefişekleri ve kahkahaların gürültü-

sünde, çiçekler ve çelenklerle süslenmiş sokağın ve kıpırtısız haliyle kıyıya vurmuş bir balınayı andıran uçağının üzerinden uçtu. Aukan'ın *Maestro*'nun yanında olduğunu ancak iyice tepeye, gökyüzünün ortasına geldiğinde fark etti. Onu havalandırarak, Aziz Joseph de Cupertino'nun havaya yükselme sahnesini yeniden yaratmışlardı. Bir elini direksiyon tutar gibi ileri uzattı, sırtını koltuğa dayanmış gibi dikleştirdi ve yalnızca o an için de olsa, kendini bulutların tepesinde hayal ederek, bu görünmez uçağın ruhunu uçurması için gözlerini kapattı.

Danovsky'ler

Danovsky ailesinin soyağacında ne kadar geriye gidilirse gidilsin, mutlaka bir hahamla karşılaşılıyordu. Jacob Danovsky, uzun bir Aşkenaz soyunun onuncu hahamıydı. Ukrayna'nın derinliklerindeki, yilankavi, kuru bir vadinin ortasında, karayılanlar, kara ekmek ve halk inanışlarının mekânı küçük bir köyde, on iki erkek çocuğun en büyüğü olarak dünyaya gelmişti. Ailesi, ahşap sinagoglu Ortodoks bir kasabaya bitişik bir *shtetl'*⁴¹ yaşıyordu. Oğlanlar ciddi bir eğitime tabi tutuluyor ve Çar Rusya'sında, askerden çok köle olarak geçirilen zorunlu askerlik hizmetini tamamlıyordu. Yahudi cemaati, yaklaşık bir asırdır, Rusya'nın batısına, Baltık Denizi'nden Karadeniz'e dar bir koridor gibi uzanan bir kıyı bölgesine yığılmıştı. Bu ailelerin günlük hayatı zorlukla, sefaletle, aşağılanmayla doluydu. Ticari faaliyetleri kontrol ediliyor, gıda maddeleri karneyle veriliyordu ve etkileri zayıf da olsa, pogromlar sırasında ilk olarak hahamlar katlediliyordu.

II. Aleksandr'ın öldürülmesi, önüne geçilmez bir katliam ve yağma dalgasını tetikledi. Hristiyanlar Yahudi kasabalarını yağmaladı ve sinagoglardaki kutsal kitapları ateşe verdi. O kadar ki kül ve alevlerin etkisiyle eğilip bükülmüş

⁴¹ Holokost öncesi Orta ve Doğu Avrupa'da, büyük bir Aşkenaz Yahudisi nüfusuna sahip küçük kasabalar. (ç. n.)

saclarla kaplı, kasvetli bir taş mezarlık dışında geriye hiçbir şey kalmadı. Danovsky'ler evlerini, şalgamlarını ve adaçaylarını terk ederek, yol üzerindeki çiftliklerde ve steplerde uyuyarak, Çingenelerin arabalarında, saman ve pancarların arasında, meyankökü bazlı likörlerini serserilerle paylaşarak ve kimsenin bilmediği yolları izleyerek aylar süren tehlikeli bir yolculuğa çıktılar. Jacob Danovsky de kıtanın bir kısmını geçmeye işte böyle başladı. Manş Denizi'ni aşarak, yüzyıl başında, sanayi devriminin tepe noktasında, İngilizce bilmeyen, dolayısıyla dillerine göre gruplaşan genç köylülerle dolu Londra'ya ulaştı. Yahudi diasporasının hazinesi Yidiş⁴², bütün Avrupa'da göçmenleri yaygın bir ağ halinde bir araya getiren görünmez, gizli bir örtü oluşturunuyordu; böylece, Londra'da, İngilizcenin yabancı dile dönüştüğü, hahamların bekleme odalarında gizli toplantıların yapıldığı, Hasidiklerin bayramlarında kuzu kesilerek Viktorya tarzı sofraların kurulduğu kenar mahalleler ortaya çıktı.

Jacob, Karpatların kuzeyinden, Galiçya'dan yola çıkan öncü bir genç grupta birlikte Londra'ya gelen Paulina'yla evlendi. Paulina, uzun boylu, uzun sarı saçlı, kuş gagası gibi kanca burunlu bir kadındı. Birlikte Aida adında bir kız çocuğu sahibi olduğu eşinden boşanmıştı. Aşklarının Londra'da geçen ilk zamanları huzur doluydu ama çok geçmeden güç hayat koşulları, sürgünün sefaleti ve pogromların anısı onları Okyanus'un diğer yakasında, Yeni Dünya'nın uzak kıyılarında, başka türlü bir hayal kurmaya yönlendirdi.

O dönemde, Baron de Hirsch adında bir Yahudi banker, vizyoner bilim adamı Dr. Guillermo Loewenthal'le birlikte, Rus Yahudilerinin Arjantin'e göçlerini organize etmek için geniş bir hareket başlattı. Odessa gazetelerinin manşetleri yüzünden, baronun yeni bir Vaat Edilmiş Topraklar yaratmak için Buenos Aires'ten üç yüz kilometre uzakta tarım

⁴² Aşkenaz Yahudileri tarafından kullanılan, İbranice ile Almancanın karışımından oluşan, Yüksek-Almanca dil grubuna ait bir dil. (ç. n.)

arazileri satın aldığı söylentisi yayıldı. Besarabya, Podolya, Moldavya'dan gelen yüz otuz Yahudi aile, yirmi asırlık zulmün ardından, La Plata limanına ulaşmak için, Sivastopol ve Karayit hahamlarıyla genç Yeşiva⁴³ öğrencilerinin ve Polonyalı vaaz ustası din adamlarının doldurduğu *Lissabon* ve *Tiolo* adlı yük gemilerine bindiler. Jacob Danovsky, Paulina ve Aida, onlarca yıl sonra Ilario'nun babası olacak, narin mizaçlı, cılız oğlan çocuğu Bernardo'nun demir bağrında doğduğu geminin bordasında Atlantik'i işte böyle aştı.

Karaya ulaştıklarında, rüzgârın yabani enginar tarlalarını savurduğu, üzeri ziftle sıvanmış karton barakaların göz alabildiğine uzandığı, soğuk yaylalardan oluşan bir araziye, Carlos Casares Yahudi kolonisine giden bir trene bindiler. Her şeyi kendilerinin yapması gerekiyordu. Lojmanlar inşa etmek, tarlalar açmak, toprağı karasabanla sürmek gerekiyordu. Fakat erkeklerin çoğunun ne duvarcılıkla ne de çiftçilikle ilgili bir bilgisi vardı; ne çobandılar ne de sığırtmaç. Gıda kıtlığıyla, ilaç yokluğuyla, çekirge istilaları ve hayvanları arasında yayılan salgınlarla mücadele etmeleri gerekti. Koloninin ana meydanına, iki dünyanın birliğini simgelemesi için, bir kısmı zeytin ağacından bir kısmı *quebracho*'dan bir sinagog inşa ettiler. Çiçeği de çelengi de olmayan bir Yahudi mezarlığıyla, etrafı *ranchos*'larla⁴⁴ çevrili, otuz yataklı mütevazı bir dispanser oluşturdular. Çocuklarına hem sürü hayvanlarını otlatmayı hem de ayin dualarını öğretiler. Bir toprak parçasından başka bir şey vaat edilmemiş, bu hiçbir şeyi olmayan, hasta, fakir, perişan, göçmen Yahudiler, dini âdetlerini yine de binlerce kilometre öteye taşıdılar. Öyle ki barakalar, Şabat'ın başlangıcını kutlamak üzere daha mart ayının ilk cumasından aydınlanmıştı.

43 Yeşiva, geleneksel dinî metinlerin, özellikle Talmud ve Tevrat'ın okutulmasına odaklanan Yahudi müessesesi. (ç. n.)

44 (İsp.) Çiftlik. (ç. n.)

Birkaç ay içinde, *gaucho*'lar⁴⁵ gibi giyinmeye ve *mate* içmek için kendi *bombilla*'larını⁴⁶ yontmaya başladılar; *criolla*⁴⁷ tarzında *asado*⁴⁸ yapmayı öğrendiler. Bir jandarma karakolu, bir küçük ahır ve ballı elmalı tartların satıldığı pazarların kurulması için bir kapalı çarşı inşa ettiler. Koloniyi bir okulla taçlandırıdılar ve bu okul bünyesinde, Tevrat'ın beş kitabını okutan bir İbrani kanadı oluşturdular. Bu topraklarda zaman ağır ilerleyen, tersine dönmüş mevsimlerle ölçülüyordu; dağlar onların masallarının mirasını taşımıyordu; bu yeni halk göç telaşına aşına değildi. Yüzyıl başında, Carlos Casares artık kırk hektar üzerine yayılmıştı ve nüfusu beş yüzü geçmişti. Arazi bellenmiş, üzerine yerelması, lahana, fasulye ve enginar dikilmişti. Algarrobo olarak adlandırılan geniş bir lagünün etrafını çevreleyen alacalı bulacalı parsellerin tamamında kara koyunlar otluyordu.

Koloninin hahamı Jacob, Paulina, Aida ve Bernardo'yla beraber, merkezdeki meydana bakan evlerden birine yerleşti. Sakallarına ak düşeli bir hayli olmuş, elleri keçiboynuzu gibi sertleşmiş, renksiz, sessiz bir ihtiyara dönüşmüştü; sabanını sürerken hep aynı umursamaz ifadeyle ilahiler mırıldanıyordu. Bernardo yeni neslin hahamı olsun istedi ama oğlu, on iki yaşında artık derslerini takip etmiyor, Tevrat okumuyor ve Şabat'a mesafeli bakıyordu. Bir daha sinagoga da gitmedi ve Yiddiş bırakıp, İspanyolcayı seçti. Yine de on üç yaşında, geleneklere uyarak Bar Mitzvah törenini yaptı, gerekli cümleleri söyledi, ilahileri okudu ama bu dini törenler babası için yaptığı son fedakârlık oldu.

45 (İsp.) Genellikle Güney Amerika pampalarının, Patagonya otlaklarının sakinlerini tanımlamak için kullanılan bir terim. Kuzey Amerika'nın kovboylarının güneydeki yansıması. (ç. n.)

46 (İsp.) Mate süzmek için kullanılan pipet. (ç. n.)

47 (İsp.) İlk kolonilerde doğan İspanyol kökenli insanları tanımlamak için kullanılan terim. (ç. n.)

48 (İsp.) Mangalda et pişirme yöntemi. (ç. n.)

Atalarının sıkı kurallarından uzaklaştığı gibi, hiçbir görev ya da mesuliyet hissi de taşımıyordu. Zaman eski geleneklerle arasında kaçınılmaz bir uçurum oluşturdu, öyle ki Kasım ayında bir cumartesi günü, Bernardo herkesin sinagogda dua etmekle meşgul olduğundan faydalanarak, koloninin fırınına girdi ve yasak pastane ürünlerini tıkanana kadar midesine indirdi. Jacob, hem hırsızlık hem de kutsal güne ihanetten oluşan bu çifte suça o kadar kızdı, böyle bir oğlu olmasından dolayı o kadar utandı ki onu boynunda *Şabat sırasında yemek yedim* yazan bir levhayla köy meydanında bir ağaca bağlayarak utanç nesnesi olarak teşhir etmeye karar verdi.

Bernardo'nun anlattığına göre işte o gün Carlos Casares'i terk edip on beş yaşından ölümüne dek yaşadığı Santiago, Şili'ye yerleşmeye karar verdi ve Arjantin uyruklu olduğu iddiasından asla vazgeçmedi. Santiago'nun küçük Yahudi cemaatinde, sağlıklı ve şeffaf bağlara izin veren, birbirine bir şamdanın kolları gibi sıkı sıkıya bağlı bir sınırlı evrenin içinde popüler olması uzun sürmedi. Hemen ardından, Teatro Municipal'deki bir temsil sırasında tanıdığı, göçmen Yahudi bir ailenin koca koca mavi gözlü, zayıf, ufak tefek kızına, bir oyuncuya âşık oldu. Birkaç ay sonra, Motta Bulvarı'nın güneyindeki Bicur Joilem sinagogunda evlendiler. Çift, Santiago'nun doğusunda, Chacra Valparaíso Mahallesi'nde, yapraksız ağaçlarla çevrelenmiş bir binanın en üst katında, var olan tek penceresi meydana bakan bir daire kiraladı.

Bernardo, babasının sürgününden tam otuz yıl sonra, 21 Ağustos'ta, bir siestadan uyandığı sırada, bir hafta içinde topladığı bir çift kanatlı Voisin bordasında César Copetta Brossio isimli bir Fransız tarafından gerçekleştirilen Şili havacılığının ilk uçuşuna tanıklık etti. Gökyüzü emirlerindeydi. Bernardo bu gösteriden o kadar etkilendi, ilerlemenin bu göstergesinden o kadar büyüldü ki bu mesleği seçmeye karar verdi.

Fakat yetmiş kilonun üzerinde, miyop ve evli olduğundan, pilot lisansı almak için gereken koşullardan hiçbirine uymuyordu; dolayısıyla *Mercurio*'nun iş merkezlerinden birinde, penceresiz bir büroya yerleşerek, Şili'nin ilk havacılık şirketini kurmakla yetinmek zorunda kaldı. Böylece yıllarını mevzuat metinlerini okumaya, rakım, süre ve mesafe kayıtlarının resmi onaylarını almaya vakfetti. Gözü peklik gösterip yarınlara önemli pazarına yatırım yapan işadamlarıyla çalışıyor, ülkenin yeni uçaklar edinmesine yardım ediyor ve Atacama Çölü'nün kumlarından Punta Arenas'ın son karlarına kadar uzanan bir fon toplama işini organize ediyordu.

Karısı hamile kalınca Santo Domingo Sokağı'na, Fransız ailelerin yaşadığı bir burjuva mahallesine taşındılar. Çiftin tek oğulları Ilario Danovsky burada dünyaya geldi. Çocuğun kara kehribar tanelerini andıran, dünyayı bir tür utangaç kederle izleyen, hüznü ve dalgın gözleri vardı. Büyürken, şefkatli bir beceriksizlik sergileyen, çekingen bir delikanlı, bir tür naif şair olacağı ortaya çıktı. Kahramanlık ve soyluluk terkihi, heyecanlı ve gürültücü bir yanı olduğuna dair herhangi bir emare göstermiyordu; bu özelliklerinin bir savaş meydanında ve çok daha sonraları da önemli bir rol oynayacağı bir savaşta doğrulanması gerekti.

On altı yaşında, yakınlarda oturan bir genç kızın bahçesinde uçak inşa etmek için bir yardımcı aradığını öğrendi. Etrafta burnu havada, kibirli ve soğuk biri olduğuna dair söylentiler dolaşıyordu; bu, merakını daha da artırdı ve yağmurlu bir salı günü, hiç düşünmeden, o tostoparlak kafası ve ıslanmış kuş tavırlarıyla gidip Lonsonier'lerin kapısına dayanıverdi. Daha sonraları, Margot'yu görür görmez etkilendiğini, bu sarsılmaz ama kaçak, düz ama yırtıcı karaktere tutulduğunu kabul etmek zorunda kalacaktı. Cesaretiyle onu kendi mütevazılığından uzaklaştıran bu genç kızın kılavuzluğuna teslim olarak, daha önce hiç gösterme-

diği bir azimle çalıştığı bir döneme girdi. Margot'nun hoşuna gitmek istediği kadar, neredeyse aynı dönemde, oğlunun onun açtığı yoldan ilerlediğini göremeyecek derece şili havacılığının İncil'ini yazmaya gömülmüş, ortalarda olmayan bir babanın da dikkatini çekmek istiyordu.

Havacılık Okulu ve Bakanlığı, Avrupa ile geniş bağlantılarını sürdürerek, yeni bir savaşın patlak vermesi ihtimaline karşı pilotları eğitmenin yollarını aradı. Mesleki kurallarda kadınların kabul edilmesi konusunda bir kayıt yoktu; dolayısıyla Ilario burada bir fırsat gördü. İşte bu yüzden nesillerdir seyyahlar ve vaat edilmiş topraklar, başarısız topyalar ve acılı arayışlarla yaşayan bir ailenin oğlu olan bu Yahudi delikanlı, Margot'nun uçağının havalanmayacağını anlayarak babasıyla konuştu.

Bernardo Danovsky, iki gün sonra, inşa ettikleri aygıtı görmek için bizzat çıkageldi. zerinde yeşil çadır bezinden bir pantolon ve havacı ceketiyile bahçede belirip makineyi inceledi. Sonunda yüzünü Margot'ya döndü ve bir elini omzuna koyarak:

“Bir de kızlar için hâlâ nakış işlesinler diyorlar,” dedi.

Margot ve Ilario, ertesı gün, pilotaj dersleri için şehrin dışındaki küçük bir havacılık kulübüne kabul edildi. Bir kanatlar krallığı beklerken bir antrepoda buldular kendilerini. Karşılarında değişik yerlerinde yağ birikintileri olan, şöyle bir düzlenmiş, üç adet engebeli, çıplak toprak pistle bir otlak uzanıyordu. Arazide endüstriyel görünümlü mütevazı ağıllar vardı. Her şey gri bir tona, kasvetli ve viran bir görünüme sahipti. Çatıların üzerinde arı kovanları ve tavuk tnekleri, sebze bahçesinde ekili sebzeler göze çarpıyordu. Ortaçağdaki hırdavat dkknları kadar pis tamirhanede, yaşlı bir kara kısrağ uyumaktaydı. Barakalarla istasyon alanı arasında iki tekerlekli at arabalarının geçit töreni gibi enine boyuna dolaşıp duran, uçak sevdalılarının gösteriş-

siz uçaklarından oluşan, çamur içindeki bu metal tarlasının bayağı, kırsal bir görünümü vardı. Beklenmedik hiçbir şey barındırmıyor, törensellikten iz taşıymıyordu. Öğrenciler uçmayı, havalanması mucize sayılacak, kötü imal edilmenin yanı sıra rüzgârlarla da yorulmuş, son nefesine yaklaşmış makinelerle öğreniyordu.

Bir zamanlar Thérèse'in atmaca yetiştiricileri arasındaki hali gibi, Margot da teknisyenlerin aleni tuhaf bakışlarına, imalarına, yekten yaptıkları şakalara göğüs gerdi, kaza hikâyeleri anlatarak aklını çelmeye çalışan pilotlara karşı gardını aldı. Mevzuatın izin verdiği üzere yirmi beş santimetre uzunluğundaki saçlarını kadınsı bir gururla korumak için inatla ve ustalıkla mücadele etmek zorunda kaldı. Bir ayın sonunda, havadaki vaftizini talep etti. Bir sabah, uçağın kabin parçalarının kaynakla birleştirilmesine yardım ettiği sırada, eğitmenlerden biri karşısına dikildi ve onu hızlıca bir süzüp şöyle dedi:

“Sen, yarın, 6'da.”

Aynı öğleden sonra, doktor muayenesinden başarıyla geçti o kadar ki hemşireler akciğer kapasitesinden etkilenecek ona isterse sıradağların zirvelerinde bile rahatlıkla nefes alabileceğini bildirdiler.

“Akciğerleriniz çok iyi.”

“Aile mirası,” diye cevap verdi Margot.

Ertesi gün, şafak sökerken pistteydi. Fakat arazide özgürce dolaşan keçilerin yanı sıra bir de onunla alay etmek isteyenlerin, pisti ağaç dallarıyla doldurduğunu ve aceleyle şunu yazdığını gördü: *Margot'nun havalanışı şerefine.*

Onun kadar kararlı olmayan başka biri gerisingeri dönüp evine giderdi ama Margot kollarını sıvadı, kaskını çıkardı ve bir saatini hıçkırıklarını yutarak pistteki ağaç dallarını temizlemekle geçirdi. Tutku dolu ama trajik hayatını okuduğu, kadın olmanın bütün olumsuzluklarıyla mücadele eden Maryse Bastié'yi hatırladı ve onu bu havacılar gru-

buna bağlayan tek şeyin, terzinin kısa pilot ceketinin üzerine diktiği okul arması olduğunu acıyla hissetti. Eğitimciler geldiğinde, keçilerden de dallardan da temizlenmiş, pırıl pırıl haldeki pistin üzerinde, oraya gelme sebebini yerine getirmeye hazır, beklemekteydi.

Nuh nebiden kalma kumandalarla donatılmış, üzeri kumaşla kaplanmış motorlu bir uçurtmadan başka bir şeye benzemeyen bir *Travel Air* tahsis ettiler ona. Kokpite atladı, emniyet kemerini bedenine göre ayarladı, kontrollerini yaptı ve motoru çalıştırdı. Ölçülü bir homurtu, pes bir vızıltı yükseldi aracın derinliklerinden. Pervane dönmeye başladı. Daha birkaç gün önce basit bir hurda, demir ve cıvata yığını olan şey pistte ilerlemeye koyuldu. İşaret ışıkları yakıldı. Araç hız kazandı ve aniden, birkaç sıçrayışta boşluğa tırmandı.

Margot ne baş dönmesi yaşadı ne de endişe. Kızıl kanatlarını açarak onu zeminden koparan metalin beş yüz beygirlik hayvani gücünü hissetti yalnızca. O kadar yükseğe tırmandı ki bütün ülkenin gözünün önüne serildiğini sandı. Ağır bulutlar, tümsekler ve kabartılar halinde yarılıyordu. Şekiller küpler gibi eğimli, kavisli, bombeliydi; gizli damarlarla dolu mercanlar gibi havada asılı duruyordu; her şeyde bir kadınsılık vardı. O anda, gökyüzü isminin eril olamayacağını kesin olarak anladı. İlk havacıların erkek olduğuna inanmadı. Yakından bakınca gökyüzünün doğal kıvrımlarıyla, patlayıcı bir kadınsılığı fark ediliyordu. Bu sığınak, bulutlardan oluşan ilk medeniyetlerin anaerkil olduğunu kanıtlarcasına, bir yuva, bir bağır gibi inşa edilmişti.

Bunu izleyen uçuşların tamamı ses getirmeye yönelikti. Margot uçuş lisansını kolaylıkla aldı. Kendini geliştirdi, diğerlerinden daha hızlı ilerledi. Uçarken bir çan kulesinin rüzgârgülüne dokunabileceği ve saatte iki yüz kilometre hızla pike yaparak, bir kanadının ucuyla yere düşmüş bir

fuları alabileceği anlatılıyordu. Fakat Mart ayında, annesinin mektuplarındaki kuru ifadeden, yıllar içinde dökülen yapraklarla bir sonbahar yalnızlığına gömülen Santo Domingo'daki evde yaşanan dramı tahmin etmekte güçlük çekmedi. Annesi kızından uzakta kalıp kocasıyla da arasına mesafe girince, ağır ağır umutsuzluğa yenik düşmüş ve bu yavaş çöküşün, onun içten içe yaşadığı bu küçük kırılmaları hissederek genel bir yıkıma sürüklenen kuşhanenin sağlığı üzerinde de yansımaları olmuştu. Hastalık güçten düşmeye başlayan yüz kuşun üzerine yıldırım gibi düştü; yeşil ishalle birlikte ateşleri yükselen kuşların gözleri şişmeye, gagalarının rengi solmaya başladı; artık kuşhaneye girerken can çekişen birinin odasına girdiğini hissediyordu insan. Baştankaraların boynu eğilmiş, serçelerin sırtı kamburlaşmış, küçük atmacaların kanatları gevşemiş, muhabbet kuşlarının tüyleri yoluk yoluk olmuştu; aşk kuşları titreyip duruyordu. Thérèse'in baykuşu zarafetini, gücünü ve güzelliğini öylesine yitirmişti ki pembemsi derisiyle, tüysüz yaşayabilen nadir kuşlardan birine dönmüş, ıslanmış bir kediye benzemişti.

Valizinde ağırlı kesiciler ve şırıngalarla, şehrin en iyi veterinerlerinden biri gibi ortaya çıkıveren Aukan eve geldiğinde evde durum böyleydi. Aukan kuşhaneyi daha önce kimsenin görmediği aletlerle dinledi, kuşların gagalarından salgılar aldı. İnce eleyip sık dokuyor, kaşları çatık, aceleci hareketlerle, gagalardan ot çorbaları enjekte ediyor, iltihaplı yaraları açıyor, tüylerin aralarını inceliyor ve zaman zaman, kanatlardan ayıkladığı fındık büyüklüğündeki keneleri beyaz sirke içinde öldürüyordu.

“Bunlar bir atı bile yer bitirir,” diyordu.

Aukan kuşhaneyi köşe bucak dezenfekte etmek konusunda ısrarcı oldu. Ona göre, hasta hayvanların tecrit edilmesi iyileşme yolunda ilk adımdı. Her birinin zaman kaybetmeden alınıp türlerine uygun şekilde havalandırma sağlanmış ayrı mekânlara kapatılmasını emretti.

“Uygun ortamı yaratmak lazım.”

Thérèse bir arada yaşayabilecek kuşları titizlikle seçtiğini söyleyerek kendini savunduysa da Aukan ona sesinde bir parça endişeyle cevap verdi:

“Bütün ırkların birlikte var olabildiği bir dünyada yaşamadığımız ayan beyan ortada.”

Thérèse o an için bu cümleye dikkat etmedi, bilgili bir kadın olmasına rağmen, Avrupa’daki duruma bir gönderme söz konusu olduğunu da algılamadı. Ekonomik krizin suçlularını bulmayı vaat eden, kitleleri etrafına toplayan tuhaf bir kişilikten, bir Alman şansölyeden söz etmeye başlayan gazeteler Latin Amerika’ya çok geç ulaşacaktı. Savaşın patlak verebileceğine dair söylentiler dolaşıyor, nazizm rüzgârı en çok da en savunmasız sınıfları etkiliyordu ve bütün bu haberler öyle bir kesinlik, öyle bir açıklıkla üst üste geliyordu ki Thérèse bunların aslında gerçek olamayacağı sonucuna varmıştı.

Havacılık Okulu’na savaşın yaklaştığı haberi değil kuşhanenin bir hastalıkla mücadele ettiği bilgisi ulaştı. Margot akşam treniyle başkente dönmeye karar verdi ve gecenin ilerleyen saatlerinde eve ulaştı. Okuldan yeteneği teyit edilmiş, sert ve atletik bir yapı kazanmış, gücünün doruğuna ulaşmış halde geri dönmüştü. Yemliklerde çürümüş yemleri ve yalaklar gibi kurumuş suluklarıyla dezenfektan kokan, veteriner kliniğine dönmüş yarı yarıya boş kuşhaneyi görünce Aukan’ı evden kovdu ve Thérèse’i yatağına yatırdı.

Kazandığı bu yeni enerjiyle, masanın üzerine dağılmış ilaçları düzene soktu, lekeleri temizledi, maaşlarını bekleyen hizmetçilere paralarını ödedi. Ağzını bir maskeyle kapayarak kuşhaneye girdi, her bir köşeye baktı ve buranın artık bu kadar hayvanın yaşaması için uygun olmadığı gibi üzücü bir sonuca vardı. Bir zamanlar kendi krallıklarında ıslıl ıslıl kanatlarını sergileyerek yaşamayı sürdüren bu yaratıklar, artık rengi solmuş, yoluk yoluk tüyleriyle o asil

duruşlarını yitirmiş, bir köşede zindan hükümlüleri gibi titremekteydi. Şeffaf göz kapaklarını kırıştıtararak, kel kalmış, küçücük, güçsüz başlarını kaldırdıklarında, cılız gagaları ve kırış kırış gerdanları ortaya çıkıyordu.

Aynı akşam, üzerine çektiği battaniyenin altında, aynı bir zamanlar çatıda yürümeye çıkmak için sessizliğin hâkim olmasını beklediği gibi, evdeki herkesin uyumasını bekledi. Her yer sessizliğe gömüldüğünde, yatağından kalkıp parmak ucunda ilerledi ve karanlığın içinde bahçeye çıktı. Kuşhane hüznü yayıyor, Thérèse'in baykuşu, kirli parmaklıkların ardında, hastalıklı hırıltılar çıkarıyordu. Margot onun o zayıflamış bedenini, şekli bozulmuş gagasını, şişmiş karnını fark edebildi. Baykuş gözünü cüzzamlılarla dolu bir karantina yerini andıran, terk edilmiş yuvasına dikmiş, bakışları karanlığın içine dalıp gitmişti. Parmaklıklara asılmış küçük yuvalardan birkaç küçük baş uzanıyor, çatlayamadan çürüyüp gitmiş yumurtalar, havayı pis bir kokuyla zehirliyordu. Margot, bir havacı olarak, en büyük felaketin bir kafeste ölmek olduğunu düşündü ve işte tam da o anda, yaralı ruhuyla, azametli davranma zamanının geldiğini anladı.

“Fransa’ya dönecekler,” dedi kendi kendine.

Kapıyı sonuna kadar açtı ve zor durumdaki kuşları kendi elleriyle çimenlerin üzerine bıraktı. Kimileri hemen uçtu, kimileri sabırlı, hareketsiz, büzüşüp kaldı. Hâlâ kafeslerde olanlar, bu alışılmamış hareketten dolayı panik içinde uçuşmaya, şaşkın şaşkın çırpınmaya, bir tüy bulutu içinde kendilerini belli etmeye başladı. Margot o gece, geçmişte kalmış bir hayattan kopup özgürleşir gibi, yüz kuşu serbest bıraktıktan sonra odasına geri döndü. Yatağında, sinsi heyecanların pençesinde kuşhanenin yeşil bir ateşin içinde yandığı ve içeride kalan kuşları da gümrük muhafızlarının öldürdüğü bir kâbus gördü. Doğduğu gün olduğu gibi, çam kabukları içinde uyandı ve kuşhanenin tamamen boş olduğundan emin olmak için bahçeye koştu. Fakat aşağı indi-

ğinde, bütün kuşların nereye gideceklerini bilemeden geri döndüklerini ve kafesin çatısını bronzdan saçlar gibi kapladıklarını şaşkınlıkla fark etti.

Thérèse, omuzlarına bir şal almış, yüzü sıkıntıyla kasılmış halde, elinde gazeteyle belirdi.

“Kuşları boş ver,” diye bağırdı gazeteyi göstererek. “Almanya Fransa’yı işgal etmiş.”

Ilario

Margot Lonsonier, yıllar sonra düşündüğünde, nasıl olup da Alman uçaklarının karşısına dikildiğini, çift uyruklu oluşuna ve cinsiyeti askere yazılmaktan kurtulmasını sağlamasına rağmen bu savaşa neden girdiğini tam olarak hatırlayamayacaktı. Kuşların hastalığı ikincil bir mesele haline gelmişti. O günden itibaren, akli bu çatışma yüzünden o kadar bulanıklaştı ki bazı komşular onu böyle hülyalı görünce, aşkı keşfettiğini sandı. Babasının Birinci Dünya Savaşı sırasında yaptığı gibi, birliklerinin ilerleyişini kırmızı noktalı çizgilerle işaretleyerek, Özgür Fransa Hava Kuvvetleri'nin hareketlerini takip ettiği haritaların içine gömüldü. Komşu genç kızlar askere yazılanlar için atkılar örerken, o kendisine bir havacı üniforması diktirdi ve her akşam, sarı ampul ışığında oturup bombardımanların ansiklopedilerden sildiği muhteşem şehirlerle dolu o uzak diyarları hayal etti. *Candide*, *Jour*, *L'Illustration* gibi gazeteler her hafta yeni haberlerle dolu geldiği gibi, *El Abecé*, *El Popular* gibi Şili gazeteleri de sayfalarının yarısını bu olaylara ayırıyor, ön sayfada sürmanşetten, sıklıkla okuyacak zaman bulunmadan güncelliğini yitiren bilgi notları aktarıyordu.

Neredeyse çatışmaların tamamı süresince tarafsız kalan Şili, diplomatik tehditlerle yetindi ve Avrupa'nın mesajlarını Güney'in en uç noktasına kadar iletmeye devam etti. Bu-

nunla birlikte, *Fuerzas Armadas*'ın⁴⁹ on beş dakikada çatışmaya hazır olacağını ilan etti. Belki uzakta yaşadıklarından ve dezenformasyon sorunuyla karşı karşıya olduklarından, pek çok Şilili genç Üçüncü Reich'i destekliyordu. Ilario Danovsky gibi onlar da Birleşik Devletler'in yalan söylediğine, basını kandırarak yönlendirdiğine ve Almanya'nın da yozlaşmış demokrasileri temizlemeye çalıştığına kesin olarak inanmıştı. Fakat aylar geçtikçe, Şili'nin kuzeyinde, Nazilerin Hitler gençliğine yaptığı korkunçlukları anlatan haberleri kitlelere yayan *Mi Lucha* ya da *Ercilla* gibi dergiler ve özel yayınlar dolaşmaya başladı. *Instituto Chileno Norteamericano*, belli başlı meydanlarda, okyanusun öteki tarafında olan bitenleri herkesin görebilmesini sağlamak için ücretsiz belgeseller yayınladı. Kasım ayında, Havacılık Bakanlığı'nın resmi bildirisiyle, Fransa Hava Kuvvetleri'nin on beş gün içinde üç yüz uçağını kaybettiği açıklandı. Maryse Bastié aynı dönemde basında şunu ilan etti:

“*Havacı kadınlar hizmet etmek istiyor.*”

Margot, anlaşılmaz bir içgüdüyle, bu çağlığa katıldı. Şili'deki Fransa konsolosluğuna başvurdu ve adını sivil pilotlar listesine ekletmek için başkonsolosluğa bir mektup gönderdi. Aslında reşitti ama İngiltere'de savaşmaya girmek için rızası olduğunu göstermek üzere, babasının sembolik olarak, kendi eliyle imza atmasını arzu etti. Fakat Lazare, fabrikasını geliştirme işine öylesine dalmıştı ki Margot bürosuna geldiğinde, göz ucuyla baktığı kızını ilk anda tanımayı bile başaramadan, ayin ekmeklerinden almak için gelen bir Anglikan rahibeyle karşı karşıya olduğunu sandı. Kızı, katı, kararlı, gerçek bir kadına dönüşmüştü ve bu görüntü onda kızının ikinci bir kez doğduğu izlenimi yarattı.

“Fransa için savaşmaya gidiyorum,” dedi.

Lazare yirmi beş yıl önce, salonun ortasında limon kabuğu kokusu içinde yarı çıplak, yumruğunu kaldırarak aynı

⁴⁹ (İsp.) Silahlı Kuvvetler. (ç. n.)

sözleri telaffuz edişini hatırladı ve bu sözler kaybolmuş bir delikanlının görüntüsünü getirdi gözlerinin önüne. O gün, kırk altı yaşında, Fransa için gençlik zamanlarındaki aynı aşkı, savaşa karşıysa aynı korkuyu hissediyordu. Gitmemesi için yalvardı.

“Oraya gitmezsem,” diye cevap verdi Margot, “Fransa’nın savaş kaçaklarına gönderdiği, alçaklar için yazılmış, beyaz tüylü⁵⁰ o malum mektuplardan alırız.”

“İkisi olmadan yaşamaktansa kızım ile ve beyaz bir tüyle yaşamayı tercih ederim.”

Fakat Lazare’in endişeleri Margot’yu orada tutmaya yetmedi. Başkonsolosluktan kabulünü aldı ve Havacılık Okulu’nda kalan Ilario Danovsky’ye cepheye gideceğini bildirdi. Daha önce hiç İngiltere’de bulunmadığı halde, o kadar ayrıntılı bilgi toplamıştı ki mektubuna pistlerin konumu, sayısı ve kullanmak istediği araç tiplerini gösteren haritalar ekledi.

10 Temmuz’da, saat 7’de, Los Cerrillos Havaalanı’nda, Ilario yerde onu bekliyordu. Göğe yükseldiler, selam niyetine üssün üzerinde bir tur attılar ve rotalarını Londra’ya gidecek R.M.S. *Orbita* kargo gemisine binecekleri Buenos Aires’e çevirdiler.

Bir Lonsonier’nin katıldığı ikinci savaştı bu. Londra’ya ulaştıkları sırada, Luftwaffe bir yıldır İngiliz limanlarını bombalamaktaydı. Uçaklar Weymouth’un deniz konvoylarına saldırıyordu. Ventnor’daki radar istasyonu hizmet dışı kalmıştı, Thames’in ağzı camları kırık bir kuşhane gibi, uçak iskeletleriyle şişmişti. Kenar mahallelerde, kıyılarda, antrepoların arasında, her yerde, yüzlerce mürettebatın

⁵⁰ Birinci Dünya Savaşı’nda askere gitmeyen erkekleri utandırmak ve askere yazılanların sayısını artırmak için düzenlenen Beyaz Tüy Kampanyası. İngiltere’de üniformalı olmayan erkeklerle kadınlarca beyaz tüy verilmesi ile başlayan kampanya, İkinci Dünya Savaşı’nda da kısa bir süreliğine geri gelmişti. (ç. n.)

gidip geldiği havacı yemekhaneleri kurulmuştu. Yakıttan tasarruf ediliyor, çimenler ateşe verilerek kurutuluyordu, kayıpların hesabı tutulmaz olmuştu. Margot ve Ilario, topraklarından ve ailelerinden uzak oldukları ilk saatlerde, Özgür Fransa Hava Kuvvetleri'ne⁵¹ kabul edilmelerinin zor olacağını anladı. İngilizceleri kırık döküktü; İkinci Dünya Savaşı'na katılan bütün Latin Amerikalılar gibi, onların da Şili'den aldıkları havacılık lisanslarının denkliği onaylanmamıştı, dolayısıyla düşük rütbelerle yetinmek zorunda kaldılar.

Margot havacılık rehberlerini neredeyse yuttu. İki haftanın sonunda, aslında bakım ve temizlik hizmetlerinden başka bir şey olmayan “genel hizmetler” birimine çağrılmıştı. Latin Amerika, muharebe alanının şerefli hizmetlerinden uzak tutuluyordu. Margot günlerini tuvaletleri boşaltarak, dinlenme tesislerindeki çarşafı değiştirerek, havuç soyarak, patateslerin filizlerini çıkararak geçiriyordu. Jargona, bombacıların tutumuna, albayların kaprislerine alıştı. Nihayet görev değişikliği elde etmeyi başardı; bir süre için, günde on bir saat, hiç izin yapmadan, Spitfire'ların silahlarını kontrol ettiği bir mühimmat fabrikasında çalıştı. Sonra onu silindirlerin yıkanması, parçaların potasyum hidratla fırçalanması işine verdiler ve savaşın Latin Amerikalıların RAF⁵² saflarında daha kalabalık olmaya başladığı bir anında, yetkililer bir *South American House*⁵³ kurmaya karar verdi.

Margot, İngilizce seviyesi dersleri takip etmeye yetecek hale geldiği anda, uçak kullanma iznini elde edebilmek için *drogue operator* olarak gerekli yüz kırk saatlik uçuşunu yapmaya girişti. Konumları ve mesafeleri hesaplamayı,

51 (Fr.) Les Forces Aériennes Françaises Libres (FAFL). 8 Ocak 1940 tarihinde Charles de Gaulle tarafından kuruldu. (ç. n.)

52 (İng.) Royal Air Force. Birleşik Krallığa ait Kraliyet Hava Kuvvetleri. (ç. n.)

53 (İng.) Güney Amerika Kolu. (ç. n.)

tahmini navigasyonu, ortodromik rotaları değerlendirmeyi bildiğini kanıtladı. Çok geçmeden, onu tehlikelerden değilse de, daha o zamandan efsanevi olarak nitelenmeye başlamış bir savaşın şanından şerefinden uzak tutmak için, Yardımcı Taşıtlar Departmanı'nda görevlendirdiler. Uçakları bir noktadan diğer noktaya nakletmekle sınırlı olmak kaydıyla uçuşmasına izin veriyorlardı. O dönemde üniformasının omzuna, Ilario ile aynı zamanda, Şili bayrağı diktirdi.

İki yılını böyle savaş pilotlarının kullanacağı uçakları bir havaalanından diğerine naklederek geçirdi. İngiliz hava sahasında ilk uçuşunu gerçekleştirdiğinde, gökyüzünün burada Şili'dekinden daha az temiz, yıldızların daha az parlak, ufkun daha az açık olduğunu düşündü ve kara bulutların hâlâ şehrin üzerine, çobanın etrafına toplanan koyunlar gibi topladığını fark etti. O âna kadar hep, saldırı amaçlı olmayan, sürekli titreyip duran eğitim uçaklarına binmiş Margot, artık gövdesinde çoğunlukla darbe izleri olan, yok etmek için tasarlanmış, güçlü ve sağlam savaş uçaklarında bulmuştu kendini. İç omurganın merkezinde, yekpare bir direk gibi ürktücü, devasa ve pürüzsüz uzanan mitralyöz kolu dışında her şey pratik ve hafifti.

Margot, saat altı olduğu anda park alanlarına gidiyor ve gece soğumuş motorları boğuk bir homurtuyla çalıştırıyordu. Kulaklarındaki tıkanıklığı sakız çiğneyerek açmayı, meteoroloji mesajlarının dilini öğrendi, hiç dağılmayan İngiliz sisinden kurtulmak için dört bin fit yükseğe tırmanmak gerektiğini anladı. Yanına yalnızca bir cankurtaran filikası, üç günlük erzak ve bir termos kahve alıyordu. Omzuna dikili Şili bayrağı ile giydiği kürkleri ve yünleri hariç her türlü ağırlıktan kurtuluyordu, o kadar ki işi topuklarını rendelemeye ve haritaların kenarlarını kesmeye kadar vardırmıştı.

Belki de erkek mesleği seçmiş az sayıdaki kadından biri olduğundan, tesadüflere bağlı bu varoluşu sarmalayan o tuhaf korku karşısında daha da boyun eğmez birine dönüştü,

gözü peklikte diğer havacıları geçti. Ateş etme izni olmadığından, gökyüzünün ortasındaiken ara sıra mitralyöz kolunu yasak bir nesne gibi okşuyor ve kaslarının gerildiğini hissediyordu. Onu kabinin içinde yüzü ve omuzları sertleşmiş, vücudu kaskatı kesilmiş, elleri kumandaları sıkarken gören, bu sırada içine birtakım güçlerin dolduğunu düşünürdü. Hep oturduğundan, yorgunluk yaşamıyordu. Haftada yedi gün, günde dokuz on saat uçuyor, iki yolculuk arasında en çok birkaç dakika kestiriyordu. Her türlü kahramanlıktan uzak, küçücük katkısıyla bile zafer hissi yaşıyordu. Bulutların üzerinde, başını eğip yağmurun durmasını bekleyen Güney Amerika akbabalarının sabrına sahipti.

Bu arada Ilario Danovsky de en kaprisli uçakları kullanmayı öğrendi. Zaman içinde, askeri başarısının kendi kararlılığına, cesaretine bağlı olduğunu anlamıştı. Maceradan ve tehlikeye atılmaktan Margot kadar zevk almıyordu ama bu farklılık onun sağladığı katkıyı daha zengin kıldı. Bu ikili, bu Şilili ekip, aynı anda hem özgürlük hem içe kapanma anlamına gelen bir arkadaşlığın prestijiyle donandı. Aynı yüzü, aynı kanı, aynı öfkeyi paylaştılar. Diğerleri barajlara saldırır, araştırma merkezlerini bombalarken, onlar çarpışmalara hiç katılmadan uçaklara mühimmat yüklüyor, cesetleri naylon torbalar içinde vatanlarına geri götürüyordu. Tek bir mermi atmadan, her mangaya top parçaları dağıtıyorlardı. Birinin yorgunluğunu diğerinin direnci destekliyordu; hareketleri birbirini öylesine tamamlıyordu ki uçmadan önce provasını yaptıklarından şüphe ediliyordu.

Bir gün, Fransız falezleri yakınlarında, küçük bir havacılık okulunun üzerinde uçarken alçak irtifaya düştüler. Margot bir an kendini Şili'deki havacılık okulundaymış gibi hissetti. Antrepoları, dalgalı sac çatılarıyla barakaları, bozuk pistleri tanıdığını sandı. Bu lütuf anından sıyrılıp da bu üssün Almanlar tarafından ele geçirildiğini anlaması yaklaşık otuz saniyesini aldı.

Fark ettiği manzara kanını dondurdu. Arazinin merkezinde, sıkış tıkış yerleştirilmiş, dolayısıyla arka tarafa geçişi engelleyen uzun bir Messerschmitt sırası fark etti. Ilario'nun tek kanatlısı yakınında olduğundan, ona uzaklaşması için işaret yaptı. Ilario başını kaldırdı ve irkildi. Bulutların arasından kara kıvılcımlar gibi yükselen üç Alman savaş uçağının üzerlerine ullandığını görmüştü.

Ilario, İngiltere yönüne döndü ve denize doğru dalışa geçti. Kısa sürede tehlikeden uzaklaşmayı başarmıştı. Margot da bir refleksle yarım tur dönmeyi denedi ama tam arkasında hafif makineli tüfeklerini ona döndürmüş, ateş etmeye başlayan bir Fokker olduğunu fark etti. Bir saniye kadar, hiçbir çıkışı olmadığını düşündüyse de içinden bir güç yükseldi ve uçağın burnunu irtifa kazanmak için yukarı çevirerek, gazı kökledi. İki Messerschmitt de kükremeye peşinden geldi. Gri dumanlar yayıyor, onu arkalarına alarak körlemesine uçmasını sağlıyorlardı. Beş, belki de altı uçak, aralıksız ateş ediyor, yolunu kesmek için birlikte hareket ediyor, onu peşine düştükleri bir hayvan gibi sıkıştırıyordu. Margot iki ayağını da dümen yelpazesine koydu, kumanda kolunu sımsıkı tuttu. Mermilere hedef olmamak için virtüözlüğün sınırlarında dolaşıyordu. Onlardan kurtulabileceği umuduyla daha da yükseklerle tırmandı, öfkeli bir kartal gibi daha yükseklerle ama avcılar onu o kadar yakından takip ediyordu ki pervanelerinin soluğunu ensesinde hissediyordu.

Son bir çabayla, okuldaki akrobasi yıllarındaki gibi yükselip havada geriye doğru bir takla attı ve denize doğru alaldı. Kanatlarından çıkan alevli dumanların ortasında ters dönüp kuru bir yaprak gibi dans eden, kendi çevresinde dönmeye devam eden uçağın her yanı sallanıyordu. Dumanlar dağıldı. Margot kendini yeniden havacılık okulunun ve sıra sıra Messerschmitt'leri uzaktan gördüğü kıyıların yakınında buldu.

Avcılar o kadar yakındaydı ki mücadeleyi kaybettiğini anladı. Kumanda koluna asıldıysa da zeminin çok yaklaştığını görüyordu, artık kurtulması mümkün değildi. Fakat birdenbire, Ilario'nun uçağının geri döndüğünü fark etti. Tehlikeden kurtulduğu anda kahramanlık duygusuyla coşmuş, gerisingeri dönmüştü. Margot onun okul pistine doğru dimdik dalışını izledi. Ilario uçuş esnasında pilot kabininin penceresini açtı, koltuk fırlatma düğmesine bastı ve uçağını Alman uçaklarının ortasına bir bomba gibi bıraktı. Patlama o kadar etkileyiciydi ki Margot'yu takip eden avcılar onu bırakıp arkadaşlarına yardım etmek için geri döndüler.

Ateşten sütunlar bin fit yüksekliğe ulaştı. Margot, dumanların ortasında Ilario'yu gördü. Alevlerden kurtulmuştu ama paraşütüyle, yerde onu bekleyen Alman askerlerine doğru ağır ağır düşmekteydi. Margot çaresizce düşüşünü seyretmek zorunda kaldı. Ilario bedenini düşmana canlı teslim etmemek için tabancasına davrandı ama silahı üzerinde değildi. Paraşütünü sarp bir faleze ve kayalık tepelere doğru sürüklemeye çabaladı ama kayışlar birbirine dolanınca rotası değişmedi. Almanlar yüzleri gökyüzüne dönük sabırsızlanıyordu. Ilario, miğferinin içinden havayı yırtıp geçen, Margot'ya kadar ulaşan bir haykırış koyuverdi. Margot onun umutsuzluk içinde olduğunu düşündü. Babası Lazare Lonsonier'nin, Helmut Drichmann ile karşılaşması sırasında yaşadığı ikilemde buldu kendini: Bir suç mu işleyecekti, korkaklık mı edecekti?

Kokpitinde tek başına, bir karar vermesi gerekiyordu. Nefesi kesilerek hıçkırıklara boğuldu. Yüreği ağzında, namlularını Ilario'ya doğru döndürdü, titreyen eli, avucuyla kavradığı kumanda kolunun üzerinde kasıldı ve parmağını bir kardeş gibi sevdiği tek adamı öldürmek için tetiğe götürdü. Tam ateş edeceği sırada, Ilario, paraşütünün ucunda, tombul yanaklı yüzünü, küçük Kazak gözlerini döndürüp ona gülümsedi. Her şey saniyenin onda biri kadar sürede

özöme kavuşmuş gibi göröndü. Son bir çabayla, gitmesi, kendisini kurtarması, bu suçun yükünün altına girmemesi için bir işaret yaptı. Savaş insanın hayatını esir almamalıydı. Yumruğunu gökyüzüne doğru kaldırdı ve ölüme doğru düşerken, omzuna birlikte diktikleri Şili bayrağına dokundu.

Helmut Drichmann

Lazare Lonsonier onunla ikinci kez karşılaştığı gün, Helmut Drichmann, otuz yıl önce ölmüştü. O ânı yaşayanlar, Alman asker, kapısı kapalı, pencereleri sürgülü evde kimse- nin açıklayamayacağı biçimde belirlediğinde, saatin öğleden sonra iki olduğunu hatırlıyordu. Girişi büyük bir rahatlıkla geçip koltuğuna oturmuş kitap okuyan Lazare’ın önüne dikildi. Lazare onu tanımakta gecikmedi zira yüzü kamuflaj çamuruyla kaplı, sarışın genç boğanın görüntüsü zihnine kazınmıştı. Onu Birinci Dünya Savaşı’nın ortasında, henüz on sekiz yaşındaki haliyle, olimpiyat sporcusu vücudu, köşeli başı ve beyaz başakları andıran saçlarıyla, tastamam hatırladığı gibi görünce şaşırmadı. Cepheden döndüğünden beri rüyalarında yaşamaya devam eden bu hayaletle, hem kardeşi hem düşmanı olan bu askerle, bu dünyada sırrını bilen tek adamla yüzleşmek zorunda olduğunu anlayıverdi.

“Akciğer değil mi?” diye sordu Lazare boğuk bir sesle.

Asker dingin bir gülümsemeyle ona döndü:

“Akciğer. Bir ayın kaldı.”

Helmut Drichmann öteki taraftan ordu üniformasıyla dönmüştü. Ütüyle işaretlenmiş dikey pliseli kalın kumaştan pantolonu, yakasında Alman hafif süvari erlerine mahsus yıpranmış metal Totenkopf⁵⁴ armasıyla gelmişti. Yanındaki

54 (Alm.) Kurukafa. (ç. n.)

tek eşya, dirseğinin içine asıp hüznle salladığı boş bir teneke kovaydı. Şüphesiz Santo Domingo Sokağı'ndan gelmiş geçmiş adamların en yakışıklılarından. Ergen bedeninin zarıflığı, Lazare'ın otuz yılın tedirgin geceleri, solan hayalleri ve boşa çıkmış arzularıyla yaşlanan, şişmanlayan ve tıknazlaşan silüetiyle çelişiyordu. Simetrik yüz hatları, ateşli ve derin bakan gözleri, kartal burnu ona hayattakilerin huzurunu kaçırıp bulutsu ve mavimsi bir hayaletten çok, oturmuş, dingin ve kararlı bir delikanlı görünümünü veriyordu.

Thérèse, kollarında susam tanesi ve mısır koçanı dolu sepetlerle salonda belirdiğinde, evinde bir yabancı görmekten dolayı o kadar şaşırıp ki çantaları elinden düştü, içindekilerin tamamı halının üzerine saçıldı. Helmut Drichmann diz çöktü ve Thérèse'in Rio Clarillo'da yırtıcı kuş yetiştirdiği zamandan beri görmediği bir titizlikle, tanecikleri tek tek toplayarak özenle kovasına doldurdu. Lazare'ın şaşkın bakışları altında doğruldu ve bahçeye çıkıp kuşhaneye yöneldi. Pencereden baktıklarında, ziyaretçiye alışkın olmadıklarından korkmayı da bilmeden, hemen aşağı inip elinden yemlenmeye başlayan Hint bülbüllerini beslemek için kolunu parmaklığın eşkenar dörtgenlerinden birinden içeri uzattığını gördüler.

“Bu oğlan da kim?” diye sordu Thérèse şaşkın.

Lazare bir yalan uydurdu:

“Güneyden bir dostumun oğlu.”

“Peki, neden Alman askeri gibi giyinmiş?”

“Sanırım akli pek başında değil,” diye cevap verdi Lazare.

Otuz gün boyunca, Santo Domingo'daki eve uğrayan herkese bu delikanlının Lazare'ın bir zamanlar gümüş takılar satan yerlilerle birlikte yaptığı seyahat sırasında del Cajón del Maipo kırsalında tanıdığı gizemli bir dostun büyük oğlu olduğu anlatıldı. Kimse daha fazla soru sormadı ve bir haftanın sonunda, savaşta travma geçirdiğinden olacak

dünyayı uzun bir uykudan uyanmış gibi, masum bir şaşkınlıkla izlerken kimseye rahatsızlık vermeyen bu beklenmedik genç misafirin yatıştırıcı varlığına alışmayan kalmamıştı.

Böylece ölü biri, Lonsonier ailesinin bir parçası haline geldi. Bir ay sonra, aileyi büyük ve korkunç bir iz bırakararak terk edecekti. Mayıs ayında gelişi bir nefes olmuş, Margot'nun yokluğunun yarattığı gerilimi gidermişti. Her sabah bir asker titizliğiyle aynı saatte ortaya çıkıyordu. Kimse nereden geldiğini bilmiyordu. Odalara girerken hiç gürültü çıkarmıyor, neredeyse hiçbir şey yemiyor ve gözünü saf bir merakla kuşhaneden alamıyordu. Fazla ortalarda dolaşan bir hayalet değildi; kamelya demetlerinin arkasına saklanıyor, sinsi, firari bir cüce gibi örtülerin altına sızıyor, huzur veren, nazik varlığıyla, gitmeden önce izin istiyordu. Üniforması eskiydi evet ama yıllanmış eşyaların sevimsiz kokusunu taşımıyordu. Kendisine soru sorulduğunda, ne geçmişe ne de geleceğe dair bir hevesi olduğu anlaşıyordu ve ölüm ona hayatla ilgili meselelerde konuşmayı yasak etmiş gibi, cevapları çoğunlukla hafif bir omuz silkmeye birlikte, utangaç gülümsemelerden ibaretti. Bazen mutfak aralık kalan kapısının ardına sinen hizmetçiler, soylu yüzü Cermen ırkına özgü bir zarafet yansıtan bu güçlü ve huzurlu prensin duru güzelliğiyle büyülenmiş halde, yüzleri kızarak onu gözetliyordu.

Lazare da çok geçmeden değerini anladı. Ölümün ona bu genç asker tarafından bildirileceğini zaten biliyordu. Varlığı ona o kadar uzun süre ve o kadar ihmalsiz eşlik etmişti ki aralarında nazik bir bağ oluşmuştu. Fakat onu görmeye başladığından beri, içinde daha önce fark etmediği, gizli bir güç uyanmıştı. Dolayısıyla, hayatı sona ermeden birkaç hafta kadar önce, kendini hiç olmadığı kadar çocuksu hissediyordu. Vaktinin geldiğinden emin olması, ona kederin nüfuz edemediği tuhaf bir canlılık kazandırmıştı. Sonrasında, beklenenden yıllar önce öleceğini bilme-

nin memnuniyetiyle, kendini iyiden iyiye tamamlanmamış işlerini tamamlamaya vakfetmişti.

“Nasıl da rahatladım,” diye düşündü. “Herkes kendi ölüm tarihini bilebilseydi keşke.”

Elli bir yaşında, imrenilecek bir bedensel güç ve dillere destan bir zarafet geliştirdi; elinden kaçan gençliğini yakalamak için, kutulara konulup kaldırılmış mokasenlerinden, kareli tüvit ceketten başka bir şey giymiyor, İngiliz tarzı bir parfüm ve sakal bakım yağları kullanıyordu. Hafif bir artroz, kuzgun kafalı bir bastonla yürümek ve cebinde sürekli bir damla taşımak zorunda kalmasına neden oluyordu ama çalışırken gösterdiği disiplinli ateşlilik, yaşlanmak istemeyen insanlarda görülen o belli belirsiz isyankâr duruşu korumasını sağlıyordu. Vasiyetini Fransızca olarak, kullanımdan düşmüş tumturaklı bir dille kaleme aldı ve fabrikanın idaresini, oraya nasıl girdiğini hatırlayınca ikinci bir kez hırsızlığa uğramış hissine kapılarak Hector Bracamonte'ye bıraktı.

Thérèse o zamanlar zarafetinin doruğundaydı. Kırk dört yaşındaydı ve aşkla yoğrulmuş güneyli havası, iç rahatlatan bir sıcaklık hissi veriyordu. Yüzünde narin bir solmuş çiçek ifadesi de olsa, yüz hatlarının yapısı, formlarının düzgünlüğüyle geçen yıllara rağmen gençliğinden kaybetmeyen kadınlar kategorisine aitti.

Bununla birlikte, içinde hiç yok olmayan bir boğuntu hissi vardı. Birkaç aydır Margot'dan haber almamıştı. Ateşkesi sessiz bir sabırsızlıkla bekliyordu. Aydınlık ve loş zamanlardan oluşan bir hayattan sonra, yaşadığı asra savaşların damgasını vurmasına boyun eğmiş ama tek çocuğunu bir daha göremeyeceği fikrini kabullenememişti. Beklerken, Margot'nun odasını manolya kokularına boğmuş, yatak örtülerini değiştirmiş, hâlâ rafların üzerinde duran havacılıkla ilgili kitapların tozunu almış ve geri dönüşünü hızlandırmak için kalın mavi mumlar yaktırmıştı. Bir an bile hu-

zur bulmadı ve onu kederden söküp alan tek şeyin Helmut Drichmann'ın hayaletvari varlığı olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Salonundan kuşhanesine gidip gelirkenki derin yalnızlığı, küçük çeşmeden akan suyu seyrederkenki tuhaf hali, yemliklerde sessizce küçük mısır taneleri araması, onun kendisiyle aynı tutkulara sahip genç bir ornitolog olduğunu düşünmesine neden olmuştu.

“Onda da bir kuşun ruhu var,” dedi bir gün Lazare’a.

Thérèse gökten düşen bu delikanlıdan o kadar etkilen-di ki parmaklıkların arasından uzattığı avucunun içinden kuşlara yedirebilmesi için, güvercinler için çamfistıkları, tahıllar ve yumurtalı ezmeler karışımıyla dolu kaplar dağıttı bahçenin dört bir yanına. Serçeleri beslemek için kolunu eğip büktüğünü gördüğü gün, kuşhanenin kapısını açtı ona.

“İstersen içeride kalabilirsin.”

Helmut Drichmann küçük çeşmenin yanına gitti ve teneke kovasını eğerek suyla doldurdu. Böylece kuşhaneye yerleşmiş oldu. Avrupa’da barış ilan edildiği ve Margot Lonsonier’nin nihayet evine dönebildiği o sabaha kadar, anılarındaki sipere su taşıdı durdu.

Margot, Haziran ayında bir gün aniden bahçeye dalı-verdi. Üzeri ölü yıldızlarla kaplı, girintili çıkıntılı, gri bir taş gibi yaşlanmıştı; boynunda dört yıldan beri hiç geçmeyen bir ağrı vardı. Thérèse’in Santo Domingo’daki evin kapısında bulduğu, harap olmuş bir kadındı. Avluda toprağı bellerken, Manş Denizi’nde bir yere düştüğünü en az yüz kez hayal ettiği, şimdi artık tükenmiş çizgilerinde ve göz çevresindeki karaltıda, daracık yatakhanelerde geçen yılları ve yenilmenin aşağılanmasını okuyabildiği, gözlerinin altı mosmor duran, ağzı ceset ağzı gibi görünen, yüzü solgun ve gergin bu kızı görünce dehşete kapıldı.

“*Cristo santo*,” diye bağırdı. “Dünya sana ne yaptı böyle?”

Margot bu geri dönüşü hayatının sonuna kadar belli belirsiz bir anı olarak hafızasında sakladı ama Helmut Drichmann'ın kuşhanenin tam ortasına oturmuş halde hayatına girişini hiç unutmadı. Parmaklıkların arasından bakıp da içeride olduğunu fark ettiğinde bahçeden geçmekteydi. Ne hüznünü ayırt etti, ne şaşkınlığını ne de yalnızlığını, sadece savaş acılarına geri dönmesine neden olan *Totenkopf*'u gördü.

“*Pucha,*” diye bağırdı. “Bir Alman’a mı açtık evimizi?”

Helmut Drichmann kibarca doğrulunca, Margot, onun kendisinden bir baş kadar uzun olduğunu fark etti. Bir anda öfkesi başına vurdu ve yüzüne bir yumruk atıp, ona Nazi diye haykırmak istedi ama kendini tuttu. Sessiz bekledi ve bu sessizlik, takip eden dokuz ay boyunca, oğlu için seçtiği ismi söylemek üzere tekrar ağzını açana kadar devam edecekti.

Margot gündelik hayata dönmeyi denese de İngiltere’yi Ilario’nun anısıyla dolup taşmadan düşünemiyordu. Mücadele yıllarının, ortak sevinçlerin birbirine karıştığı karmakarışık sahneler kafasında iç içe geçiyor ve yabancı bir habercinin Ilario’nun hayatta olduğu gibi olağanüstü bir haber getireceği hayaline umutla tutunmaya devam ediyordu. Santiago’da, bir süre pilotlarla çalıştı. Daha önce kanıtladığı yeteneği artık gösterilerle, propaganda uçuşlarıyla, arkasında flama bağlıyken yaptığı uçuşlarla ya da sokakları broşür okyanusuna dönüştüren reklam işleriyle sınırlanmıştı. Gündelik işlere, sükûnete, Santiago gibi bir şehrin meşguliyetlerine geri dönüş o kadar yavandı ki kafası karışıyor, yer ayağının altından kayıyordu. Ailenin gösterdiği fazlasıyla şefkat dolu ilgi, bu karmaşaya çarpıp dağılıyordu. Yalnızca Lazare anlıyordu ne yaşadığını zira otuz yıl önce o da aynı duyguların pençesine düşmüştü; dolayısıyla çekinerek de olsa şu öneride bulunan da o oldu:

“Sana uçak değil, erkek lazım.”

Fakat onca zaman Ilario Danovsky tarafından doldurulan yeri bir başka adamın alabilmesi için Şili'ye dönüşünün üzerinden yeterince zaman geçmemişti. Gözlerini kapattığında hâlâ, avcı uçaklarının çıkardığı gürültünün yankısında, başında bir kral tacı gibi paraşütü, eli omzuna birlikte diktikleri bayrağın üzerinde, Almanların ortasına düşüşünü görebiliyordu. Uzun zaman kafasında dönüp duran bu anı onu çürümüş, terk edilmiş gövdesi batmış bir gemi enkazını andıran eski uçaklarını tamir etme projesine götürdü. Sabır ve disiplinle, kendini savaşta edindiği bilgilerden faydalanabileceği sıradan bir işçi hayatına hapsetti. O kadar ağır aksak çalışıyordu ki bir yandan Ilario'nun anısını gömmek bir yandan da yeniden doğmasını sağlamak ister gibi, adeta gündüz yaptıklarını gece bozuyordu. Thérèse ara sıra balkondan ona bakıyor, derin bir kederle iç geçiriyordu.

“En büyük kazası henüz bir kaza yaşamaması sanki.”

Margot uçağının tamir işini nereye kadar götürmek istediğini hiçbir zaman tam olarak bilemedi ama alet edevatın çıkardığı gürültü sonunda Helmut Drichmann'ın ilgisini çekti. Margot, Helmut Drichmann'ın onu bahçenin öteki tarafındaki kuşhaneden vahşi bir hayvan gibi, gizliden gizliye özenerek izlediğini fark etti. Bu yeni metal kuş kadar Margot'dan da büyülenmiş gibi görünüyordu. Ortalıkta bir balçık, eski bot ve yağmur kokusu dolaşmaya başladığında Margot'nun dikkati dağılıyordu zira böyle anlarda, Helmut Drichmann'ın elinde kovanı, hiç ses çıkarmadan, ifadesiz, kaçak bir gölge gibi yanından geçip gittiğini biliyordu.

Aradan bir ay geçti. Lazare'in öldüğü akşam yemekte, Thérèse'in hazırladığı şaraplı tavuk yendi. Margot, yemeğin sonunda, acele etmeden usulca odasına çekilip battaniyenin altına uzandı. Çabucak uykuya daldı ama birkaç dakika geçmeden bir tıkırtıyla uyandı. Sesin bahçeden geldiğini anlamakta gecikmedi. Pencereden uzandığında yaprakların arasında, akşamın loşluğunda, gerilerde, titrek bir ışık fark

etti. Aradan geçen epey zamandan sonra, o geceyi tekrar düşündüğünde onu, çocukluğundan beri çatının üzerinde hayal kurmaya gitmek için yaptığı gibi, kepenkleri açmaya ve uykuya gömülmüş bahçeye çıplak ayak, parmaklarının ucunda, üzerinde sadece bir gecelikle çıkmaya itenin ne olduğunu anlamayı başaramayacaktı.

Ev sessizdi. Lambalar sönmüştü. Rüzgâr, gevşemiş parmaklıkları ve meyve bahçesindeki meyveleri sallıyordu. Üzerinde kuşların uyuduğu renkli iplerin gerili olduğu kuşhane sükûnet içindeydi. Bülbüller duvar oyuklarına yuva yapmıştı ve süsleriyle prensleri andıran *padda*'lar⁵⁵ gagalarını parmaklıklara sürterek biliyordu. Her şey mavi bir ışığın içinde yüzüyordu ve Margot, eşsiz bir an yaşadığı hissine kapıldı. Zamanın durduğu o anda, tuhaf bir mükemmelliğe kavuşmuş bu tablonun güzelliğini içine çekmek için durakladı.

Uçağının içinde, kokpit camının arkasında bir siluet fark etti. Helmut Drichmann'ın, başını manivela kollarının arasına uzatmış, kontrol panelini onardığını gördü. Pırıl pırıl gözleri, beyaz ince kaşları ve fildişi alnıyla kaybolup gider gibi, her zamankinden daha solgun, daha duru, daha saydam olduğunu düşündü. Bu sırada sesini işitti, başka bir zamandan gelir gibi ince ve melankolik sesini:

“Bu uçak neden hiçbir zaman havalanamadı biliyorum.”

Helmut Drichmann ona önce tuhaf göründü; dünyanın bu ücra köşesinde dolaşmaya gelen bir hayaletten başka bir şey olamazdı ama onu daha iyi inceledikten sonra, profilinde çok ince bir değişiklik olduğu izlenimine kapıldı. Bu sırada Helmut kaba kumaştan ceketini çıkardı ve yün gömleğinin kollarını sıvadı. Margot geri çekilmek istediye de Helmut eğilip öptü onu.

⁵⁵ Güney Endonezya'ya özgü bir ispinoz türü. (ç. n.)

Margot dudakları devasa bir yılanın derisine dokunmuş gibi titredi. Soğuk teninden donmuş damarlarını hissetti ve Helmut onu göğsüne bastırduğunda, bir buz parçasının içine girdiğini sandı. Buna rağmen bedenini gevşetti, başını arkaya bıraktı, bacaklarını açtı ve uçağının kanatlarına dayandı. Helmut'un sertleşen organı bir mızrak gibi içine girip de kasılmasına neden olduğunda, ikiye ayrılacak gibi oldu, bu yüzden ona daha sıkı sarılmak ve komşuları uyandırmamak için bir eliyle ağzını kapatmak zorunda kaldı. Anın tutkusu içinde, Helmut Drichmann'a meydan okuma ve boyun eğme karışımı bir ifadeyle bakarken, bu vahşi hazla mücadele etmekten vazgeçti.

Tek bir defa seviştiler ama Margot, becerikli hareketlerine rağmen bunun onun ilk seferi olduğu hissine kapıldı. Çok genç göçen bu askere, ölü olmasına rağmen, hayat-tayken yaşayamadığını yaşıtıyordu. Kuşhanedeki kuşların hiç durmayan uçuşu ve makine yağının kuru kokusunun araya girmesiyle bütünlüğü kesintiye uğrayan bulanık bir hazdı yaşadığı. Margot'nun Helmut Drichmann'a duyduğu utanç dolu tutku muhtemelen, yarım asır sonra bile, yalnız gecelerinde hatırlamaya devam edeceği, havacılık okulunun üzerinden uçuşundan bile daha yoğun, bütün hayatının en düşsel heyecanı oldu.

Margot bu ilk aşk gecesini yaşarken, Lazare da son gecesinin tadını çıkarıyordu. Bütün gün, her zamanki disipliniyle çalışarak, olağan işlerine devam etmişti; dolayısıyla önceden bildirilmiş bir ölümü beklediğini fark eden olmamıştı. Bir mertebeye ulaşmaya hazırlanır gibi, şaşırtıcı bir sükûnetle metanet sergiledi. O akşam, şapelinde işlerini tamamladı, faturalarını sınıflandırdı ve çıkmadan önce, un kokusunu son bir defa içine çekerek, ağır ve hüznü hareketlerle atölyesinin ışıklarını söndürdü. Hafif bir sarsılma hissetti ama neredeyse hemen ardından, doğduğundan beri bu ânı beklemiş gibi, sonsuz bir rahatlama, bir özgürleşme hissine kapıldı.

Odasında Thérèse’i soyunmuş, küvetin içine uzanmış, bir su perisi gibi suyun içinde onu beklerken buldu. Dügün gecelerinde, mavikantaronlar ve kişniş çiçekleri arasında birbirlerini okşadıkları o ilk gecede olduğu kadar göz kamaştırıcıydı onun için. Gelinlik yoktu, meyankökü kokulu rom, havai fişekler yoktu, sevişmek için sonbahar sadeliğine ihtiyaç duyulan yaşa gelmişlerdi artık. Burada bacakları sıkılığını, kalçaları yuvarlaklığını kaybetmiş, acı dolu bir güven ifadesiyle bakan, bedeni bir kuş ayağı kadar kırıl-ganlaşmış bir kadın duruyordu karşısında. Farklı bir çıplaklıktı bu. Ilık suda ona katıldığında anılar da su yüzüne çıktı. Oluşturduğu kırıl-gan dengeyi bozmamak için hafifçe sarıldı karısına. Lazare, çoktan ölü olduğunu bilerek, gelecekte neden olacağı üzüntüler konusunda karısını uyarmayı düşünmeden, itiraf edemese de onu çok geç anladığı hissine kapıldı. Durumu drama dönüştürmeden ona iyice sokuldu. Küvette kucak kucağa dururlarken, karısının asla anlamadığı son bir cümle mırıldandı.

“Helmut Drichmann’ı öldürdüm.”

Ertesi gün, Thérèse uyandığında Lazare artık nefes almıyordu. Bir an için onun soğuk kollarında durup hareketsiz yüzüne baktı. Boş bakan gözlerinde onu korkutan tuhaf bir kuyuya dönük, donup kalmış bir ışık fark etti.

Öğleden sonra saat üçte, naaşı mürrüsafi reçinesiyle güzel kokulara boğdular. Thérèse, paramparça bir şefkatin hissedildiği yumuşak ve ağır hareketlerle kocasına, yakasına aynı gün koparılmış bir mahmuz çiçeği ilıstirmeyi sevdiği çizgili kıyafetini giydirdi ve sakalına kendisinin süreceğinden çok daha büyük bir özenle kokulu yağlar sürdü. Ölüm bir parçasını alıp beraberinde götürmüş gibi, onu öylesine cılız, öylesine zayıf bulunca şaşırdı. Daha bir gece önce küvette güçlü kuvvetli, sağlıklı bir adama sarılmıştı ama şimdi içi boş, kupkuru bir taş, kemikleri ele gelen bir sırt, mosmor olmuş, çirkin yara izleriyle dolu bir göğüsle karşı karşıyay-

dı. Lazare'ın bedeni, elli bir yıllık ihtiraslar ve isyanlardan, ortak bir hayat ve nafile acılardan sonra, var gücüyle giriştiği uzun bir mücadelenin izini taşıyordu. Saçlarını bir parça briyantın sürüp arkaya doğru taradı, hafif yeşermiş, damarlı alnını ortaya çıkardı. Ensesini tutan sırma işlemeli yastığı düzeltti ve gecikmiş bir sevdanın yarı ölgün dokunuşuyla son bir öpücük verdi. Onu böyle düğüne gider gibi şık, kollarını karnının üzerinde kavuşturmuş, üzerinden duman duman mürrüsafi kokusu yayılırken görünce, tanıdığı bildiği bütün adamlardan daha yakışıklı olduğunu düşündü.

“Ölüm bile yakışıyor sana,” diye mırıldandı.

Naaş, koyu renklerde hafif tül perdeler ve etamin kumaşlarla bir tür gotik mekâna dönüştürülen, komodinin üzerine balmumundan bir sunak gibi mumların yerleştirildiği odalarında bekledi. Ertesi gün, cenaze korteji, ince bir yağmur altında sessiz adımlarla Margot'nun uçağını uçurmayı denediği, kavak ağaçları ve sokak lambalarının çifte sırası arasında uzanan Santo Domingo Sokağı'ndan geçti; kapı sundurmalarının altından çıkan birkaç kişi, onu tanıyarak, saygılarını sunmak için şapkalarını çıkardı. Margot tören boyunca, gözleri kıpkırmızı, yüzü solgun, sessizliğini korudu. Bir aylık bir zaman zarfında hayatındaki en önemli iki adamı kaybettiğine ve bir üçüncüsüne de bekâretini verdiğine inanamıyordu. Babasının su kuyusu sahnesi konusunda otuz yıl boyunca susması gibi o da Helmut Drichmann meselesini kendine saklamaya karar verdi. Fakat bu kez sessizliği onu yalnızlığa mahkûm edecekti. İlk iki hafta boyunca sağlıklı bir uyku uyumayı başaramadı, sürekli güçlü bir asma kokusuyla yüreği ağzında uyanıyordu.

Âdeti gecikti. Margot hamile olduğunu anladığında, acılı bir şefkat hissiyle Helmut Drichmann'ı düşündü hemen ve parmaklarıyla geçen günleri hesaplamaya koyuldu. Aynı anda hem yetim kalıp hem de anne olunca, bu iki zıt heyecan arasında bölündü. Alman asker, babasını öldürürken

ona bir çocuk bırakmıştı. Yaşadığı paradoks onu ürküttü. Yanında daha önce hiçbir erkek görülmediğinden, karnı fark edilir hale geldiğinde, savaş tarafından hamile bırakıldığı söylentisi yayıldı. İki ayın sonunda, Margot havacıların şölenlerinden ve gazilerin akşam yemeği davetlerinden kaçmasına neden olan radikal bir pasifizm benimsedi. Sessizlik ve inzivaya olan doğal eğilimi iyiden iyiye belirginleşmişti. Varlığının göklere, havacılık mücadelesine ya da uçakla taşınan yardımlara adanması gerekmediğini düşünmeye başladı. Bir daha havacılıkla ilgili hiçbir mekâna ayak basmadı, hintyağı kokusuna dayanamaz oldu, pervane sesinden uzak durdu, olduğu yerlerde *miş* ya da *kabin* sözcüklerinin kullanılmasını yasakladı ve neredeyse gizli bir mutluluk, utanç dolu bir sevinçle, pilotluk hevesine sonsuza kadar veda etti.

Hector Bracamonte'nin çalışkan karakteri sayesinde Lazare'la Ilario Danovsky'nin eksikliğini doldurması uzun sürmedi. Fabrikanın idaresi Hector'a kalmıştı. Otuz yaşında, tecrübesi ve kendine güveniyle dürüstlük ve vefa hislerini pekiştiren, zahmetli işleri üstlenen köylü, kendi halinde çalışmaya devam eden bronzlaşmış tenli demirci edasını koruyordu. Lazare'ın oluşturduğu patronluk mitolojisini izleyerek bıyık bırakmak istemiş ama yeterince tüyü olmadığından, cılız kirli bir gölgeyle yetinmek zorunda kalmıştı. Buna rağmen, bıyık konusundaki fakirliğini sesinin tokluğuyla ve onu daha olgun, daha düşünceli kılan otoriter tavrıyla telafi etmeyi denerdi. Dışarıda ciddiydi, az konuşuyordu ama yeni işini bir misyoner gibi, kendini adayarak ve nezaketle sürdürüyordu. Onu gelişmekte olan bir işletmenin başında, sağduyu ve hakkaniyetle çalışırken görenlerden çok azı, onu bir gün yerde, tekmelerin altında ikiye katlanmış, bir köpek gibi sürünüp bir başkası için hayatını feda ederken göreceğini tahmin edebilirdi.

Kendini adaması örnek oldu. İşletmenin zayıf düşmesine izin vermedi. İş i sava s k l a m a k için başvuru lan kurnazlıkları

önceden tahmin ederek, deneyimli gözleriyle her türlü hayatı görerek, en ufak bir aylaklığı dahi yakalayarak, disiplinin elden kaçmasını engelleyerek, eski çalışma arkadaşlarını daha çok üretmeye itti. İşçilerle hem arkadaşça hem de katı sınırları olan bir bağ kurmuştu. Zayıflıklarına ve yeteneklerine vakıf olduğu bu adamların kendilerinin bile farkında olmadığı kapasitelerini açığa çıkarmayı biliyordu. Fakat ona karşı bir tutum değişikliği olduğunu fark etmekte gecikmedi. Bu fabrikaya geldiği on sekiz yaşından beri, otoriteye başkaldırmanın genlerinde yazılı olduğu bu sert ve inatçı adamların arasında yaşamıştı. Lazare'ın ölümünden sonra, çalışma koşullarında, tuvaletlerin temizliğinde, olukların durumunda iyileştirme ve öğle molasının süresinde uzatma talep ettiler. Onların gözündeki Hector uzun bir zincirdeki basit bir halka değildi artık, uzlaşmaz, ciddi bir efendiydi. Bu ani terfi tedirginlik yaratmıştı. Hector söz konusu atmosfer değişikliğiyle ürkek bir enerjiyle mücadele etti ama söylentilerle girilen savaşın baştan kaybedildiği kısa zamanda aşikâr oldu.

Greve gidilmesi konusunda oylama yapma fikri ortaya atıldı. Hamur teknelerinin motorları durduruldu, pompalı merdaneler soğudu ve otuz kamyonluk çuvallar dolusu un siparişi teslim edilmedi. Ayın ekmeği fabrikası bir katedral sessizliğine gömülmüştü. Bir başka kitle ayaklanıyordu. Yakın zamanlarda işe alınmış, kırmızı gömlek ve yıldızlı kasketler giyen çömez işçiler reform yapılmasını talep ederek, memnuniyetsizliklerini ifade etmek amacıyla her türlü faaliyeti askıya aldılar. Kaynanazırlıkları ve cep kornaları, eski tencereler ve inek çanları, hatta bir peynir tenekesine düğümlenmiş iki kordonla alelacele üretilmiş bir trampetle ortalığı tantanaya boğuyorlardı. Grevin gürültüsü öylesine ses getirdi ki Margot'yu bile odasından çıkmak zorunda bıraktı. Fabrikanın girişine geldiğinde, makinelerin durdurulduğunu gördü. Adamlar kollarını kavuşturmuştu ve

içlerinden en isyankârları, öfkeden kızarmış yüzleriyle Hector Bracamonte'yi toprak dolu çuvallarla oluşturulmuş barikatlar kurmak, kapı ve pencereleri çivilemek ve bu fabrikayı bir ortaçağ kalesine dönüştürmekle tehdit ediyordu.

Sekiz buçuk aylık hamile olan Margot, müzakerelere gerçek anlamda katılmasa da yaşanan heyecanlı tartışmalara tanıklık etti. Bütün işçiler kollarını kaldırmış, Hector'a karşı sesini yükseltiyordu ve Margot, bu bağırış çağırışın ortasında, birdenbire, çukurdan, derinden, Yeryüzü'nün bağırsaklarından gelen bir inilti işitti. İlk başta bunun fabrikanın içinden süzülen bir çığlık olduğunu sandıysa da çok geçmeden kendi karnından geldiğini anladı. Yaygarayla uyanan çocuk, karnının çeperlerine vurarak dünyaya gelişini ilan etmekteydi.

Odanın enerjisi bir dakika içinde bir işçi grevininkinden ebelerin birbirini itip kaktığı bir telaş yuvasınınkine dönüştü. Bütün çalışanlar ambulans aramaya koştu. Çocuğun haberini salondan alıp gelen Thérèse'in geçmesi için yol açtılar. Adamlardan iri yarı olan birinden Margot'yu kollarına alıp taşıması rica edildi zira bacaklarının arasından süzülen sarı sular yeri ıslatmaya başlamıştı. Margot daha sonraları, elbisesinin düğmeleri çoktan çözülmüş, göğsünün üzeri kırmızı lekelerle kaplanmış, çaresizlik içinde duvarları döverek, karnı çıkıntılar ve çatlaklarla deforme halde, çığlıklarla hastaneye gidişini bir felaket olarak hatırlayacaktı. Maceraperest kişiliğine rağmen hastane yatağında, tam doğuracağı anda, ikiye katlanmış haykırıyordu. Ebeler telaşla koşuşturuyor, leğenler ve çarşaf lar getiriyordu. Margot bebeği itmeye başladığında, gözleri yaşlarla doldu ve basenindeki kemiklerin köklerinden sökülen bir meşe gibi yüksek çatırtılarla ayrılışı koridordan işitildi. Çocuk hayata gelmek için öyle sabırsızlanıyordu ki karnını parçaladı, tekmeler attı ve çırpındı durdu. Margot bir sığır doğurduğunu sandı.

Çocuk ters geliyordu; önce kalçası, boylu boyunca göğsüne doğru katlanmış bacakları çıktı; ayakları kulaklarına yapışmıştı.

Yeni doğanı annesinin göğsüne yerleştirdiler. Margot, çıplak, kan ter içinde, nefes nefese ve bitkin halde, kana bulanmış, saçları kafatasına yapışmış, küçük yumruklarıyla boğazlamak istemiş gibi boşluğu yakalayan bu açık mor renkli varlığı göğüslerinin arasına yatırdı. Çocuk fazlasıyla cılız, çelimsiz, etsiz butsuz olsa da gözlerini açmış, Margot'ya tuhaf babasını hatırlatan endişeli bir merakla etrafındaki inceliyordu. Çocuğu muayene ettiler ve sağ dizinin arkasında, boyun eğmeyen varlıklarda görülen türden bir leke buldular.

“Bu çocuk kimsenin önünde diz çökmeyecek,” dedi Margot.

Bebek, Şili’de nüfusa kaydettirildi ama aynı zamanda da konsolosluğa, yurtdışında doğan Fransız vatandaşı olarak kaydı düşüldü. Bu işlem, yirmi yedi yıl sonra hayatını kurtaracaktı. Margot, Alman kökenli oluşunun zarar getirebileceğinden emin olduğundan, bebeğine babasının soyadını vermeyi reddetti. Daha moda olan bir Fransız adı düşündü ama köklerinden koparılmış bir sülalenin uğursuzluğunu sürdürmek arzusunda da değildi. Dolayısıyla hâlâ yüreğine dokunan tek ismi seçti; basit ve güçlü bir isimdi bu; birdenbire zaten başkası olamaz gibi gelmişti ona; dolayısıyla ailesinden gelen hiçbir itiraza kulak vermedi. Oğlana Ilario ismi verildi ve Margot, Danovsky’den ayırt edilsin diye bir de ekleme yaptı: Ilario Da.

Hector Bracamonte

Ilario Da doğduğu gün, ihtiyar Lonsonier doksan bir yaşını kutluyordu. Yılların yıpratmasına, yalnızlığa ve hasatların yorgunluğuna rağmen, ölmeyi reddediyordu. Güçlü kuvvetliydi, cefakârdı, dalış yaparak merhum karısını ziyaret etmek için, bazı akşamlar, buz tutmuş lagünde çırlçıplak yüzmekle övünüyordu. Santa Carolina'daki çiftliğinden, ailede birbirini takip eden doğumları ve ölümleri sessiz bir kabullenişle izliyordu. Hiçbir şey onu şaraplarını üretmekten alıkoyamaz gibi görünüyordu. Lonsonier, ocak ayında, savaş sonrasında kendi damak zevklerine ve bitkilerin kıskanç simyasına tekrar kavuşmak isteyen Fransızların bilgi birikiminden esinlenerek, daha az endüstriyel tarım hayaliyle, üretimine hız verdi. Arazilerini korumak için, bağlarının etrafını incir ağaçlarıyla çevirerek üzümleri rahat bıraksınlar diye kuşlara değersiz meyveler sundu. Şırayı süzerek, sülfitletlerin oranını değiştirerek, kendi kendine oluşturduğu bir tür şartnameye uydu. Torunu Margot'nun bir oğlan çocuğu dünyaya getirdiğini öğrendiği sırada bunlarla meşguldü. Bağını, mahzenini, gölünü bıraktı, yanında bir kasa şarapla bir trene atladı ve birkaç saat sonra, torununun çocuğuna ilk şarap biberonunu vermek için, Santo Domingo'daki salonda bir akasya gibi dimdik beliriverdi.

“Bu mirasın vasiyetnameye ihtiyacı yok,” dedi.

Kimse bu bebeğin kökeninden şüphe etmedi. Dış görünüş olarak Margot'ya o kadar benziyordu ki bebeği kendi kendine yaptığına inanmak konusunda uzlaştılar. Bununla birlikte, Margot sessiz ve ketum bir çocukluk geçirmişti ama Ilario Da gürültücü, ateşli, kavgacı bir çocuk oldu. O kadar gürültücü bir varlıktı ki geceleri teatral bir edayla, uzun uzun çığlıklar attığını işiten komşular bunu ileride şarkıcı olacağına yoruyordu. Doğduktan hemen sonra, hinhurması dalından beşiğinde yatarken, her daim tetikte, dakikada bin eşyaya göz gezdiriyor, gözleri açık uyuyordu. Kasları o kadar hızlı gelişti ki emeklemeden yürümeye başladı. Herkes hâkimiyeti ele geçiren bu sessiz güçlerin, bu özgüvenin ve bu içte yatan kuvvetin gelecekte ne kadar tutkulu bir insan olacağını gösterdiğini söylüyordu ama Margot, bu enerjinin aslında karmaşık hayatların işareti olduğunu bildiğinden, belki de endişe eden tek kişiydi.

Ilario Da, Santiago'nun henüz muhbirlerin ve terörün olmadığı güvenli bir şehir olduğu dönemde, kendi kuralları ve kendi kanunlarıyla kapalı bir dünya olan ayin ekmeği fabrikasında korumada büyüdü. Atölye, Hector sayesinde, kısa sürede huzurlu bir sığınağa dönüşmüştü. Çocuk, buradaki un ve hamur teknesi, yağ ve toz, nem ve pres kokusunun içinde büyüdü, kulakları makinelerin gürültüsüne ve çalışanların küfürlerine alıştı. İşte Hector'un adını da o dönemlerde, hatta Margot'nunkinden bile önce öğrendi. Savaşlar ve ıstıraplarla geçen bir hayatın sonunda, son nefesine kadar yardıma çağıracağını bilmeden, saf bir telaşla sesleniyordu adını; zira yalnızca, o aileye suç kapısından giren, aslen kâhinler ve Karayıplılarla dolu köklü bir aileden gelen, fabrikaların hiyerarşik varoluşu dışında bir hayat tanımayan, güherçile yüzlü Hector her zaman başvuracağı o yığıtlık ve vakara sahip görünüyordu gözüne.

Hector Bracamonte, Lazare'ın ölümünden dört yıl sonra, yükseldiği bu yeni konuma saygı duyulmasını sağlamayı

ve işletmeyi bir tür kooperatife dönüştürmeyi başarmıştı. Ne babası ne büyükbabası olan Ilario Da, ona karşı kör bir hayranlık geliştirdi. Antrepoda, ana salonun devasa orta sahanlığının altında istiflenmiş un çuvallarının üzerindeki yerini alıyor, ıslak hamur kokusunu alabildiğine içine çekiyordu. Anarşizmden, özgürlükten, Halk Bankası'ndan, Mapuçelerin direniş tarihinden ve Kızıl Süvariler'den söz edildiğini hep burada işitti. Santa Maria de Iquique'in hikâyesini anlatmasını onuncu kez istediğinde, Hector Bracamonte ona öncelikle emekçinin sabırlı, disiplinli ve metodik çalışma tarzını gözlemlemesi gerektiği cevabını verdi.

“En büyük mücadeleler tıpkı savaşta olduğu gibi meydana kazanılır,” diyordu.

Hector bu çocuğu kendi çocuğu gibi sevdi ama dışarıya hiçbir şey belli etmedi. Öpücükler yerini erkeklere özgü suskunluklara, anaç müsamahalar yerini günlük işlere bırakıyor, görevle ilgili zorunluluklar okşamaları bir kenara bırakmayı gerektiriyordu. Bu asık suratlı emekçiye bu babasız çocuğa bağlayan erkeklere özgü bir anlaşma vardı aralarında; birbirlerinin yoksunluklarını gideriyorlardı; ikisi de hayatın bir ucunda, adanmışlığın yükümlülüklerine çoktan alışmıştı. Bu Marksist işçi şefkati, Ilario Da'yı zeki ve çok sert bir çocuk yaptı; ruhunun bu çoraklığından memnun, hayatının sonuna kadar gereksiz pohpohlamalardan ve kadınların okşamalarından kaçacaktı.

İmansızlıkta sofulaştı. Emekçiler gibi karavanada ne çıkarsa, haşlanmış sebzeler, sabahları uyanınca dört yumurta ve etkileyici miktarlarda choclo⁵⁶ ezmesi yiyordu. Kış koşullarına sızlanmadan katlanmayı, imtiyazları reddetmeyi öğrendi. Altı yaşında, Margot'nun kucağında, başkanlık için adaylığını koyan ama General Ibañez karşısında kaybeden genç bir sosyalist adaya, Salvador Allende'ye destek yürüyüşüne katıldı. Bu yürüyüşün anısı onda o kadar de-

⁵⁶ (İsp.) Mısır. (ç. n.)

rinlere yerleşti ki o andan itibaren asla refaha ve lüks zevk-
lere meyletmedi. Hiyerarşilere karşı nefreti ve zulüm gören
sınıflara olan hayranlığı da kitle önderleriyle temas ettiği bu
dönemde, sonsuza dek var olmak üzere içinde derinlere kök
saldı.

Dokuz yaşındayken, bu sırra, bu gizemli kana vakıf ol-
masa şili'deki herhangi bir Fransız çocuğa benzeyecekti.
Margot, onu küçücük yaşta, kuşhanedeki kuşlara aldırma-
dan, üzeri çıplak halde bahçede oynarken gördüğü güne
kadar oğlunda Helmut Drichmann'ın solgun ve kare yü-
zünü andıran özellikler olduğunu düşünüyordu ama o gün
aniden, babasından cinsiyeti dışında bir miras almadığını
anladı. Bir akşam, Ilario Da okuldan eve dönüş yolunda
annesine sordu:

“Babam kim?”

Margot herkesin, çocukların bile gerçeği bilmeye hakkı
olduğunu düşündü. Dolayısıyla son derece büyük bir dü-
rüslükle cevap verdi:

“Benim.”

Bu konuşmadan sonra, babasıyla annesinin aynı kişi
olduğunu tekrarlayıp duran Ilario Da'nın soy zinciri konu-
sunda bir daha asla konuşulmadı. Çocukluğu böyle, ayın
ekmeği evreninde toplanan işçilerin dünyası ve maceralar-
la gençleşmiş, ağaç kabuklarının baş döndürücü kokusuna
bulanmış halde, ceplerinde otlı bonbonlar, küçük mısır ke-
secikleri ve badem ezmeleriyle, güle oynaya gelen, masallar
ve icatlarla yüklü Aukan'ın fabrikaya yaptığı aylık ziyaret-
lerle geçti. Olağanüstü yeteneklere ve etkileyici sözlerle sahip
bu adam artık büyülerini cehalet diyarlarına sürüklemek-
ten, sanatını tavuk ve puma hırsızları arasında israf etmek-
ten, büyücü pazarlarında koşuşturmaktan bıkip usanmış-
tı. Santiago'ya, şehrin çeperinde küçük bir eve yerleşmeye
karar vermişti. Ilario Da'yı sıradağları katır sırtında geçip
gelen dana derilerinin yığıldığı bir odada onun için hayal

gücünün sandıklarını açmak üzere evine davet etti. Savaşçı kadın topluluklarının, ahşap heykellere dönüşen devlerin ve şeker kamışı ateşinde doğan kızların yaşadığı bir evrenden söz ediyordu ona. Ilario Da bu mucizeler ülkesinin nerede olduğunu sorduğundaysa Aukan, arkasındaki kütüphaneyi işaret ediyor ve yerinden sıçrayarak coşkuyla haykırıyordu:

“Bu ülke kitapların içinde.”

Çocuğa okuma yazmayı o öğretti; önce Mapuçe dilini seçti zira ona göre anadilleri buydu; sonra, zihninin biri eski biri yeni olmak üzere iki dili kolaylıkla alabilecek kapasitede olduğunu anladığı gün, İspanyolcaya geçti. Ilario Da, bakire bir kaz tüyü ve fildişi hokkayla, ibadet ciddiyetiyle, hiç titretmeden yazmayı çabucak öğrendi. İlk sözcüğünü yazmayı bitirdikten sonra, tumturaklı bir edayla, yüksek sesle okudu: *Revolución*⁵⁷. Bu sözcüğü büyük harflerle, sayfa sayfa yazmaya devam etmek için odasına kapandı; onun gözünde yan yana gelip, çok geçmeden kazanacağı zafere henüz ulaşmamış bu on kehanet harfiyle defterler doldururken, halıları siyah mürekkep lekeleri içinde bırakıyordu. Beceriksizce çiziktirilmiş, devasa harflerle doldurulmuş bu sayfalar, Margot tarafından fabrikanın bir katında, Lazare’in şapelinin bir rafının üzerinde duran küçük bir karton kutuya saklandı, ta ki yirmi yıl sonra diktatörlük onları bulup unutulmuşluktan çıkarana kadar.

Ilario Da, on iki yaşında o kadar cılızdı ki birkaç gram daha kaybetse yok olmasından endişe ediliyordu. Hiç kilo almadan, telaşlandırıcı bir hızla uzamaya başlayınca, önceleri çok belli olmayan bu cıllık ürkütücü düzeyde gözle görülür hale gelmişti. On üç yaşında, bir metre altmış beş santim boya sahipti ve kırk altı kilogramdı. Ülkesi gibi ince uzundu. Kasları birbirine siyah frenküzümü sapları gibi kırılğan düğümler halinde bağlanıyordu ve yetişkinlik çağından ziyade çocukluk çağına yakın olsa da Margot onu

⁵⁷ (İsp.) Devrim. (ç. n.)

büyük dedesiyle tanıştirma zamanının geldiğine kanaat getirdi.

Eylül ayında bir pazar günü, *El Maestro* ile görüşmek için Limache'a doğru yola çıktılar. Fakat Étienne Lamartine'in torununun çocuğunu tanıyacak zamanı olmadı zira aynı öğleden sonra, belediyenin salonlarında Bellini provası yaparken, elinde trompeti, etrafı enstrümanları ve yirmi öğrencisiyle çevrili halde vefat etti. O yaşta hâlâ, oldukça sade bir rejim uyguluyor, yalnızca tahıllar, kök sebzeler, ballı cevizler ve çiğ balıkla besleniyor, günlerini librettoları uyarlayarak ve ünlü operaların plaklarını dinleyerek geçiriyordu. Sandığında otuz üç müzik enstrümanı ile okyanus aşmış, teni bronz, kendisi neşeli, yüreği maceraperest bu delikanlı, saçları şeffaf, silueti hayaleti andıran, orkestra şefi sehпасına eğilme alışkanlığından hafif kamburlaşmış ve onu yolun ortasında durup bir sokak lambasına dayanarak dinlenmek zorunda bırakan yorgunlukların kurbanı bir yaşlı adama dönüşmüştü.

Öldüğü gün, orkestra yönetiyordu. Elinde sopası, sehпасına tutunmuş, üçüncü hareketi yapıyordu ki aniden göğsünde tugay komutanının⁵⁸ üç darbesini hissetti. İçinde tam bir sessizlik takip etti darbeleri, kadife bir perde görüşünü bulanıklaştırdı ve hayatında ilk kez, partiyonunu bilmediği bir esere giriş yaptığı izlenimine kapıldı. Hiçbir şey belli etmeden provayı sonuna kadar tamamlama zarafetini gösterdi; dolayısıyla kimse, çukurun içindeki *El Maestro*'nun kalbinin durduğunu fark etmedi. Sonunda sahnenin üzerine yığıldı. Bir hengâmeyle onu evine kadar taşıdılar ve mütevazı odasındaki yatağının üzerine yatırdılar. Sokakta şu söylenti dolaşmaya başlamıştı bile:

“*El Maestro se está muriendo.*”⁵⁹

⁵⁸ Fransa'da sahnede gösteri başlamadan önce izleyicilerin dikkatini çekmek üzere genellikle kırmızı kadifeden, altın kibaralarla süslü *brigadier* (tugay komutanı) denen bir sopayla yere üç kez vurulur. (y. n.)

⁵⁹ (İsp.) El Maestro ölüyor. (ç. n.)

Étienne Lamarthe, başı beş yastığın üzerine yerleştirilmiş halde, trompetini getirmelerini istedi. Enstrümanını ağzına yapıştırdı ama buruş buruş olmuş, içi boşalmış akciğeri, durumunun vahametini anlayıvermesine neden olan tek bir korkunç nota, boğuk bir ses, belli belirsiz bir iniltiden başka bir şey çıkarmasına imkân tanımadı. Son bir derin nefes verdi, yumruklarını sıktı, kulağını uzaklardan gelen bir melodiye uzattı ve bu mutlu, muzip adam gözlerini kapattı.

Margot ve Ilario Da taşları yeni döşenmeye başlanmış meydana aynı anda ulaşmıştı. Meydanın tam ortasında, alacalı bulacalı afişlerle kaplı duvarlar ve iki katlı binaların arasında, El Maestro'nun altmış yıl önceki konseri için Chuquicamata bakırından döktürüp buraya diktirdiği Vincenzo Bellini büstünün rüzgârda savrulan bukleleri hâlâ görülebiliyordu. İki adam heykeli yerinden sökmekle meşguldü. Margot içine doğan bir hisle sarsılarak, perişan bir sesle şöyle dedi:

*"El Maestro ha muerto."*⁶⁰

Dokuz gün boyunca, evin girişinden uzun bir kuyruk eksik olmadı zira Limache'ın her sakini, *El Maestro*'nun naaşıyla vedalaşmak istemişti. Ilario Da, dört direkli yatağın yanı başında dikilmiş, *Maestro*'nun fildişi profiline bakıyordu. Büyükbabasının ayin ekmeği fabrikasındaki babasının solgun yüzüne sahip olduğunu fark etti. Çok gençti ve onu bu kayıptan etkilenecek kadar da tanıımıyordu. Bütün tören boyunca hiçbir şey söylememe ve bir hafta sonra yaşayacağı bir başkası için tecrübe olacak bu cenazeyi sessizce izleme terbiyesini gösterdi.

Buna karşılık gece boyu naaşın yanından ayrılmayan Margot, kendi babası için döktüğünden daha fazla gözyaşı döktü. Çocukluğundan beri onun yaratıcı gücüne inanan belki de tek insan olan, bu yalnız ve eşsiz büyükbaba aniden yok olmuştu. Onu böyle küçücük, böylesine ihtiyarla-

⁶⁰ (İsp.) El Maestro öldü. (ç. n.)

mış, pörsümüş, geçmişinden geriye karmakarışık saçları ve Sète'e⁶¹ özgü denizci havasından başka bir şeyi kalmamış haliyle görünce şaşkına dönmüştü. Sevgi dolu sözler mırıldandı, alnını okşadı, yavaşça uzanıp ceketinin yakasını kaldırdı ve sonsuzluğa uğurlanırken takacağı papyonun düğümünü düzeltti. Naaşın yataktan alınıp altın yaldızlı ka-baralarla süslü tabuta nakledilişini dehşetle izledi. *Maestro*, elinde bagetiyle, huzur içinde yatıyordu. Sonra, müziğini sıradağların eteklerine kadar taşıyan kişiyle birlikte dinlenmesi için, Bellini'nin büstünü de kutsal bir eşya gibi yanına yerleştirdiler.

Kasabadaki neredeyse herkes, çok kalabalık bir cenaze alayı oluşturarak, Limache'in tarihinde gördüğü tek besteciye saygılarını sunmak için geçit törenine katıldı ancak tek bir nota işitilmedi. Bu diyarların tanıdığı en etkileyici seslerin ustasını anmak için, bando mızıka olmadan, vakur bir sessizlik içinde bira içmek istediler; öyle ki, müziğin olmayışı iki hafta boyunca basın baş konusu oldu. Söz konusu olan gökyüzüyle yeryüzü arasında bir varlık olduğundan, mezarlığın içine değil, tam karşısındaki küçük bir tepenin eteğine gömdüler onu ve mezar taşına da yalnızca altın yaldızlı bir sol anahtarıyla *Maestro* sözcüğünü kazıdılar. İki gün sonra, Bellini'nin heykelinin meydandaki yerini onun büstü almıştı.

Ilario Da, ertesi gün kalktığında, bu sahneyi Aukan tarafından hediye edilmiş bir deftere aktarmak için karşı konulmaz bir istek duydu. Başlangıçta kendini oyalamak için kurduğu ilk cümleler devamında bir haz kaynağı, sonra da bir tür ihtiyaç halini aldı. Yazmaya başlar başlamaz, zihninin katedrali bayram havasında beliren masallar ve mücadelelerden oluşan eksiksiz bir evren oluşturan kahramanlarla doluverdi; öyle bir heyecan, öyle bir rahatlıkla zenginleşti-

⁶¹ Fransa'nın Oksitanya bölgesine bağlı Hérault ilinde bulunan bir kömün. (ç. n.)

riyordu ki kahramanlarını, birini bitirmeden diğer sayfaya başlıyordu. Yazısı küçük, sıkışık, neredeyse ilerlemek için acele eder gibi üst üste binen harflerden oluşuyordu; p'ler ve q'ların kuyrukları uzundu; l'ler ve d'ler yukarı doğru kule yapıyordu. Hiçbir kıvrım, yuvarlaklık yoktu; büyük harfler ince ve uzundu, yazanın içindeki ateşi mürekkebin hızına ekler gibi, sivriliyor ve kesiliyordu.

On sekiz yaşında dudaklarından hiç eksik olmayan sigarası ve düşünceli edasıyla; üzerinde ekose keçe paltosu, nefesinde gün içinde içilmiş on yedi kahvenin acılığıyla varoluşçu bir tavır benimsemişti. O dönemde, olaylar zincirinin ucunu kaçırmadan, tarihteki küçücük bir ayrıntı üzerine saatlerce sohbet edebiliyordu. Suları sürekli tersine dönen, kurumak bilmeyen bir kuyu gibiydi. Bir halk lideri kadar büyüleyici, gelecekte haber veren bir kâhin kadar kurnazdı. Konuşurken duraklamalardan faydalanmayı, anlatımdaki gerilimi sessizlik anlarıyla yönetmeyi, heyecanı yüksek tutmayı, aslında bir şey söylemeden açıklama yapmayı, hikâyeyi etkileyici kılmak için hilelere başvurmayı ve dinleyenin tamamen içinde olduğu hissine kapılması için gerçeğe son derece sadık bir manzara tasvir etmeyi biliyordu.

Bu dönemde, üniversitesinde, öğrenciler için bilgilendirme panosu işlevi de gören haftalık bir duvar gazetesi başlattı. Çenesiyle göğsünden demir yünü gibi kalın tüyler fışkırıyordu. Uçları tütünden sararmış esmer bir bıyıkla dolasmaya ve siyasete dair çoğunlukla sanatçıların sanata karşı hissettiğine benzer bir hayranlık beslemeye başladı.

Neredeyse aynı dönemlerde, Venezuela'daki MIR'in⁶² militanlarından, iri yarı, esmer, çıkık kemikli bir adam olan Pedro Clavel ile tanıştı. Toprak rengine koyu bir teni, yele gibi saçları vardı; ellerindeki nasırlar ve cildindeki çatlaklar tropikal sıradağlarda geçirilmiş uzun yıllara işaret ediyordu.

⁶² (İsp.) Movimiento de Izquierda Revolucionaria. Devrimci Sol Hareket. (ç. n.)

Pérez Jiménez'in diktatörlüğünün sonunda, Castro ilkelerini benimsemiş, köylü olmamakla birlikte tarım reformları için savaşılmış, Nikaragua'da infaz edilmekten mucize eseri kurtulmuştu. Tehlikeli olduğu kadar heyecan verici olan bütün bu deneyimler, mücadeleye günden güne daha ciddi ve daha derin bir inanç geliştirmesini sağlamıştı.

Ilario Da onunla, her perşembe öğleden sonrası, genç aktivistler, Kübalı sosyalistler ve Arjantinli militanlardan oluşan bir grubun, bakır madenlerindeki grev, kamyon şoförlerinin iş bırakması ve toplumsal istikrarı bozma girişimleri üzerine tartışmak üzere şarap şişeleri ve *empanada*'lar etrafında toplandığı *Rincón Caliente* adlı bir kafede karşılaşıyordu. Bir sabah, otoriter liberalizm üzerine bir tartışmayla coşan Ilario Da, Pedro Clavel'le birlikte, Santiago'nun kenar mahallelerinden birindeki evine kadar gitti. Clavel, domuzlar ve tavşanlarla dolu bir arka avlunun dibindeki müstemilatta yaşıyordu. Ona, yatağının başucundaki fakir kütüphanesinin şifreli belgeler üzerine alelacele yazılmış harflerle ve sayfalarla dolu üç rafını gösterdi. Maracaibo'daki ailesinden, karısı Céleste'ten, kaderi uzun yıllar sonra Paris'te Ilario Da ile kesişecek Venezuela adındaki muhteşem kız kardeşinden söz etti.

Sohbet daha sonra liberallerin diktatörlüğü tehlikesine ve her olasılığa hazır olmanın önemine geldi. Clavel, bir zekâ ve cesaret timsaliydi ve Ilario onun geçmiş mücadeleleri hatırlayıp coştığı anlardaki mütevazılığından çok etkilendi. O dönemde, genç militanlar, Nikolay Ostrovski'nin Santiago'da yayınlanan *Ve Çeliğe Su Verildi* adlı kitabını elden ele dolaştırıyordu; kitabın kapağı bir tarafı daha önce kullanılmış bir kartondan yapılmıştı ve kapağı çeviren eski hesap dökümleriyle karşılaşıyordu. Pedro Clavel, ucu kıvrılmış, yağmurdan bozulmuş, yanına not düşülmüş, aralarda ezilip kalmış sineklerin lekeleriyle birlikte rengi dönmüş sayfalar abidesine dönüşen elindeki tek kopyayı Sovyetler'e özgü bir vakarla Ilario Da'ya uzattı.

“Parti içinde senin gibi adamlara ihtiyaç var,” dedi ona. Ilario Da şaşkınlığını gizleyemedi.

“Hangi parti?”

“MIR,” diye cevap verdi Pedro Clavel sesini alçaltarak.

Ilario Da, proletarya diktatörlüğünü ve işçi sınıflarının özgürleşmesini savunan Aşırı Sol Devrimci Hareket MIR’a işte böyle dahil oldu. Bu yeni aileye şaşkınlık ve güven karışımı bir hisle katılırken, hayatı boyunca devam edecek bir kader ortaklığı için sessizce yemin etti. Üniversiteyi bıraktı, farklı söylemleri olan erkeklerle kadınların kooperatiflerinden, asgari ücretten, emeklilikten ve ücretli izinlerden söz ettiği başka bir tarz benimsedi. Saçlarını uzattı, Bolşevik kültürün hazinelerine bir kez daha göz attı, cehaletine rağmen unutulmamayı hak ettiğini sezdiği bu siyasi ânı yakalamayı denerken, eski cumhuriyetlerin unutulmuş sanatçılarını unutulmuşluktan çekip çıkardı. Üzerinde deri ceket, kırmızı tişörtü, kasketi ve yüksek çizmeleriyle, ona *Pantera* lakabını kazandıran kararlı edasını takınarak olur olmaz saatlerde evden çıkıp gidiyordu. Sınıfının dayattığı bütün engelleri şiddetle reddediyor; lüle lüle saçlarını o karmakarışık ve pis haliyle, adanmışlıkla geçecek bir hayatın filizlenmeye başladığı o inatçı alnın üzerine döküyordu.

“Bu oğlan sonunda Marksist olacak,” diye söyleniyordu mahallesindeki yaşlı kadınlar.

Eylül 1970’te, Başkan Allende iktidara geldi. Bu zafer öyle bir ses getirdi ki sokaklarda ilk kez, atalarının *paline*’lerini⁶³ yansıtan pankartları havada sallayan, halkın sesinin oligarklarınkini bastırdığı tarihsel bir anı kutlamaya gelen başka bir gençlik görüldü. Ilario Da ve Pedro Clavel ülkenin yarısıyla birlikte, halkın başkanının basit bir takım elbise ve atkıyla dikildiği La Moneda’daki balkonun altında toplanan kalabalığa katıldı. Çok geçmeden kırk yedi fabri-

63 (İsp.) Nefes.(ç. n.)

ka kamulaştırıldı, kredi başvurusu kolaylaştırıldı. Tarım reformu on milyon hektardan fazla verimli arazinin istimlak edilmesini sağladı, tam istihdam nedir öğrenildi, maaşlarda artış oldu ve *Unidad Popular*⁶⁴, tek bir demokratik hamleyle, o döneme kadar Kuzey Amerikalı şirketler tarafından işletilen bakır madenlerini geri aldı.

Ilario Da bu sırada, gizlemeyi başaramadığı bir tutkuyla, uykusuz geceler boyunca kapitalist sistemi eleştirmenin karşısı konulamaz mutluluğunu keşfetti. Onun ifadesiyle, dayatılan bu kusurlu, şeytani düzen, yalnızca mücadele edilmesi değil, aynı zamanda yıkılıp yeniden yaratılması gereken bir sistemdi.

Pazar günlerini, rengârenk örgü kazakları ve rahat, geniş kıyafetleriyle bir hippie, boynunda çekirdekten kolyeleri ve bileklerinde sıra sıra bilezikleriyle çulsuz bir çingene-ye dönüşen Margot ile geçiriyordu. Bir zamanların askeri okullarda büyümüş, Avrupa'da RAF'la birlikte savaşa girmiş, yırtıcı ve ateşli havacısını tanımak gücü artık. Margot kışları, salonunda pasifist toplantılar düzenliyor, bir düzine kadar eski çalışma arkadaşını, bir keşişler topluluğu gibi ağırlıyordu. Bir gün aralarına, şık giyimli ama beli bükülmüş, yüzünün çevresi beyaz bir sakalla çevrelenmiş, teni pudra gibi beyaz, burnu kartal gagası gibi sivri, köklerinden koparılmış göçmenlerdeki gibi daimi bir yolunu arama halinde, yaşlı bir adamın da katıldığı görüldü. Oğlunun kaybolmasından otuz yıl sonra, Margot'nun bahçesinde karşılaştığı adamla neredeyse hiçbir ortaklığı olmayacak kadar yumuşamış, Bernardo Danovsky'ydi bu. Tobalaba Havaalanı'nda, La Reina beldesinin kapanan Los Cerrillos havacılık kulübünü naklettikleri geniş açık hava tesislerinde çalışıyordu artık. Bu alan o kadar genişti, üzerinde bulunan tesisler o kadar çoktu ki içlerini dolduracak yeterli sayıda

⁶⁴ (İsp.) Halk Birliği. Şili'de 1970 Şili başkanlık seçiminde Salvador Allende'nin arkasında durmuş siyasi partiler koalisyonu. (ç. n.)

uçak bulunamıyordu. Margot sevgiyle karşıladı onu. Bernardo Danovsky, sonraki zamanlarda, onun organize ettiği bütün *tertulia*’lara⁶⁵ geldi ve her seferinde yanında, ona göre ortama uçak pistlerinin kokularını yayan kırmızı begonya demetleri getirdi.

Bernardo, bir akşam bahçede dolaşırken, oğlunun kendi elleriyle inşa ettiği uçağı gördü. O kadar duygulandı ki Margot’ya oğlunun anısına saygı olarak uçağı Tobalaba Havaalanı’nın hangarlarından birinde korumaya almayı teklif etti.

“Kim bilir?” dedi. “Belki uçar.”

Bir kamyon uçağı almaya geldi ve Margot onun son bir uçuş için izinsiz yerinden çıkarılacağı âna kadar, yıllar boyunca gözlerden uzak bekleyeceği antrepolardan birine yerleştirilmesi işiyle bizzat ilgilendi.

Ilario Da’nın kimsenin önünde diz çökmeyeceği kehaneti, yavaş yavaş doğrulanıyordu. Fakat Margot siyasi konularda oğluyla hiçbir zaman aynı fikirde olmadı. Görüşleri sürekli çelişiyordu. Margot barışıl bir başkaldırıyı savunuyordu. Savaşın Avrupa’nın ürünü olduğuna ve şili’de cennetlerin barışının yaşanması gerektiğine inanıyordu. Her şeyden çok sevdiği bu masalsi ülkede, okyanusun öteki tarafındaki suiistimallerin var olabileceğine ihtimal vermiyordu. Ilario Da, bir sistemin yerini bir başkasının alacağını, devrimin oy sandığıyla yapılamayacağını söyleyerek bıyık altından gülüyordu.

“Bu anlamsal bir uyuşmazlık,” diyordu.

Bu tür uykusuz gecelerde sarhoş olurlarken, polemikleri karmakarışık argümanlarda boğuluyordu. Ilario Da belagatle, Margot deneyimle üstün geliyordu ama konuşma farklı yollardan aynı sonuçlara ulaşılan bir seyir izliyordu. Bunca yüzükten sonra aynı kıyıya ulaşmanın bitkinliğiyle

⁶⁵ (İşp.) zellikle Latin Amerika’da düzenlenen edebi veya sanatsal odaklı toplantılar. (. n.)

sonunda susuyorlardı; her ikisi de tarihin kendisini haklı çıkaracağına inanıyordu. Bununla birlikte, bir öğleden sonra, Margot endişeli titreyişini bastıramadı ve oğluna:

“Bir şey olursa, bana Fransa’ya gideceğine ve büyük büyük amcanı bulacağına söz ver,” dedi.

Sonra ekledi:

“Adı Michel René.”

Tam o sırada, Hector Bracamonte, eski bir faturayı bulmak için atölyeden geçip, bürosuna tırmandı. Lazare’ın eşyalarını karıştırırken, tesadüf eseri, çivide asılı duran bir ceketin iç cebinde, Lazare’ın onu soymaya kalkıştığı gün Ernest Brun’den aldığı tabancayı buldu. Tabancayı yerinde bırakarak, fabrikanın ana salonuna indi. İşte o an itibaren her şey tersine döndü ve Thérèse içeri giriverdi:

“*Están bombardeando la Moneda*⁶⁶,” diye bağırdı.

Bir askeri cunta, yaklaşık bir saattir Plaza de la Constitución’u⁶⁷ bombalıyordu ve daha sonra, Başkan Salvador Allende’nin çınlayan sesi radyolarda hâlâ yankılanırken, başkanlık sarayına kapanıp Fidel Castro’nun hediye ettiği bir silahla kendini öldürdüğü öğrenilecekti. Darbeci subayların naaşının önünde kuyruk oldukları, dehşetengiz bir törenle ölü bedenine teker teker mermiler sıktıkları ve sonuncunun da tüfeğinin kabzasıyla yüzünü dağıttığı anlatıldı. Eylül sonunda, yüzü kefen bezine sarılmış halde tabutuna yatırıldı ve karısı dahil kimseye kefeni açma izni verilmedi. Hava saldırısı isabetliliği ve uzmanlığıyla herkesi şaşırtmıştı. Uzun uzadıya soruşturmalara gerek kalmadan, bombacıların Şili topraklarına Unidas operasyonu bahanesiyle gelen Amerikan hava akrobat grubu ve asıl mimarının da birkaç yıl sonra Nobel Barış Ödülü verilen Henry Kissinger olduğu anlaşıldı.

⁶⁶ (İsp.) La Moneda’yı bombalıyorlar. (ç. n.)

⁶⁷ (İsp.) Anayasa Meydanı. Başbakanlık konutu Palacio de La Moneda’nın önündedir. (ç. n.)

Helikopterler, takip eden günlerde, fakir mahallelerin üzerinde çemberler çizdi. Santiago, yeni ortaya çıkan bir kast olarak askeri üniformalı adamlar, tanklar ve zırhlı arabalar, bayraklar ve geçit törenleriyle istila edildi. Birkaç hafta içinde tanınmış sendika liderlerini tasfiye, sosyalist muhalifleri yok ettiler, sol partileri dağıttılar ve bir sabah, *El Mercurio*'yu okuyanlar Ulusal Meclis'i ve belediye meclislerini dağıttıklarını öğrendi. Sokağa çıkma yasağı ilan edildikten sonra, *carabinero*'lar⁶⁸ kapıları tekmelerle kırıyor, yataklarından sürüklenerek çıkarılan çiftler cuntanın ucu bucağı gelmeyen kara listelerinde ortadan kayboluyordu. Gencecik çocuklar boş arazilerde sırtında üç mermiyle, kimileriye sokak ortasında, bir bakkalın duvarının dibinde öldürülmüş halde bulunuyordu. Avcı uçakları ülkenin tamamının üzerinde durmaksızın tur atıyor, *carabinero* dolu otobüsler şehirden şehre komünist kovalıyor, evlerdeki kitaplar toplanıyordu. Bu arada yeni yöneticiler basında, Moneda'nın salonlarında güneş gözlükleriyle, göğüsleri madalyalarla ve rütbe şeritleriyle kaplı halde boy gösteriyor, on yedi yıl sürecek diktatörlüğün temellerini atıyordu.

Şili bir tutuklamalar, yargısız infazlar, düzmece davalar ülkesine dönüştü. *Dina*⁶⁹ üniversitelerin, kütüphanelerin, araştırma laboratuvarlarının altını üstüne getirdi, asrın en parlak zekâlarını sürgüne gönderdi. Üç bin kişi öldürüldü, otuz bin kişi siyasi mahkûm olarak hapsedildi, yirmi beş bin öğrenci okullarından atıldı, iki yüz bin işçi işlerinden oldu. Hapishaneler seçkin profesörler, aydınlar, müzisyenler, sanatçılarla doldu. Bağlar şairlere, fırıncılara, müzik aleti yapıp satan lutiyelere, kuklacılara işkence edilen sorgu merkezlerine dönüştürüldü. Gece sokağa çıkmak yasaklandı. Saçın uzun olması bir suçtu, şiir okumak şüpheli bir durumdu. Bir değirmen inşa etmek istiyor ama rüzgârı yasaklıyorlardı.

68 (İsp.) Ulusal Polis teşkilatı. (ç. n.)

69 (İsp.) Dirección de Inteligencia Nacional. Şili İstihbarat Örgütü. (ç. n.)

Ilario Da, her gün birilerinin ihbar edildiği bir dünyada yaşıyordu. Dikta onları cendereye almış sıkıştırıyordu. Direniş sınırlıydı. Mahzenlerde, mürekkebi akan, şiirsiz başlıklardan ibaret, alelacele kaleme alınmış broşürler basıyorlardı. “Allende” sözcüğünü dolu dolu bir öfkeyle, bıkmadan tekrar edilen heceleriyle içlerini ısıtan bir tılsımlı sözcük, boyna asılan bir muska gibi kullanıyorlardı. Şili, arka bahçelerinde yürütülen, yeraltı örgütlerinin gizli odalarda bir araya geldiği ve mahzenlerde yergi yazılarının kaleme alındığı böyle vakur bir mücadeleye sahne olmamıştı daha önce. Ilario Da, Santiago’nun bütün gizli yollarını, gizli saklı geçitlerini öğrendi. Eve dönerken, polisten kaçmak zorunda kalacağı güne hazırlanmak için kestirme yolları takip ederek eğleniyordu. Bir burjuva ve militan olarak çifte kimliği hem endişe hem de heyecan vericiydi. Kimliklerini sakladıklarından aslında kim oldukları bilinmeyen savaşçılarla dolu bu pırıltılı şehre, bu gizli silahlı millete, bu kimsenin kimseyi tanımadığı ancak bir aileninkinden daha güçlü bir kutsallıkla birbirine bağlı insanlar klanına mensuptu. Yaşına, o sarsılmaz vurdumduymazlığına her köşe başında işkence, hapis ve sürgün tehlikesinin beklediği bu direniş hareketine, o uçaklara hayatlarını Tanrı’nın ellerine teslim ederek körlemesine binen ilk havacılarla aynı heyecanı yaşayarak katılan gençlerle dolu sığınaklar ve arka kapıların kazıldığı bu köstebek yuvasından daha fazla uyan bir yer yoktu.

Hector Bracamonte, Aralık ayında bir cuma günü, öğleden sonra üç sularında, karartmadan çok önce, fabrikanın kapısının öfkeyle yumruklandığını duyunca çok şaşırdı. Plakasız iki kamyonetten inen beş kişilik bir müfreze ana salona dalıverdi. Makineleri ve ayin ekmeği fırınlarını karıştırmaya koyuldular. İşlerinden sivil giyimli ikisi, herkesin kimlik kartını çıkarıp salonun ortasına gelmesini emretti. Ilario Da belgesini uzatınca bir asker kimliğe göz atma zahmetine bile katlanmadan dimdik yüzüne baktı:

“Sen MIR’dansın değil mi?”

“Neyden?” diye şaşırmış gibi yaptı Ilario Da.

Adam onu bir kenara sıkıştırılmış işçi grubuna doğru çekti. Bu sırada kamyonetlerden birinden inerek kimlik kartlarını vurdumduymaz bir tavırla ayırtmaya koyulan, saçları kısacık kesilmiş, güneş gözlüklerini burnunun ucuna indirmiş bir teğmen ilgisini çekti. Miğferi yoktu, kemersiz bir askeri kamuflaj üniforması ve dizlerine kadar gelen haki renk çizmeler giymişti. Gözle görülür elle tutulur bir gerilim söz konusu olmakla birlikte, her şey sahte bir samimiyet ortamında yaşanıyordu ama aslında askerlerin, çalıştıkları işin başından alınan, yorgunluktan perişan bu işçilerle gerçek anlamda ilgilendiği yoktu. Teğmen kanıt aranmasını, sandıkların ve komodinlerin, atölyedeki bütün dolapların didik didik edilmesini, makinelerin yerinden çekilmesini ve un çuvallarının tersyüz edilmesini emretti. Birkaç dakika sonra, iki asker ellerinde Margot’nun kırmızı karton kutusuyla çıkageldi.

“Arama emriniz var mı?” diye sordu Ilario Da.

Teğmenin dudakları belli belirsiz kımıldadı.

“Burada, soruları ben sorarım.”

Sonra hiç oyalanmadan kutuyu açtı. İçinde, Ilario Da’nın yirmi yıl önce *Revolución* yazdığı kâğıtları buldu. En alta, Ernest Brun’ün mermileriyle dolu iki kese vardı.

“Gördüğüm kadarıyla bu evde çocuklar var,” dedi ve keseleri göstererek “Bunlar kimin?” diye sordu.

Ilario Da’nın beti benzi attı. Tam konuşacaktı ki Hector Bracamonte lafını kesti.

“Benim.”

“Nereden buldun?”

“Bir Noel hediyesi,” diye cevap verdi Hector.

Teğmen dişlerini sıktı. O ani öfkenin yüzüne tam olarak ne zaman yansıdığını kimse fark edemedi. Birdenbire, Hector’un burnunun dibinde belirdi ve çenesine şiddetli bir dir-

sek darbesi indiriverdi. Hector ağzından kan fışkırarak yere devrildi. Birkaç dişi odanın öteki ucuna savrulmuştu. Teğmen aniden büyüyen çılgın bir öfkeyle kendini kaybetmiş gibi, karın boşluğuna bir tekme indirdi. Hector kollarıyla başını korurken tortop oldu. İşçiler onu savunmak isterken dört bir yana uyarı ateşi açıldı. Herkesi duvarın önüne sürdüler ve şakaklarına dayadıkları namlularla bacaklarını açıp hareketsiz kalmalarını sağladılar; bu sırada haşin eller ceplerini karıştırıyor, cüzdanlarını boşaltıyordu.

Askerler atölyenin bitişiğinde bir ev olduğunu anladıklarında, çok sayıda adam Santo Domingo'nun küçük tahta perdesinden içeri daldı. O sırada Thérèse, bahçede kuşhanesinin yemliklerini yulaf taneleriyle doldurmaktaydı. Askerlerin ona doğru ilerlediğini görünce bir kaza olduğunu sandı. Fakat arkadan gelen ve emirlere itaat eden iki askerin kuş yuvalarını söküp fırlatması ve onu ellerini ensesinde kavuşturarak yere yatmaya zorlamasıyla başka bir meselenin söz konusu olduğunu anlayıverdi.

“Aptalca bir şey yapma,” diyorlardı ona.

Teğmen göründü. Thérèse'e doğru eğildi ve bir dizini yere koyarak sordu:

“Kuşlarınız komünist mi Madam?”

Thérèse çenesini teğmene doğru kaldırıncı onun kibirli bakışıyla karşılaştı. Teğmen o anda kemerinden bir tabanca çıkardı ve parmaklığa yaklaşan ilk kuşa ateş etti. Bütün kuşhane çılgına döndü. Thérèse'in baykuşu, alınının ortasına, gözkapaklarının hemen kenarına yediği mermiyle, kanatlarını arkaya doğru açarak sendeledi; düşüşü çiçeklerden ve kuru kabuklardan oluşan bir toz bulutunun havalanmasına neden olurken, tüylerinin üzerinde ekşi kokulu ince bir kan sızıntısı belirdi. Teğmen tekrar diz çöktü.

“Bana bildiğiniz her şeyi anlatın,” diye mırıldandı.

Thérèse yaşadığı şokla, yaşlı gözlerini adama dikti.

“Pek yazık,” dedi teğmen. “Şunların hepsini öldürün.”

Köhnemiş bağın loşluğunda, hafif makineli tüfeklerle donanmış iki asker yaylım ateşi açtı. Katliam on dakika sürdü; bu süre zarfında Lonsonier ailesinin yıllar içinde topladığı kuşların tamamı tek tek cansız yere düştü. Bedenleri mermi dumanının içinde dağılıyor, kuşların çığlıkları çaresizlikten elleriyle kulaklarını tıkayan Thérèse'inkileri bastırıyordu. Kuşhanede tek bir canlı hayvan kalmadığında, askerler topuklarının üzerinde dönüp bahçeyi terk etti.

Ilario Da, ilk silah sesi yankılandığında duvara dayanmış dua etmekteydi. Daha sonra başka silah sesleri de işitti ve en kötüsünü düşündü. Hayatının en acılı dönemlerinden birinin başında olduğunu anlamıştı ama o anda Thérèse'in baykuşunu öldüren, beynini dağıtan, gözbebeklerini beyaza döndüren merminin büyükannesini de ağır bir delirme sürecine mahkûm edeceğini henüz bilmiyordu. Kabza darbeleriyle yere yıktıkları Ilario Da'yı kamyonetlere doğru sürüklediler. Fakat ağzı kan içinde kalan Hector atölyeyi terk etmeden önce, hayranlık uyandırıcı bir itidalle bürosundan ceketini almasına izin verilmesini rica etti.

“Dış fırçanı da almak ister misin?” diye sordu bir asker.

“Bu benim hakkım,” diye cevap verdi Hector.

“Acele et.”

Merdivenleri tırmandı ve on dakika sonra, Lazare'in cebinde tabanca saklı ceketiyile geri döndü. Dışarıda, önü ve arkası silahlı adamlar tarafından korunan iki küçük kamyonet kapıları açık bekliyordu. Hector ve Ilario Da'yı pis kokulu bir kamyonete tıktılar; içeride başını sağ pencereye dayamış, boynu kan içinde bir tutuklu daha vardı. Ilario Da ortaya ve Hector da sürücünün arkasına, sol kapı tarafına geçti.

Teğmen sürücünün yanındaki koltuğa yerleşti. Hector duruşunu bozmuyor, totemi andıran yüzüne bir ifadenin yerleşmesine izin vermiyordu. Teğmen kemerini takmaya

niyetlendiği sırada tabancayı ceketinden çıkardı ve bu meşguliyet anından faydalanarak kulağının tam içine ateş etti.

Patlama arabanın içinde gök gürültüsü gibi hissedildi. Kontrol panelinin üzeri kan ve beyin parçalarıyla kaplandı. Teğmenin başı aldığı darbeye cama savruldu. Hector namluyu biraz daha aşağı doğru indirerek ikinci seferinde bacaklarının arasına ateş etti. Teğmenin testisleri iki balon gibi patlayarak koltuğu kırmızıya boyadı. Henüz arabayı çalıştırmamış olan şoför, arkasına döndüğü gibi üzerine atıldı. Kolunu yakalayarak tabancayı Hector'a döndürmeye çalıştı; sonunda mücadeleyi kazandı ve namluyu alnına yapıştırdı. Ateş etti.

Kırmızı bir çizgi Hector'un yakışıklı yüzünü ikiye bölseyse de gözlerinden son bir zafer ifadesi geçti. Yüzü kan içindeydi, gömleği lekelenmişti ama gülümsedi ve bir zamanlar soymaya kalkıştığı adamın hizmetinde geçirilmiş yirmi yıl bu hareketle son buldu. Cansız bedeni aceleci ellerle kamyonetten çıkarılıp başka bir araca taşınarak kalın bir örtünün altına saklandı ve bir tren rayına bağlı cesedi okyanusun dibinde bulunduğu güne kadar ondan bir daha haber alan olmadı. Bulunduğunda, güherçile rengi o güzel profili deniz kabukluları tarafından kemirilmişti.

Saat beş sularında, Hector küçük kamyonetin içinde öldürüldüğü sırada, Margot, Bernardo Danovsky'nin ona servis ettiği naneli çayı bitirmekteydi. Kuşhanesindeki kuşların tamamının katledildiğini, annesinin hâlâ şaşkınlık içinde, diz çökmüş bakakaldığını bilmiyordu ve o anda orada olmadığı için kendini hiçbir zaman affedemeyecekti. Bernardo Danovsky'nin evinden henüz ayrılmıştı ki sokakta hüküm süren sessizliği ve evinin önünde toplanmış birkaç komşuyu görünce şaşırdı. Bir kadın yanına yaklaşırken felaketi sezdi.

“Ilario Da'yı götürdüler,” dedi kadın.

Aynı anda, askeri hastanede, bir grup asker odanın içine büyük bir gürültüyle daldığında, birçok tutuklu genç, duvarın önüne sıralanmış sabırsızlanıyordu. Ilario Da, arkasında durup, onu bağlayacakları yapışkan bandı açtıklarını işitti. Plastiğin soğuk temasıyla, gözkapaklarının ve burnunun üzerinde güçlü bir basınç hissetti.

“Gözlerini kapat ve hayatının sonuna kadar kirpiksiz kalmak istemiyorsan açmaya çalışma.”

Onu ikinci bir arabaya bindirdiler. Ilario Da başkentten ayrıldıklarından emindi zira asfalt artık düzgün değildi ve araç bir köy yolunda gidermiş gibi sıçrayarak ilerliyordu. Sonra durdular, kapı açıldı ve biri onu aşağı indirmek için saçlarına yapışıp var gücüyle aşağı çekti. Ters kelepçeye vurulduğundan, kendini koruyamadan burun üstü yere yuvarlandı ama böbreklerine indirdikleri bir tekmeye derhal doğrulmasını sağladılar. Önüne çıkan engelleri söylemeden onu ilerlemeye zorluyorlardı. Bitmek bilmeyen dakikalar boyunca, basamaklarda tökezleyerek, duvarlara çarparak, dikenli tellerde ve şişe kırıklarında omuzlarını çizerek körlemesine yürüdü ve nihayet ıslak bir döşegün üzerine itildi. Cop darbeleriyle üzerine çullananlar beş kişiydi. Ilario Da tortop olmuş yuvarlanıyor, başını bacaklarının arasına saklıyor, tırnakları avuçlarına geçene kadar yumruklarını sıkıyor, karnını kasıyor, ağzından kan gelmesine rağmen bütün darbelere direniyordu.

Darbelerin yavaşladığı bir aralıktan faydalanarak bağırdı:

“Benim bütün bunlarla hiçbir ilgim yok!”

İşkence altındaki ilk sözleri bu oldu ve onları telaffuz ederken, aynı sözleri sonuna kadar tekrar etmeye yemin etti kendi kendine.

“MIR’dan olduğunu biliyoruz, bozguncu boku!”

“Neden söz ettiğinizi bilmiyorum.”

“Efendim!” diye bağırdılar kulağına. “Efendim diyeceksin!”

Tam cevap verecekti ki birdenbire kolunda, bir engerek yuvasına girmiş de, engerek bedenini sıkıştırıyormuş gibi binlerce iğne hissetti.

“İşte konuşmazsan seni bekleyen bu,” dedi bir ses.

Dirseğine elektroşok uyguluyorlardı ilk kez. Şiddetli bir elektrik akımı iskeletinden, tutukluluğu boyunca en büyük korkularından birine dönüşecek bir kristal ucu gibi geçip gitti.

“Bu meseleyle hiçbir ilgim yok, Efendim.”

İkinci bir elektroşok göbek deliğinden girerek sarsılmasına neden oldu ve ayaklarından saç derisine kadar dolanan kuvvetli akımlarla paramparça olduğu hissine kapıldı. Pantolonunu söküp aldılar. Çırılçıplak kaldığını anladı. Donmuş metal elektrotu sertleşen aletine yaklaştırdılar. İşkenenin hoyratlığı korkuyla ürpermesine neden olduysa da, kaçınmadığı akımı organının başında hissetti. Testislerinin patlayacağını sandı.

Organı bir çan gibi şişti. Dehşetle çığlık atarak iki büküm oldu, ayak parmakları bile kasılarak birbirinden ayrıldı, dili asılmış gibi dışarı fırladı, burun delikleri açıldı, kalçaları kuvvetle kasıldı. Eklemelerinin yerinden çıktığını, kemiklerinin derisini yırttığını, saçlarının ve tüylerinin yandığını, dişlerinin kırıldığını ve gözlerinin yuvalarından fırladığını düşündü. Şok dört saniye sürdü, sonra bedeni hareketsiz yere yığıldı, penisinin ucundan inceden kan sızıyordu. Acı o kadar şiddetliydi ki Hector Bracamonte'nin bağlı duran gözlerinin önünde, diktanın onu attığı alacakaranlığın ortasında, bir tür saf ışık içinde yüzdüğünü, akbabalar ve ayin ekmekleriyle dolu düşsel bir gökyüzünde o bölgeye özgü bir melek gibi uçuştüğünü gördüğünü sandı ama dehşet içinde bir sonraki elektroşoku bekledi.

Saçlarını paslı makasla kestiler. Kafa derisi kanadı. Sonra gizli bir cephanelikten ve genç komünistlerin olası adreslerinden söz eden bir belgenin okunmasını dinledi.

“Bunu ilk kez duyuyorum Mösyö,” diye geveledi Ilario Da dili dolanarak, titrek bir sesle.

Elektrotu bu kez kafatasındaki yaraların üzerine yapıştırdılar. Etinden duman çıktı. Ilario Da var gücüyle haykırdı, şuursuz tekmeler savurdu. Bir saatin sonunda konuşmamakta ısrar ettiğinden, tekrar ayağa diktiler onu. Her yanından kan süzülür, ağzından salyalar sızarken, bacaklarının üzerinde durmakta güçlük çekiyordu. Etrafındaki sessizlik endişelenmesine neden oldu. Sonra şu sözleri işitti:

“Konuşmazsan seni giyotine göndereceğiz.”

Ilario Da bu sırada saçlarını kestikleri paslı makasın tehlikeli bir biçimde cinsel organını sıkıştırdığını hissetti. Bir kanadı sol testisine batıyor, iki bıçak üst üste dipten baskı uyguluyordu. Sağlam bir şamar yüzünü öteki tarafa savurdu.

“Taşaklarını kaybedince de kahramanı oynamaya devam edebilecek misin? Budalalık etme. Hangi kadın isteyecek seni o zaman? Aklını başına topla. Safsataları da, şu anda başka hücrelerde adını öten bu tiplerden etkilenmeyi de bırak. Budalalık etme. Kelleni uçuracağız.”

Makas sıkıştırmaya devam ediyordu. Ilario Da ağlamaya başladı. Önce birkaç küçük düzensiz inleme çıkardı. Sonra içinde bir şeylerin kırıldığını hissetti. Her nesilden Lonsonier'nin yaşadığı ikilem, bu kez onu kısılcasına aldı. İşkence altında konuşmamak ama yine de hayatta kalmak için, tek suçlunun Hector olduğunu söylemesi gerekiyordu. Bu ona ihanet anlamına gelmiyordu, sadece birlikte işledikleri suçu lehine kullanacaktı. Çok geçmeden, bir isim vermediği sürece asla serbest kalamayacağını ve hayatta en hayran olduğu adamın anısını kirletmeden kendini kurtaramayacağını anladı. Gerçek olmayan bir itirafta bulunsa kendini affedemezdi, dolayısıyla bir hıçkırıktaki konuştu:

“Hector Bracamonte her şeyi biliyordu.”

İşkenceciler, gençliğinin sonsuza dek kaybolup gitmesini ve erkeklik gururunun bir toz yığınının dönüşmesini sağlana kadar makası sıkıştırmayı sürdürdü.

“Biraz bırakalım da düşün,” dedi biri makası çekerek.

Dört asker onu tutup ayağa dikti.

“Çık dışarı köpek.”

O sabah ölen bir tutuklunun kemerinden dizlerine kadar yırtık içinde, üzeri kuruyup sertleşmiş dışkı tabakalarıyla dolu pantolonunu verdiler giymesi için; basık tavanlı koridorlardan geçerken iki büklüm durmaya zorladılar ve koluna girerek, alçak korkulukları sallanan merdivenleri dörder dörder indirdiler. Metal bir kapı açıldı ve soğuk havayı hissedince bir avluya çıktıklarını anladı. Karnına inen bir yumruk darbesiyle ikiye katlandı. Nefesi kesilerek dizlerinin üzerine çökünce, sağ kolu kıvrıldı. Kirli pantolonu, kelepçeleri, eski yün kazağı, her şey bedenine batıyordu. O kadar susamıştı ki tükürüğünü yutmayı başaramıyor, kusmuk kokulu ekşi bir macun gibi damağında ezip duruyordu.

Biri arkasına geçti. Kelepçelerini bacaklarının arasından geçerek el ve ayak bileklerini birbirine bağlayan, bitkisel liflerden örülmüş kalın bir halatla bağladılar. Bir asker kulağına eğilerek mırıldandı:

“Sözünü ettiğin o Hector, ölü olsun olmasın, bir işine yaramayacak.”

Ilario Da

Hector Bracamonte'nin öldürülmesi ve Ilario Da'nın tutuklanmasıyla, Margot bir gecede yaşlandı. Ölü kuşlar kuşhaneden çıkarılır çıkarılmaz odasına kapandı ve askerlerin evi de aramaya geleceğini düşünerek, üç gününü oğlunun kitaplarını toplayıp ilk Lonsonier'ye ait o geniş küvette yakarak geçirdi. Çıkan koca koca duman bulutlarını gören Thérèse, kızının uçağını inşa ederken limon ağaçlarına yaptığı gibi, aile yadigârı ne kaldıysa kurtulduğunu düşündü ama bir kez daha onu bu düşüncesinden geri döndüremedi.

“Bütün anılarımız duman olup uçuyor,” dedi ona. “Yalnızca küllerden bir miras kalacak elimizde.”

Ilario Da'nın cunta tarafından kurşuna dizildiğinden emin olan Margot, salonun pencerelerini etamin örtülerle örttü ve bahçesinden dışarı adım atmaz oldu. Uzun tozlu pançoların altında ezilmiş, gözleri ağlamaktan kıpkırmızı haliyle, üç nesildir ailesinin üzerine güneşe has lanetlerden birinin çöktüğüne inandı. Dolayısıyla bir ekim öğleden sonrası, Santo Domingo'da, kollarında bakır bilezikler, alnında bir yün saç bandıyla beliriveren adamın farkına bile varmadı. Saat öğleden sonra üçtü. Margot hâlâ yataktaydı. Bir mendil dağı ve çeyizinden kalma yastıklar arasına gömülürken, Ilario Da'nın çocukluğundan beri haber alınamayan Aukan'ın çat kapı içeri girdiğini gördü. Concepción'dan

yola çıkmış, bütün gece at üzerinde seyahat etmiş, kehanetlerle dolu bir rüyanın acil haberini getirmişti.

“*Ilario Da está vivo*,”⁷⁰ dedi. “Onu rüyamda gördüm.”

Kehanet rüyaları ilminin tartışılmaz katiyetiyle telaffuz edilen bu cümle, Margot’nun yüreğinde yankısını buldu. Bir *machi*’nin mistik kehanetlerine ya da gecenin nimetlerine inandığından değildi ama bu kararlı ifade, oğlunu ateşin içinden söküp almak için küllerinden yeniden doğması gerektiğini kanıtlamıştı. Diplomatik baskı talebinde bulunmak için Fransa Başkonsolosluğu’na gitti ama başkonsolos, Ilario Da’nın suç işlediğini ve cuntanın, fabrikadaki kırmızı karton kutuda, bir tabancayla iki mermi kesesi bulduğunu öğrenince, talebi yerine getirmekte tereddüt etti. Bunun üzerinde Margot hippie pançolarını, gece dolaşmalarını bir kenara bıraktı ve bir zamanlar Manş semalarında Alman avcı uçaklarıyla mücadele etmiş o kadının savaşçı alışkanlıklarına geri döndü. Öfke içinde çırpınıp dururken öyle militan bir ün kazandı ki Thérèse ikinci bir askeri müdahaleden korktu.

O dönemde, Thérèse’in yüzü kertenkelelerinki gibi kırış kırış, dişleri sapsarıydı. Kuşhanede geçen yıllar, bedenine köprü kemeri gibi kambur bir sırt miras bırakmıştı. Bir zamanlar gür olan saçları, orman çamının iğne yaprakları gibi incelip sertleşmişti. Suratını astığında, yüzündeki ciddi ifade onu iyice yaşlı bir kadın gibi, yorgun bir atmaca gibi gösteriyor ve yılların deneyiminin meyvesi kendini yoğun bir melankoli hissiyle dışarı vuruyordu. Havuç yatağında piliç servisi yapılan bir öğle vakti, tabağını tiksintiyle uzağa itti.

“Ben kuş yemem,” dedi.

O günden itibaren, küçük porselen kâselerde yulaf ezmesi ve mısır lapasından başka bir şey yememekte inat etti. O yaşta parmak emme alışkanlığına geri döndüğünü fark eden olmamıştı henüz. Yavaş yavaş uzaklarda kalan çocuk-

⁷⁰ (İsp.) Ilario Da yaşıyor. (ç. n.)

luğuna geri dönüyordu adeta. Gitgide huysuzlaştığını gören az sayıdaki arkadaşı, nostaljisinin sebebinin ülkenin siyasi durumu olduğunu düşündü. Zihninin durulaştığı bir anda, ağır ağır aklını yitirdiğini anlamıştı aslında. Güneşli sabahlarda, yüzünü pencereye vermiş, ihtiyar Lonsonier'nin sallanan sandalyesinde sallanırken, Ilario Da'nın bahçede oynadığını sandığı zamanlar oluyordu; kendini toparlayınca, aptal bir gülümseme yayılıyordu yüzüne. Annesinin delilik bataklıklarında kaybolmak üzere olduğunu gören Margot, bir yandan Ilario Da'yı serbest bıraktırmak için başkonso-losluğun altını üstüne getirmekle meşgulken, bir yandan da hemşire bulmak için ilan vermeye karar verdi.

Ertesi pazartesi, elinde yedek elbiseleri dışında, turnike lastikleri, sargı ve kompres bezleriyle dolu küçük bir çanta, üzerinde kusursuz ütülü bir elbise ve dizlerine kadar çıkan beyaz çoraplarıyla, Célia Filomena çıkageldi. Yirmi yaşında ya var ya yoktu ama bakışlarında onu olduğundan yaşlı gösteren bir sebat dikkat çekiyordu. Hayatı boyunca bu evde yaşamış gibi bir alışkanlıkla, eşyalarını salonda bıraktı ve son saatine kadar Thérèse'in yanından hiç ayrılmadı. Yaşlı kadının temizliğini sarıpatya özleriyle yapıyor, beslensin diye üzerine litrelerce *dulce de leche*⁷¹ döktüğü *brazos de reina*'lar⁷² pişiriyor, odaları yeni biçilmiş ot kokuları bırakarak temizliyor ve akşamları yatmaya gitmeden önce, Ilario Da'nın acemi metinlerini okuyordu. Kendini bu kadına öylesine bir şefkatle adamıştı ki Margot sonunda eskiden tanışıp tanışmadıklarını merak eder oldu. Bununla birlikte, hiçbir şey Thérèse'in saatlerce penceresinin önünde oturup parmaklıklarında hâlâ katliamdan kalan kan lekeleri görülen, hayatının en güzel yıllarının anılarını barındıran içi boş kuşhaneyi seyre dalmasına engel olamıyordu. Durumu fark

71 (İsp.) Sütli karamel. (ç. n.)

72 (İsp.) Şili mutfağına özgü bir çeşit rulo pasta. (ç. n.)

eden Célia Filomena, başkonsolosluğa gitmeye hazırlandığı bir sırada Margot'ya şu tavsiyede bulundu:

“Ona bir kuş almak lazım.”

Eve, yine bir baykuş kafesi geldi; yalancı mermerden süslemeleri olan, ferforje kafesin içinde, elli santimetre boyunda, billursu bir sorgucu olan, başındaki tüyleri bir tango şarkıcısının saçları gibi arkaya yatık, müzik açıldığında en tepedeki tüylerini havaya diken beyaz bir papağan vardı. Endonezya'nın gürül gürül akan nehirlerinden gelen papağanın çığlığı yakın adaların gizemli dilini andırıyor, Thérèse'e olan düşkünlüğü evinden birkaç metre uzakta doğmuş olduğu izlenimi yaratıyordu. Fakat konuşmayı bilen, bir kedi gibi mırıldanıp kahkahalarla gülen bu muhteşem yaratığın ortaya çıkışı da Thérèse'in ilgisini uyandırmaya yetmedi. En ücra köşeye çekilmiş hasır koltuğuna oturup terk edilmiş bahçesini saatlerce seyrediyor ve küçük kâseleleri, kuşyemi, kabak çekirdeği ve dövülmüş yulaf karışımıyla doldurmaya devam ediyordu. Eski küvette yıkanma alışkanlığına döndü tekrar. Küveti yatağının ayakucuna taşıtılar. Célia Filomena, iki haftadan uzun zaman, küveti sıcak suyla doldurup Thérèse'in sırtını melas amberine batırılmış bir bezle yıkadı durdu.

“Ciğerlerim ağrıyor,” diye homurdanıyordu zaman zaman.

Genç hemşire, bir zamanlar sahip olduğu kuşhaneyi yeniden canlandırmanın sağlığına yardımı olacağını hayal etti. Böylece ev, Santo Domingo'nun ihtişamlı zamanlarından bu yana bir kez daha, dünyanın dört bir köşesinden, demiryolu kontrollerinden kaçırılan, bavulların gizli bölgelerinde deniz yolculukları yapan kuşlarla doldu taşıtı. Kuş evleri bu kez kuşhaneye ya da salona değil, doğrudan Thérèse'in odasına yerleştirildi. Böylece aslan patisi ayaklı küvetine uzandığında, suya koku vermesi için bıraktıkları mavikantaronların arasında, bir orman sessizliğinde, düzi-

nelerce kuşun etrafında uçuşmasını hayran hayran seyredabiliyordu.

Bunlara rağmen durumunda iyileşme görülmedi. Akli boşluktaki kayboluşuna devam etti. O kadar zayıfladı ki yatak takımlarının ortasında camdan küçük bir bülbülü andırıyordu. Ekim ayına doğru, ilkbaharla birlikte asma dalları yapraklarla donanmaya başlarken, Thérèse'in ciğerlerine çocukluğunda Limache'ta olduğu gibi içini parçalayan bir öksürük gelip oturdu. Bir öğleden sonra, boğulur gibi öksürmekten dolayı şiddetli bir boğaz ağrısıyla kıvrandığından, annesinden kadim mutfak geleneğinde tıbbi bitkilerden nasıl yararlanıldığını öğrenmiş olan Célia Filomena, onun için karaderme otlu bir tavuk çorbası hazırlamaya karar verdi.

Mutfaktaki bütün çekmeceleri karıştırdı ve hiçbir şey bulamayınca, rafların arkalarına ulaşmak için bir taburenin üzerine tırmandı. Yıllar önce oraya terk edilmiş gibi görünen bir bisküvi kutusunu açınca içinde eski tavuk kemikleri buldu. Bunlar Aukan'ın, kırk yıl önce, uçma maceraları döneminde sakladığı, Patagonya'dan gelme dinozor kemikleriydi. Filomena o gün, farkında olmadan, prehistorik fosillerden bir çorba hazırlayıverdi. Çorba o kadar lezzetliydi ki üzerine biraz yağ gezdirip servis ettiğinde, Thérèse bu küçük kemikleri, altmış milyon yıllık varoluşun ilğini içine çektiğini bilmeden emdi durdu.

Dinozor fosilleri mi, odadaki sayısız kuş mu bilinmez, Thérèse, birkaç saatin sonunda, yorganının içine bir gergedanın kum banyosuna süzülmesi gibi kayarak, masalsı hayvanlarla dolu paleontolojik bir yolculuğa çıktı ve uçuşmaları sırasında öyle özgür, sanrıları içinde öylesine hafif, ilkel bir kuvvetle öylesine güçlü hissetti ki kendini, gerçekten uçtuğuna inandı. Bir hayal dünyasında, etrafının bir ışık halesiyle çevrelendiğini gördü. Sıradağların zirvelerinde gördüğü akbaba, kuşhanenin çevresinde dev kanatlarını açıp, opera

çığlıkları gibi sesler çıkararak yürüyordu. Uzun zamandan beri ilk kez mutluluktan ağladı ve onu Limache'taki salgın hastalıktan önce ünlü yapan o duru sesle konuştu:

“Michel René diye biri yok.”

Hayattayken ettiği son sözler olarak bu itiraf, evde onları işiten tek kişi için anlaşılması olanaksız nitelikteydi. Célia Filomena bunları bunamadan ileri gelen bir sayıklama olarak algıladı ve aynı akşam, yani bir Noel pazarı, dünyayı içi boş kuşhanesinin hemen önünde terk eden Thérèse Lamarthe'in vefatının son tanığı da o oldu. Thérèse'i, dört adamın gemi halatlarıyla çukura indirdiği bir tabutun içinde, Halk Mezarlığı'nda Lazare'ın yanına, üzeri günebakanlarla kaplanan ve son Lonsonier'nin gurbete gidişine kadar kuşların gelip konduğu bir mezara gömdüler.

Ilario Da, tam olarak aynı saatte, gençliğinin en karanlık saatlerini geçireceği işkencenin tam ortasına ulaşmıştı. Villa Grimaldi o dönemlerde zifiri karanlık bir yerdi. Hücreler lambriden yapılmış küçük kulübeler gibi sıra sıra, yan yana yerleştirilmişti ve tek pencereleri tavandaki bir açıklıktı. Mahkûmların karanlığın içinde üst üste yığıldığı, girişleri tahta kalaslarla, dikenli tellerle, mısır püsküllerini andıran metal parçalarıyla kapatılmış küçük inşaat yığıntılarıydı bunlar. Yeşil briketlerden yakın zamanda dikilmiş ama bel vermiş bir duvarla çevrelenmiş, hiçbir hikâyenin devam etmeyeceği, yarını olmayan bu çiçeksiz bahçede hüznü bir rehavet varlığını hissettiriyordu.

Ilario Da'yı ilk gelişinde, sırtına indirdikleri darbelerle indirdiler arabadan ve önünde dikilen bir albay, otoriter tavırla bildirdi:

“Burada, dilsizler bile konuşur.”

Hafif makineli tüfeklerin kustuğu yaylın ateşi, olduğu yerde sıçramasına neden oldu; sonra hoyrat hareketlerle hücrelerden birine ittiler onu. Ilario Da, gözleri bağlı olma-

sına rağmen tıklım tıklım bir mekâna girdiğini hissetti. Onu oturtuktan sonra asma kilidi kilitleyen asker, gitmeden önce bağırdı:

“Komutan kim?”

“Komutan sizsiniz!” diye cevap verdi bir koro.

Ilario Da, etrafından bu kadar çok insanın sesinin yükselmesine ama özellikle de mahkûmların üzerlerindeki baskıyı gösteren disipline şaşırdı. Başını duvara dayadı ve göz bandının altında kalan küçük açıklık sayesinde hücrenin içine göz gezdirdi. Şöyle bir bakınca mekân dört metre uzunluğunda ve iki metre genişliğinde gibi görünüyordu ve etrafında sayabildiği on altı kişi için fazla dardı. Duvarların üzerinde mavi boya kalıntıları ve tavanın ortasında, gece boyunca yanık kalan berbat, çıplak bir ampul vardı. İçerideki yegâne mobilya, duvarın dibine dizilmiş altı sandalyeden ibaretti ve üzerinde şilteleriyle ahşap ranzalar boyulu boyunca sıralanmıştı.

Gencecik tutukluların perişan yüzlerini inceledi; çoğunun bir yerleri kırıktı, başlarını dik tutamıyorlardı, yorgundular, kelepçeli elleri mosmor kesilmişti. Bir salya gölcüğünün önünde ayırık tuttukları bacakları, kirli giysileri ve uzun sakallarıyla bedenleri, bozgunun, aşağılamaların ve cezaların ardından felç olmuş gibi görünüyordu. Kimilerinde ağır yanıklar, kimilerindeyse derin kesikler göze çarpıyordu. Gardiyanların her geçişinde, içlerinden mutlaka biri düşükleri derin sessizliği bölerek, yürek parçalayan bir iniltiyle sesleniyordu:

“*Agua, por favor.*”⁷³

Elektroşok susuzluğa sebep oluyordu. Bir saatlik sessizliğin sonunda, hücrenin derinliklerinden çekingen bir mırıltı geldi. Ilario Da önce bir grup askerin kurnazlık edip mahkûmların arasına karıştığını, bilgi almak için ağız aradığını sandı. Diğerlerinin hoşgörüsünden cesaret alan tar-

⁷³ (İsp.) Su lütfen. (ç. n.)

tışma sesi, bir üçüncünün de eklenmesiyle gitgide yükseldi. Sonra, koridordaki ayak sesleri sohbeti böldü.

“Konuşan kim?” diye sordu gardiyan.

Kimse cevap vermedi.

“392, sen misin?”

“Hayır komutanım.”

“O halde kız arkadaşın olmalı.”

392’nin yanında, gömleği yırtık, göğsünde eski bir işkence seansından kalma kan lekeleri görülen, uzun saçlı, on sekiz yaşlarında gösteren genç bir delikanlı oturuyordu. Gardiyan onu ensesinden yakaladığı gibi dışarı sürükledi ve kapıyı da arkasından kapattı. İki dakika geçmeden bir haykırış yankılandı. Hücrenin içinden onu dövdüklerini, elektroşok verdiklerini işitebiliyorlardı. Umutsuzca başka yerde olduğunu söylüyor, hep aynı mazereti tekrarlıyor, muhtemelen sürgünde olduklarından ya da çoktan öldüklerinden işkencecilerini tatmin etmeyen isimler veriyordu. Birkaç gün sonra, insanları ayaklarına elektrik kabloları bağlanmış metal bir yatağın üzerinde yatırıp anüsten, ayak parmaklarının arasından, koltuk altlarından, göz kenarlarından elektrik vermeye dayanan bir ızgara tekniği uyguladıkları öğrenilecekti. Delikanlı, direnişle bağlantısını, MIR’a üye olmasını, hareketin fikir babalarıyla ve mimarlarıyla temaslarını, her şeyi reddediyordu. Seans beş saat sürdü.

Cehennem azabı gün boyu devam etti. Ilario Da, bütün işkencelere, gururla, övünçle ya da belki de sonunda her şeyi, öteki dünyadan onu yargılamasından endişe ettiği Hector Bracamonte’nin sırtına yüklemeyi kabul ettiği için direniyordu. Hapishane yüzüne sert bir ifade nakşetti. Santo Domingo’daki yıllarındaki kibirli ve baştan çıkarıcı delikanlı, birkaç haftalık hapis hayatında, yüz çizgileri tırpanla şekillendirilmiş, çökmüş bir yetişkine dönüştü. Cildi arada kırmızı yansımaların göze çarptığı ölgün bir ton aldı, eskiden gür olan saçları, incecik, kırılğan bir hale büründü.

Annesinin ateşliliğinden, babasının ergen küstahlığından geriye bir şey kalmamıştı. Villa Grimaldi'de, sadece bir hayvan ve cesetten ibaretti.

Kulübenin içinde, hücrenin girişine yerleştirilmiş bir güğümnden doldurduğu küçük bir tas yardımıyla su dağıtma işinin sorumluluğu mahkûm 392'deydi. Kürek mahkûmları arasında gizli bir hiyerarşi varmış gibi belirli bir düzene uyuyor ve mümkün olduğunca az israf etmek için, bir eliyle kenarlarına dokunduğu tasları ağır ağır dolduruyordu. Bir turun tamamlanması oldukça uzun sürüyordu ama işin bitişi saygı dolu bir sessizlikle bekleniyordu; o kadar ki herkes yanındakinin boğazından aşağı akan her bir damla suyun sesini işitebiliyordu. Tur bittiğinde, uyuma emri geliyordu. Kimilerinin ranzalarda yatma hakkı vardı, kimileriye iki sandalyeyi birleştirip uyuyordu ama büyük çoğunluk, denizaslanları gibi üst üste, birinin başı diğerinin dizlerinde, birinin ayakları bir başkasının sırtında uyumaktaydı. İstisnasız hepsinin bedeni ağırlar içindeydi, dilleri kurumuştı, mideleri boştu; tutuklular arasında bir dayanışma vardı evet ama burada herkes kendi derdindeydi.

Ertesi gün, gardiyanlar gelip talimatları hatırlattı. Konuşmak yasaktı, seslenmek yasaktı, şikâyet etmek yasaktı. Kısacası, on sekiz saat bir sandalyenin üzerinde ya da yerde oturup sıradaki işkence seansını beklemek gerekiyordu. Öğle yemekleri elektroşok uyguladıkları yatağın üzerinde yeniyordu. Gözleri bağlı kalarak, altılı gruplar halinde, başları yerde, sıralanıp oturuyorlardı. Tek kelime etme hakları yoktu. Gardiyanların yemek artıklarının içine atılan zeytin çekirdekleri, eski tavuk kemikleri, mandalina kabukları, kırık parçaları, çignenmiş pirinç tanelerinin bir tencerede kaynatılmasından oluşan iğrenç bir yemek yiyorlardı. Ilario Da o günden sonra, hayatının sonuna kadar, her yemekte, insanın aç kalınca her şeyi yiyebileceğini tekrarlayıp duracaktı.

Hücrelerde tutuklular yavaş yavaş gardiyanlara başkaldırarak kendi kurallarını dayatmaya başladılar. Hızlıca yer değiştiriyorlardı; amaç rahatlık değil, güven verecek bir değişiklik yaratabilmektir. Büyük bir ihtiyatla, birbirlerine sıkı tutukları dışların arasından birkaç kelime ediyorlardı. Ilario Da etrafının kendisine benzeyen insanlarla, öğrenciler, üniversiteden doçentler, profesörler, avukatlar, tüccarlarla sarıldığını, bunların tamamının oradan kurtulabilmek için önlerine sürülecek her belgeye imza atmaya, her yere gitmeyi kabul etmeye, Şili'yi terk etmek dahil her türlü seyahate hazır olduğunu anladı. Bunlar gençliklerini Rancagua'da, Linares'te, Talca'daki hapishanelerde, özgür kalana kadar seviyesi askerlerin bile parmaklıkların diğer yanında not almasına neden olacak ölçüde yüksek matematik, İngiliz edebiyatı, astrofizik ve İskandinav dilleri dersleri vererek geçirecek *prigué*'ler, savaş mahkûmlarıydı.

Ilario Da, Jorge Trujillo ile tanıştı. Fabrikasındaki kısa süreli bir grevden sonra basit bir şüphe üzerine tutuklanan bir işçiydi bu. Kendini mecazlar ya da siyasi teoriler olmadan, dil becerisini sergilemeye kalkışmadan ama çenebazlık da etmeden ifade ediyordu; mütevazıydı ve kendini kurban gibi hissetmiyordu. Geldikten hemen sonra ortadan kayboldu. İşkence seansının ortasında, MIR'ın bir restorandaki buluşma noktasını bildiğini itiraf ettiği anlatıldı. Askerler onu alıp *porotear*⁷⁴ yapmışlardı, yani restorana tek başına oturtup, birkaç masa öteden izlemeye koyulmuş, aradıkları militanları gizlice göstermeye zorlamışlardı. Anlatılana göre, o da menüdeki en iyi şarapla en iyi yemeği ısmarlamış, yemek boyunca da gözünü bir kez olsun tabağından ayırmamıştı. Hesap getirildiğindeyse parmağıyla sivil giyimli askerleri işaret etmişti.

“Ben bu beylerin davetlisiyim.”

⁷⁴ (İsp) Politik jargonda gizli eylemler için kullanılan ve yer değiştirme anlamına da gelen kavramlardan biri. (y. n.)

Son yemeğinin parasını ödemişlerdi ama onu bir daha gören olmamıştı. Bir başka mahkûmla daha tanıştı; eski Komünist Parti üyesi Recabarren'in büyük hayranı, Don Hugo adıyla bilinen yaşlı bir güherçile işçisi. Gizlice *miguelitos*'lar üretmişti zira karısı bozguncu faaliyetlere katılmasını yasaklamıştı. *Miguelitos*'lar, denetime çıkan devriyelerin lastiklerini yarsın diye, sokağa çıkma yasağından hemen önce, alayların ve polis karakollarının çıkışındaki şosenin üzerine serpiştirilen ucu bükülmüş çivilerdi. İşler ters gitmişti; dolayısıyla şimdi, ailesinden uzakta, ağır kelepçelerle çırpınırken sayıklıyordu:

“İnsanın her zaman karısının sözünü dinlemesi lazım.”

Bir de uzun boylu, esmer bir delikanlı vardı. Babasıyla ortak olduğu bir şarküterinin sahibi olduğunu söylüyordu. Tutuklandığı gün, tedarikçisine karşılıksız çekle ödeme yapmıştı. Başını ellerinin arasına alıyor ve mırıldanarak söyleyip duruyordu.

“Buradan çıksam bile, bu kez sahtekârlıktan içeri atacaklar beni.”

Ayrıca kırk yaşlarında, Carmelo Divino Rojas adındaki bir adam vardı. Fransa'daki sürgün hayatı sırasında, gazeteci Armando Laberintos tarafından yeniden yayınlanmaya başlanacak bir derginin Concepción'daki eski müdürüydü. Siyasi meselelere karışmaması için yazışlarından uzaklaşmaya karar verdiği dönemde, bir sabah çıkagelmiş ve yeğeniyle domino oynadığı evinde tutuklanmışlardı onu. Ortada ne tutuklama emri ne de belirli bir gerekçe vardı. Dövmüş, işkence etmiş, Villa Grimaldi'ye kapatıldığı sırada gazeteci olarak iltimaslı muamele talep ettiği halde, diğerleriyle aynı hücreye atmışlardı. Ara sıra bir öfke nöbetiyle, yüksek sesle şunları söylemeden edemiyordu:

“Siz en azından neden burada olduğunuzu biliyorsunuz. Direnmeniz daha kolay çünkü ne uğruna öleceğinizi biliyorsunuz. Ama ben, ben sağ görüşlü bir adamım. Diğer tarafta olmam gerekirdi.”

Bir gün, gardiyan kapıyı tekmeyle açtı.

“Kim konuşuyor?” diye bağırdı.

Kimse kımıldamadı.

“Carmelo, değil mi? Vedalarını etmeye başlayabilirsin. Karar çıktı: Kurşuna dizileceksin.”

Onu dışarı sürüklediler. Ellerini bağladılar, başına bir siyah torba geçirdiler ve üç nöbetçiden bir infaz mangası oluşturdular. Tüfeklerini doğrulttular. Dördüncü bir asker kararı okudu ve işareti verdi. Fakat patlama yerine, kuvvetli bir kahkaha işitildi.

“Nasıl da tongaya bastın, sazan seni!”

İlk sahte infazını yaşıyordu. Onu kollarından tutup yarı baygın halde, sorgu odasına kadar götürdüler ve gerçeklik serumu niyetine pentotal⁷⁵ kapsülleri yutturarak, bir saat boyunca işkence ettiler. Alacakaranlıkta, her yeri kırık halde hücreye döndüğünde neredeyse cansızdı, canlı canlı derisini yüzmüşlerdi. Ötekiler onu itinayla kaldırıp en iyi yatağa yatırdı. Ağzını açabildiğinde mırıldandı:

“Bir daha asla özgür kalamayacağım. Her şeyi söyledim.”

Aralık ayında, mahkûmlar ve işkenceciler, bir söğüt ormanının ortasında sivrilen eski küçük kulenin içine toplanıp birlikte Noel kutladılar. Akşam altı sularında, gardiyanlardan biri radyo getirdi ve Huachipato ile Union Española arasındaki futbol maçını açtı. Ses, parmaklıkların ardındaki tutukluların da duyabileceği kadar yüksekti ve aralarında, iki takım hakkında farklı bakış açılarının ileri sürüldüğü, fazlasıyla uzayan bir tartışma çıktı. Noel akşamı çalışmak zorunda kaldıkları için zaten kızgın olan gardiyanlar, sonunda sıkılıp tutuklulardan fıkra anlatmalarını istedi. Önce tutuklu 392 çağrıldı ve oldukça alçak sesle, gözleri yere

⁷⁵ Kısa etkili anesteziik etki sağlayan, barbitürat türevi ilaç etken maddesi. (ç. n.)

çakılı, vücudu titreyerek, tuvaletteki iki papazla ilgili açık saçık bir fıkra anlattı.

Sonra, bir köşede sessizce oturan Ilario Da'ya geldi sıra.

“Hiç fıkra bilmiyorum komutanım.”

“O halde bir şarkı söyle.”

“Şarkı söylemeyi de bilmiyorum komutanım.”

Gardiyan öfkелendi:

“Şarkı söylemeyi bilip bilmediğini göreceğiz komünist bok.”

Kapıyı açtı, herkes ayaklandı. Gardiyan Ilario Da'yı kolundan yakaladı. Koridora doğru çekerken, hücrenin içinden yükselen bir ses işitildi. Bu bir tangoydu: Carlos Gardel'den *Volver*. Tek başına çınlayan bu ses, durumunun vahametine rağmen, şarkısı diğer hücrelerde de yankılan-sın diye yüzünü parmaklıklara yapıştıran Carmelo Divino Rojas'a aitti. Sesi diğerlerinin sesleriyle buluştu ve Villa Grimaldi, bir anda, müziğin etkisiyle derin bir huşuya gömüldü ve Ilario Da, onları henüz öldüremediklerini, hâlâ duvarları, dikenli telleri, engelleri aşabileceklerini, geri dönerek zayıf düşen cepheyi yeniden canlandırma rüyasını gerçekleştirebileceklerini hissetti.

Ilario Da, bu tantananın ortasında, bir başka kavganın, bir başka sesin, henüz getirilmiş yaşlı bir adamın sesinin ona kadar ulaştığı anda ayağa dikildi. Bir gardiyan, yaşlı adamın oğlunun saklandığı yeri öğrenmek için bastırıyor ama o direniyor, her şeyi inkâr ediyordu. Çok sayıda gardiyan coplarla defalarca üzerine çullandı. Onun, 11 Eylül'den beri bütün ülkede aranan, MIR'ın en tepe yöneticisi Julián'ın babası olduğunu herkes anlamıştı. İhtiyar, yarım saatin sonunda koğuşa atıldı ve asma kilit hızla yerine takıldı. Adam ağır hareketlerle kapıya en yakın sandalyede yerini aldı.

“Zaten bugün çıkmayı öngörmemiştim,” dedi.

Mahpusların arasında rahatsız bir gülüş yayıldı. Fakat o gün, ihtiyar beraberinde değerli bir bilgi getirmişti.

“Fransız büyükelçiliğinin baskı yaptığı söyleniyor. Bu akşam bir *franchise*’ü⁷⁶ çıkarıyorlarmış.”

Ilario Da ilk başta buna inanamadı. Fakat karanlık çökmeden hemen önce, koridorda ayak sesleri işitildi. Gardiyan kapıdan seslendi:

“*Franchise*, kaldır kıcını.”

Ilario Da, 30 Aralık’ta, Villa Grimaldi’den, usturayla kazınmış kafası, çökmüş bedeniyle, on bir kilo vermiş, şüpheli ve adaletsiz görünen bu ani özgürlükten ürkmüş halde serbest bırakıldı. Sivil plakalı bir otomobilin, bir Volkswagen K70’in arkasına yerleştirdiklerinde, bütün bunların onu Atacama Çölü’nün bir yerinde ortadan kaldırmak için yeni bir numara olup olmadığını sordu kendine. Fakat araba ilerledikçe, büyük şehre özgü klakson seslerini, mağazalar ve otobüslerden gelen ve gitgide yükselen müziği fark etti ve O’Higgins Bulvarı’nda ya da belki de başkent’in merkezi Simon Bolivar’da olduğunu anladı.

Onu arabadan indirirlerken, nazik bir el kapının pervazına çarpmasını engellemek için başını tuttu. Bir kadın, bir binanın içine kadar eşlik etme görevini üstlendi ve içeri girdiklerinde gözlerinin üzerindeki bandı özenle çıkardı:

“Gözlerinizi yavaşça açın,” dedi. “Burada ışık çok kuvvetli.”

Dünya yeniden gözlerinin önüne serildi. Etrafındaki her şeyi inceleyince *Fiscalia Militar*’da⁷⁷ olduğunu anladı. Bir merdivenin ucundaki dar bir bekleme odasına alındı. Kravatlı adamların daktilo tuşlarını dövdüğü bodrum katında bürolar birbirini izliyordu. Genç kadın sigara uzattı ama Ilario Da kibarca reddetti:

“Sigarayı bırakmak için fırsattan yararlanıyorum.”

⁷⁶ (İsp.) Fransız. (ç. n.)

⁷⁷ (İsp.) Askeri Savcılık. (ç. n.)

Tek mobilyası bir çalışma masasından ve karşıdaki duvara asılmış büyütülmüş bir Augusto Pinochet fotoğrafından ibaret büroya girdi. Yakası altın düğmeyle kapatılmış gömlekler giymiş, sinekkaydı tıraşlı iki adam, yüksek sesle soyadını okudu ve kollarını sıvadıktan sonra, aralık ayının o cuma gününde öğleden sonra olanları bütün ayrıntılarıyla anlatmasını istediler.

Ilario Da, yaralı bir soğukkanlılıkla, Hector Bracamonte'nin fabrikasında silah saklayan bir aşırı sol militan olduğunu tekrarladı. Kendisi çift uyruklu, havai, sığ bir burjuvaydı, genç ve budalaydı, bu olayın içine sürüklenmişti. İfadesinin sonunda, subaylardan biri imzalaması için kalemini uzattı. Ilario Da yazılanları okuyacak zaman bulamadı. Odadan ayrılırken, sessizce, hayatı boyunca hiçbir şeyden şikâyet ya da itiraz etmeyen, saygıdeğer bir insan olarak hatırlanmak için didinen ve aç kalmaktan başka suçu olmadığı halde, elli sekiz yıl sonra tarihte kimsesizler arasında yerini almakla yetinen Hector'u düşündü.

Michel René

21 Mayıs'ta, ihtiyar Lonsonier yüz on sekiz yaşını kutladı. Bağbozumlarının etkisiyle beli bükülmüş de olsa, yaşın geçen zamanla hiçbir bağlantısı olmadığını ondan daha iyi kimse kanıtlayamazdı. Bununla birlikte, birkaç aydan beri uğraşıyor ama Şili'ye yerleşmeden önceki adını bir türlü hatırlayamıyordu. İkinci kimliğine o kadar alışmıştı ki ilkinin tamamen unutmuştu. Tereddütle geçmişe göz atarken, genç bir bağcı olduğunu hatırlıyordu sadece. Fakat her nasılsa bir başkent firarisiyle tanıştığı o sonbahar öğleden sonrası, pırıl pırıl bir netlikle gözünün önündeydi.

“Adı Michel René’ydi,” dedi bir kâğıdın üzerine not alarak.

1873 yılında, darbeden bir asır önce, ihtiyar Lonsonier'ye Lons-le-Saunier yamaçlarında mütevazı bir bağ miras kalmıştı. O sırada, şaşırtıcı kaderin onu aylar sonra dünyanın öteki ucuna savuracağına dair hayatında hiçbir işaret yoktu. Ağustos sonunda, bütün ailesi karahummadan öldü ve bağdaki asmalar da evin üzerine bir lanet çökmüş gibi birer birer ölmeye başladı. Çöküş göz göre göre gelmişti. Yabani yaprak biti, filoksera, Birleşik Devletler'den Fransa'ya, Bordeaux ve Aşağı Bask bölgesine geleli halihazırda birkaç yıl olmuştu. Lonsonier, Arles'da, Mösyö Delorme

adında bir veterinerin idaresindeki güneydeki bir bağda, yaprakların bir gecede sarardığını işitmişti. Asmalar, And altınının solgun rengine dönmüş, bitkilerin parlak yüzünde yumru yumru kabarıklıklar oluşmuştu. Birkaç haftada içi boşalan kütükler kurudu. Devrilen her bir gövde rüzgârla tarladan tarlaya, omçadan omçaya uçuşan, yağmurlarla taşınan, asırlık bağları istila eden, yalnızca iki sap arasına gerilmiş nadir örümcek ağlarıyla durdurulan binlerce gözle görülmez bitin savrulmasına neden oluyordu. Fransa bağcılığı, tarihinde bir kez bile böyle bir felaket yaşamamıştı. Birkaç aylık zaman zarfında, Hérault'dan Alsace'a sağlıklı tek bir asma kütüğü kalmadı.

Valilikler hasta toprakları sular altında bırakma emri verdiler ama kısa zamanda, böceğin suda da yaşadığı fark edildi. Bağların kıyısındaki elma ağaçlarını, domates fidelelerini öldürmekten ve yayılmayı hızlandırmaktan başka bir işe yaramayan kimyasal maddeler uyguladılar. Belediyeler kökleri toplayıp Paris Komünü'nü hatırlatan dev ateşlerde yaktı ve bakanlıkça kurulan Filoksera Komisyonları, büyük organize gruplar halinde kırsal bölgeleri gezip bakır sülfat ve karbon disülfür püskürttü.

Bağları doğuda kalan Lonsonier bir süre şarap fiyatlarının yükselmesinden faydalandı. Fakat bir gün, yamaçlarda dolaşırken ayağının altında kırılan bir ağaç kabuğundan gelen ekşi, kekremsi, hastalıklı kokuyu fark etti. Yaprakların tamamı, üzerinde siyanür incilerini andıran bir kabukla kaplı yeşil yumrular olan, kararmış, titrek tabakalara dönüşmüştü. Numuneler aldı ve bütün dalların, özsuyunun içinde gidip gelen, toprakları mikroplayan, alttaki kökleri yeraltı diktatörü gibi istila eden, susamış bitlerin kaynaştığı gizli koridorlarla dolu olduğunu keşfetti.

Bir kazma darbesi, boylu boyunca uzanan sarı puantiyeli delikleri çıplak gözle görmesine olanak verdi. Her gövde bir kabuktan ibaret kalmıştı, her meyve buruş buruştu ve

kale bedenini oluşturan birkaç yaşlı asma dışında bütün bağ, ortasındaki tek bir oda hariç terk edilmiş bir krallığı andırıyordu. Lonsonier'nin bağındaki uzun asma sıraları, yavaş yavaş, cüzzamlı bitkiler mezarlığına dönüştü; altı hektarlık alan kasvetli dönemlerden, üzücü aşamalardan geçerek, birkaç hafta içinde tek bir damla şarap veremeyecek noktaya geldi.

Lonsonier direnmek istedi. Botanik hekimliğinde uzmanlaştı. Entomoloji kitaplarına başvurdu ve günler boyu büyütecini ağaç kabuklarının üzerinden ayırmadı. Yaprak bitine karşı öyle bir mücadeleye girişti ki bu savaş ona Komün üyelerinin iki yıl önce Paris sokaklarında giriştiğinden çok daha kutsal göründü. Fakat en büyük üzüm tanesinin bir yerfistiği boyutuna ulaşamadığı, en gelişmiş salkımın on iki santimetreyi bulamadığı o sefil bağbozumunun sonunda, Lonsonier mahvolmuştu. Sağlıklı fidanlar diktiği, bakır sülfatla suladığı bağının canlanmadığını tespit edince, mücadeleyi telafisiz kaybettiğini anladı. Kalan ağaçları inşaatçılara ve lutiyelere satmak için oduncular arazisini gezdi. İki ay sonra, Lonsonier'nin bağının tamamı kemanlara ve bistro sandalyelerine dönüştürülmüştü.

Yıkıldığından kendine bakmaz oldu. Daha bitkilerinin yası tamamlanmadan, evi de bakımsızlığa teslim olup yalnızlık akşamlarında, uzun kasvetli koridorlar boyunca ebeveynlerinin hayaletlerinin dolaştığı, kederli bir mekâna dönüştü. Evin dört bir yanı bağdaki hastalığın acısıyla kıvrılır gibi görünüyordu. Duvarlardan köpük köpük nem fışkırıyordu. Menteşeleri küflenmiş kapılar, topuk demirleri üzerinde tiz sesler çıkarıyordu. Raflar örümcek ağından oluşan bir karla kaplıydı. Çöp torbaları, mutfak köşelerinde üst üste yığılmıştı. Çiçekler saksılarında çürümüş ve köşelerde küçük dağcıklar gibi biriken toz yığınları, karınca kolonilerine yuva olmaya başlamıştı.

Birdenbire, gitme zamanının geldiğine kanaat getirdi. Beş yıldır Fransa'nın bütün bağcıları, kolonilerde maceraya atılmayı denemek üzere arazilerini terk ediyordu. California yönündeki gemilere ilk binenler ailesi ya da mirası olmayan genç bekârlar oldu. Bunun sonucunda, San Francisco'nun kuzeydoğusundaki Napa Vadisi bir gün Paris Şarap Meclisi'ne davet edilecekti.

Gitme fikri gözünü öylesine kör etmişti ki bir perşembe sabahı, bir fincan kahve içme niyetiyle yerinden kalktığında, mutfağındaki çöp torbası yığınının ortadan kaybolduğunu fark edip hiç üzerinde durmadı. Bu durumu yorgunluğa bağlı bir halüsinasyon olarak kaydetti. İki gün sonra, birikmiş bulaşıklar da yıkanıp yerlerine yerleştirilmişti. Ayın sonunda, köşelerde tek bir karınca kalmamış, örümcek ağları süpürülmüş, topuk demirleri yağlandığından kapıların feryatları susmuştu.

“Tanrım,” diye düşündü. “Bu hayaletler sonunda beni de atacak evden.”

Bu yaşananların tuhaflığı üzerine duracak zamanı olmadı zira bir akşam, alet edevatın bulunduğu kulübeye giren Lonsonier, saman yığınının üzerinde, onu görür görmez sıçrayarak ayağa fırlayacak bir adamın yattığını gördü.

Adam korkmuştu, savunmasız görünüyor, titriyordu. Lonsonier önce okyanusun öteki tarafından, bir ihtimal California'dan geldiğini düşündü. Fakat yabancı Amerika'yı bilmiyordu.

“Sadece Paris'ten kaçtım Mösyö.”

Haksız bir yargılama sonucunda kenar mahalleleri terk etmek için bir meyve arabasına binip Kanlı Hafta'nın ortasında, Komün'den kaçmak zorunda kalmış bir delikanlıydı bu.

“Beni geri gönderirseniz, asılıyım,” dedi bir solukta.

Adı Michel René'ydi. Bütün varlığı, kadife yakalı kahverengi bir palto, kırmızı çizgili bir pantolon ve ekoseli bir

kasketten ibaretti. Gri gözleri ve ona kadınsı bir hava veren ince, narin bir burnu vardı. Lonsonier, birkaç ay önce, kulübesinde bir yabancıнын uyuduğunu fark etse hemen jandarmaya haber verirdi. Fakat şimdi, arkasında bir harabe bırakarak gitmeye hazırlandığından, bu kaçağın varlığında bağının kurtuluşunu görüyordu.

Takip eden günleri gurbete gidişini planlamaya vakfetti. Hazırlık çalışmaları, olağan koşullarda bağlarını canlandırmaya adanmış hayal gücünü hepten harekete geçirmişti. Aslında bu gidişte bir ilerleme hali görmüyordu ama bu kıtanın bağrından tek bir üzüm tanesi bile elde etme umudu kalmamıştı. Haritaların üzerine notlar düştü, California hakkındaki kitapları altını çizerek okudu, seyahat sırasında bağ kütüklerini koruma yolları hakkında notlar aldı. Mart ayı gelince, bilet parasını çıkarmak için mobilyalarının yarısını sattı ve salon çok geçmeden, içi dolu bohçalar, koliler ve sandıklarla dolup taşarken, ilkbahar başında Le Havre'dan Amerika'ya doğru yola çıkacak, Güney Amerika'nın güney ucundan dolaşacak bir geminin gelmesini bekledi.

Michel René ise şaşmaz bir biçimde, Lonsonier uyur uyumaz ayağa dikilmeye devam ediyordu. Karanlık çökünce dışarı çıkıyor, geceler boyu, elinde kendi yaptığı bir alet çantası, giriş katındaki koridorlarda çekine çekine süzülerek dört bir yanı dolaşıp duruyordu. Büyük bir dikkatle, Lonsonier'nin bir zamanlar kâhyalık yaptığına inanmasına neden olacak ölçüde sessiz bir nezaketle ayağı aksayan etajerleri onarıyor, şömineyi temizliyor, lambaların yağını değiştiriyordu. Onunla konuşmaya çalıştığında, Michel René geçmiş konusunda ketumluğunu koruyordu. Çiftlik hayatının çetinliği, zindanların uğultusu ve karavanlar kanunu onu insanlardan öylesine bezdirmişti ki bağ enkazlarıyla dolu bu havrada, bu hayaletler ve delik fıçılar sığınağında, hayatının kalan günlerini huzur içinde tamamlayacağı bir yuva görüyordu. Yalnızca gönül borcunu ifade etmek ya da onay

almak gerektiğinde konuşuyordu. Sopa darbelerinin şiddetinden geriye endişeli bir bakış kalmıştı. Lonsonier onun bağı gitgide boşalan sıraları arasında tedirgin bir kedi, belirip kaybolan bir gölge gibi kaydığını görüyordu; kaygılı yürüyüşü, yaşadığı aşığılanmaların gizli izini taşıyordu.

Birkaç hafta böyle geçti ve 11 Nisan'da, bulutlu bir günde, Lonsonier son valizini yaptı ve henüz zarar görmemiş tek asma kütüğünü kökünden söktü. Cebine otuz frank ve bir avuç bereketli toprak yerleştirdi. Yola çıkacağı sırada, sandıklarını vidaladıktan sonra porselen kumbarasını kırarak içindeki son tasarruflarını yanına aldı ve küçük kulübeye yöneldi. Alet edevatını koyduğu bu küçük mekâna girdiğinde, Michel René'yi ilk kez kasketsiz gördüğünü ve aslında uzun saçları olduğunu, bunları saklamak için siyah bir filenin içine hapsettiğini fark ettiğini uzun süre hatırlayacaktı. Sonra, kalçalarına daha dikkatli baktı ve bir erkeğin sahip olabileceğinden daha geniş, daha çıkık olduklarını fark etti. Gömleğinin birkaç açık düğmesi genç ve dolgun bir göğsün gözler önüne serilmesine izin veriyordu ve Lonsonier, Michel René'nin bir kadın olduğunu işte o anda anladı.

Blanche Meydanı'ndaki kadınlar taburuna bağlı olan, daha sonra barikatlarda savaşmak için, üniforma benzeri bir üst ve kenarı çizgili pantolonla erkek kılığına giren, otuzlarında Parisli bir kadındı. Yaralanmış, takip edilmiş, şanslı elverdiği ölçüde mezarlıklardaki anıtmezarların içinde, eski mezbahalarda ve hatta bir seferinde Augustin Mouchot adındaki bir matematikçinin güneş enerjisini dönüştüren makineler inşa ettiği, Napoléon'a ait imparatorluk atölyelerinde saklanmıştı. Lonsonier'yi kapının eşliğinde fark edince kızardı ve aceleyle bir örtü bulup omuzlarını örttü.

“Beni göndermeyin,” diye yakardı.

Her yerden kovmuşlardı onu. Her köyde, her kenar mahallede, çalışma hakkını, eğitim hakkını, medeni kanundan gelen hakkını, silah taşıma hakkını savunmayı sürdürmüş-

tü. Lonsonier şaşkın bir halde erkek kılığına girmesinin nedenini sorduğunda, inanılmaz bir özgüvenle cevap verdi:

“Günümüzde kadın olma hakkına bile sahip değilim.”

Bu sürpriz Lonsonier’nin tereddüt etmesine neden olmadı. Valizini aldı ve evin anahtarlarını teslim etti.

“Bu mülk yeniden doğacaksa,” dedi, “bir kadının elinden olması daha iyi.”

Lonsonier, aynı akşam, kireçli topraklar ve hububat, kuzumantarı ve ceviz ülkesini terk ederek, La Havre’dan California’ya doğru yola çıkan demir bir gemiye bindi. O sıralarda Panama Kanalı henüz açılmadığından Amerika’nın güney ucunu dolaşmak ve Horn Burnu’nu dönen bu geminin bordasında, kuş kafesleriyle dolu ambarlara balık istifi tıklımış iki yüz adamla birlikte kırk gün kadar seyahat etmek zorunda kaldı; adamlar o kadar gürültü çıkarıyordu ki Patagonya’ya kadar gözünü kırpması mümkün olmadı.

Tarihi bir tesadüfle, gemiden 21 Mayıs’ta Valparaíso’da indi. Bilmeden de olsa, Fransa’da savaşmaya gidecek oğlu Lazare’ınki kadar hayranlık uyandırıcı bir cesaret, Manş’ın üzerinden uçacak Margot’nunki kadar örnek gösterilecek bir yiğitlik, işkence altında susmaya devam edecek Ilario Da’nınki kadar vakur bir kararlılık göstererek, gelecek nesiller için ilk kökü dikti. Yıllar sonra, yaşını başını almış bir adam olarak ailesiyle birlikte Santiago’da yaşayan Lonsonier, Michel René’nin gerçekten var olup olmadığını kendi kendine sormaya devam etti. Fakat oğlu Lazare ona ailesinin Fransa’nın neresinden geldiğini sorduğunda, birdenbire kaçaklar ve yaprak bitleriyle dolu eski bir anıyı anımsayarak, şu cevabı vermeden edemedi:

“Fransa’ya gittiğinde, Michel René’yi bulursun. O sana her şeyi anlatır.”

Bu isim, bir asır boyunca, nesilden nesle bir tılsım gibi, sakınarak aktarıldı durdu. İşte bu nedenle, Ilario Da, Eylül 1973’te, Şili hapishanelerinde kaybolduğunda, Margot yap-

rak bitinin Fransız bağlarını istila ettiği o yıla lanet okudu.

Tutuklanmasının üzerinden üç haftadan uzun zaman geçmişti ve bilinen tek şey, cuntanın o dönemde işlenen suçları, kusurları ve cinayetleri cezasız bıraktığı ve görevin kötüye kullanılması olaylarına ilişkin hiçbir kayıt tutmadığıydı. Margot askeri karakollarda, bir bankın üzerinde gece gündüz sabırla bekledi. Söylendiğine göre başkonsolosluğa o kadar çok mektup göndermişti ki parmaklarından mürekkep lekesi hiç silinmiyordu. Ilario Da'nın yeniden ortaya çıkacağına olan inancını bir kenara bırakmasının üzerinden epey uzun bir süre geçmesine rağmen, bir zamanlar Michel René'nin evin koridorlarında dolaşması gibi gidip karakollarda boy gösteriyor, aynadaki zayıflamış, kurumuş yüzü ve yenilgi ifadesini gördüğünde, kendi çizgilerini *Dina*'nın listelerindeki *desaparecidos*'larıinkiyle⁷⁸ karıştırıyordu. Artık bilgi almak için sadece morga ve hastanelere gidiyor ve her seferinde, bütün bir neslin katledildiğine şahit olmaktan dolayı dehşet içinde evine geri dönüyordu. Bilimin büyüleyiciliğini ve aşkın sabırsızlığını yaşadığı arka avlunun loşluğunda, yalnızlığa terk edilmiş bir dul gibi, yüreği paramparça, uğursuz bir perişanlığa teslim ediyordu kendini ve zar zor da olsa ancak Bernardo Danovsky'nin ziyaretlerini kabul edebiliyordu.

“Beni anlayan bir tek siz varsınız,” diyordu ona. “Zira siz de bir oğul kaybettiniz.”

Eski müdür, bütün bir ocak ayı boyunca ziyaretlerini sürdürdü ve ona her seferinde baharatlı kokular, ruhunun kötü kokularını bastıramasa da boş odalara hoş bir nefes katan Yahudi yemekleri, *gefilte fish*'ler⁷⁹, pancar çorbaları,

⁷⁸ (İsp.) Kayıp kişiler. (ç. n.)

⁷⁹ Aşkenaz Yahudilerine özgü dondurulmuş balık mezesi. (ç. n.)

*bilkalej*⁸⁰ ve *verenike*'ler⁸¹ taşıdı. Margot'nun cildi gitgide bir uçak gövdesinin metalik rengini alıyor, omuzları daralıyor, elleri kısalıyor, ona ait her şey ölüm beklentisi ve var olma acısıyla karışıyor gibi geldi Danovsky'ye. Pasifistler için düzenlediği toplantıları yeniden başlatmasını, mobilyalarını değiştirmesini, bahçesine yeni bitkiler dikmesini önerdi. Fakat Margot, deliliğin sınırında dolaşmasına neden olan bir umutsuzlukla keramet aradığı büyülerde kaybolmuş halde, oğlunu kehanet rüyalarında, tarot kartlarında, çay yapraklarında ve puro küllerinde saklı sembollerde aramaya koyuldu. Bir cumartesi günü o kadar perişandı ki öğleden sonra üçe doğru biri kapıyı çaldığında, açmak için ayağa bile kalkmadı.

“Şeytan olmalı,” diye düşündü.

Tek kelime etmeden bütün evi geçtikten sonra bahçeye kadar gelen, beli iple tutturulmuş, dizlerine kadar yırtık bir pantolon, paçavraya dönmüş kıyafetler, kan lekeli bir gömlek giymiş, delik deşik bir berenin altına sakladığı tıraşlı kafası kararmış yara izleriyle dolu, bir deri bir kemik bir delikanlıydı. Aslında ona artık delikanlı bile denemezdi, diktatörlüğün hayaletiydi, çoktan ezilmiş bir halkın kaba, dehşet verici, ürkütücü metaforuydu. Margot ona bakınca bir parça ekmek dilenmeye geldiğini düşündü, bakışları kesiştiğinde bile oğlunu tanımadı; eski bir sömürge savaşından kaçmış bir başka hayalet olarak algıladı.

“Hayat bana ikinci bir ölü gönderdi,” dedi.

Ilario Da o kadar parçalanmış, o kadar aşığılanmış, o kadar zayıf düşmüştü ki Margot kendisinininkinden daha karanlık bir cehennemden döndüğünü anladı. Bu geri dönüşün kafa karışıklığında, bütün Lonsonier'lerde var olan, banyonun felaketin tek ilacı olduğuna ilişkin aile mirası inançla hemen küveti doldurmaya koştu. Ilario Da önün-

80 Yuvarlak ekmekler. (ç. n.)

81 İçi dolgulu hamurlardan oluşan, mantı benzeri yemek. (ç. n.)

de soyunduğunda, bedeninde öyle derin yara izleri ve öyle vahim yaralar gördü ki bütün bir ordu üzerinden yürüyüp geçmiş izlenimine kapıldı. İhtiyar Lonsonier'nin küvetinde, üzerine keten tohumu serptiği örgü bir lifle yıkadı onu; şakaklarını, yara izlerinin üzerini misk kokulu bir gül maske-siyle kapatıp üç saat bekletti. Ateşini düşürmek için alnına soğuk bezler koydu. Aukan'ın bir zamanlar Lazare'nin ciğerleri için kullandığı, karatavuk kanıyla otları karıştırarak hazırladığı yakıyı uyguladı, zira onu böyle görünce, bu aile-nin bütün erkeklerinin aynı felaketlerden mustarip olduğu ve aynı tedavilerle iyileştirilmeleri gerektiği gibi acı verici bir kanaate varmıştı.

Delikanlı banyodan sonra uykuya dalabildiyse de imdat çağlığıyla sıçrayarak uyandı. Margot, felaketi hissedip koşuyor ve onu sıvı morfin damlatılmış sularla sakinleştirerek yatağına geri yatırıyordu. Hector Bracamonte'nin katledil-mesi, yeniden işkenceye maruz kalma korkusu, bedeninde-ki acısı dinmemiş travmalar zihninde, savaşta kardeşlerini kaybeden Lazare'nin yakasına yapışan türden kâbusvari gö-rüntüler canlandırmıştı sanki. Böylece, geri dönüşünü ta-kip eden günlerde, anneyle oğul arasında, ilkinin ölüme kar-şı savaşa ve ikincisini de deliliğe karşı mücadeleye sokan, eğreti ama muhteşem bağlar kuruldu. Ilario Da, bir gece, ağzından köpükler saçarak Hector'un adını haykırıp Car-melo Divino Rojas'la ilgili bir şeyler mırıldanarak, gözleri şiş uyanınca, Margot onu kimsenin vazgeçiremeyeceği bir karar aldı.

“Bir hafta içinde bu ülkeyi terk ediyoruz.”

Ülkeden ayrılmak için alınması gereken iznin formalite-leri çok yavaş ilerlediğinden, Margot işi ele aldı. Geçmişte bir an, başka bir kıta üzerindeki Hava Kuvvetleri'ne ya-zılırken verdiği kadar içgüdüsel bir kararla, Ilario Da'nın iyileşmesini hızlandırma görevini Aukan'a emanet etti ve uçağının inşasını tamamlamak için Tobalaba Havaalanı'na

doğru yola çıktı. Savaştan sonra teması kesmediği bir grup yaşlı teknisyeni tekrar bir araya getirdikten sonra, Charles Lindbergh'in *Spirit of Saint-Louis*'si gibi el yordamıyla birleştirilen aracın sıradağları aşma kapasitesine sahip olacağına kesin olarak inandı.

Bir antreponun yüksek tavanlı sahanlığının altında bekleyen tek kanatlı uçağı, diğer kullanılmayan araçlarla birlikte, bir katedralinkini andıran soğuk loşluğun içinde uyumaktaydı. Her gün çıkıp piste kadar gidip geldi. Çok geçmeden, yeniden gençliğine dönmüş gibi, tamircilere gösterge tablosunu ayarlamalarını, kanatları güçlendirmelerini, gaz transmisyonunu yeniden ayarlamalarını, kapasitele-ri konusunda en ufak bir fikre sahip olmadıkları zanaatçı işi bir canavar oluşturmalarını emretti. Bir zamanlar ergenlik azmine rağmen başarısızlıkla sonuçlanmış bu sıra dışı proje, yüreğinde, içinde kök salmış, cepheden döndüğünden beri gölgede uyuyan bir savaşçı doğanın yeniden uyanmasını sağladı. Yakasını bırakmayan bu projeyi tamamladığında, uçak yola çıkmaya hazırdı. Bernardo, sıradağlar haritasının ayrıntılarını inceleyerek, onun için en güvenli rotayı çizdi.

“Gündüz vakti daha iyi görürsün,” dedi ona. “Sabah şafakla birlikte pisti boşaltacağım senin için.”

Yumuşacık bir ifadeyle dalıp gitti Margot. Baş döndürücü tutkusunun sonsuza dek tehlikelerin sınırında dolaşmayı gerektirdiğini biliyordu. Bu uçuşu o kadar uzun zamandır beklemiş, adeta mesihin çağrısına uyar gibi, o kadar çok fedakârlıkta bulunmuştu ki itiraz ederken sesi titremedi:

“Gündüz vakti, bizi görürler.”

Tanıştıklarından beri ilk kez, onun karşısında net ve kararlıydı. Vahşi bakan gözlerini onunkilere dikince, o da itiraz etmeye cesaret edemedi.

“Bu gece havalanıyoruz,” diye ekledi Margot.

Ne arkadaşının ihtiyatlı olması için yaptığı ricalar, ne buz duvarları ne de nostalji tuzakları onu tereddüde sevk

edebildi. Evine döndü, odasını boşalttı, az miktardaki tasarrufunu küçük bir kutuya koydu ve bahçesindeki yaprakları dökülmüş, beli bükülmüş asmasını, büyükbabası Lonsonier'nin diktiği gün gösterdiğinden farksız bir kutsala saygıyla kökünden söktü. Ilario Da'ya oksijen eksikliğinin etkilerini azaltmak için vücudunu gres yağı ve soğan kabuğuna bulamasını emretti ve batıl inançtan çok ihtiyacı düşünerek, koltuğunun altına bir balta sakladı.

Margot ve Ilario Da, gece saat onda, Bernardo'nun işaret şamandıralarıyla donattığı pistlerden birini kullanarak, Tobalaba'dan havalandı. Geniş spiraller çizerek doğuya doğru kırk bin metreye yükseldiler ve rotayı And Dağları'na çevirdiler. Bir yarım saatin sonunda dağlara ulaşmışlardı.

Margot, gökyüzünün ortasında, göremediği için tahmini hesaplar yaparak, tam karşısında, dar bir hilalin içinde karlı vadilerin ardından Tupungato Volkanı'nın yükseldiğini varsayıyordu. Haritaları aklından geçirirken gözlerini Aconcagua'nın ayaklarının altında, kayalık çukurlara, dev kraterlere, mevsim sıcaklığıyla buzu çözülmüş göllere dönüştüğü tepeler ve geçitler serisinden ayırmıyordu. Geçilecek aralıklar nadir, vadiler yılankaviydi; etraf kale duvarları gibi yükseltilelerle çevrili olduğundan Margot, her hareketinde, kanatlarının ucuyla kayalıkları hafifçe okşadığı hissine kapılıyordu.

Kırk beş dakikalık uçuşun sonunda, dağ zincirinin aşağı yukarı yarısını aşmış olmaları gerektiği hesapladı. İşkenceden hâlâ kırılgan durumdaki Ilario Da, sersemlemiş halde cama yaslanmış korku ve uyku arasında salınırken, Margot rotayı milimetrik olarak takip etti. Uçak, saat on bire doğru, güçlü bir hava türbülansıya sarsıldı. Margot bir kaya çıkıntısına çarpmaktan kıl payı kurtuldu ve görünmez güçlerin onu kayadan duvara doğru çektiği ama kendisinin uçağına tekrar hâkim olmayı başardığı izlenimine kapıldı. And Dağları'nın olağanüstü boralarıyla sarsılırken, defa-

larca düşmeye başladıklarını sandı ama her seferinde mucize eseri kurtuldu. Bu sarsıntılardan birinde, diğerlerinden daha güçlü, daha heybetli bir dalga onu bir hava sütununa doğru öyle bir şiddetle savurdu ki uçak kuru bir yaprak gibi sallandı. Korkuya kapılan Margot, iki kaya duvarı arasında bir dik bayır fark etti. Fakat bu daracık koridora girer girmez, dar şekliyle uçağı aşağı doğru çeken bir girdaplar serisine sebep olan bir nevi huninin içine çekildiğini hissetti.

Margot gaz kesti ve süzülerek devam etmeye koyuldu. Uzaktan, dört yüz metre uzunluğunda, iniş yapabileceği genişlikte yüksek bir düzlük seçiyordu. Uçağı bu plato yönüne döndürdü. Kararlı hareketlerle, yükseltir ve kayalıklar arasında uzanan ve tozu andıran karla kaplı bir zeminin üzerine, ani bir iniş yapmayı başardı. Uçak, şiddetli çarpmanın etkisiyle sarsıldı, sıçradı, kaydı, bir uçuşun kıyısına kadar geldi ve olduğu yere çöküp kaldı. Margot hiç vakit kaybetmeden kemerleri gevşeterek pilot koltuğunu terk etti. Çevrelerinde, dondurucu rüzgârla dövülen, ayna gibi parlayan zirveler, ısıklık sesi çıkaran dağ sırtları, fildişi şahikalar, göz alabildiğine uzanan bir devler mezarlığı vardı. Manzarayı inceledi ve dağdaki aralık dar da olsa platformun yumuşak bir eğimle devam ettiğini, dorukların arasında uçak kanatlarının geçebileceği bir geçide ulaştığını görünce sevindi.

“Burayı tekrar havalandırmak için rampa olarak kullanabiliriz,” diyerek gülümsedi.

Dört bin metre rakımdaydılar, eğim on dereceden azdı ama Los Cerrillos’u, Londra limanını ve Manş üzerindeki Alman avcı uçaklarını hatırlayan Margot, kaslarına güç veren bir cesaret hissetti. Araziyi ve etrafında hangardaki tamirci gibi dönerek uçağının gövdesinin ve iniş takımlarının durumunu iyice inceledi. Aklına gelen ani bir fikirle, kablo-ları deriyle sarmaya, sac gövdeyi çekiçle dövmeye, koltuk desteğini düzeltmeye koyuldu. Bu arada Ilario Da’ya, uçağı

hafifletmek için, tali olan bütün parçaları çıkarıp atma talimatı verdi. Elleri morardı, burunları kanadı. Pus o kadar soğuktu ki iki gün boyunca ayaklarını hissedemediler. Buz radyatör borularını çatlatmıştı; dolayısıyla valizlerindeki pantolonları delikleri tıkmak için kullanmak zorunda kaldılar. Margot, tarifsiz bir gözü peklikle her bir santimetresini vücudunun bir uzantısı gibi tanıdığı bu araç üzerine yoğunlaşarak, yamaçtan aşağı atılmayı başarabilirlerse havada tutunup yükselebileceklerini hesapladı.

“Bu bizim tek şansımız,” dedi Ilario Da’ya.

Kumandalara asıldı ve motoru çalıştırdı. Ilario Da uçağı platonun eğimli kısmına doğru itti. Tekerlekler buzun üzerinde kaydı ve araç yokuş aşağı inmeye koyuldu. Ilario Da alelacele arka tarafa atladı ve Margot, maceranın heyecanıyla, rampa seviyesinde gaz vermek için kumanda kolunu sonuna kadar itti. Parçalanma sınırına kadar elini çekmedi, vites artırdı, hızını yükseltti, rüzgârlara gözü kara meydan okudu ve düşmelerine neden olan hava akımından faydalanarak, ucunda Arjantin’in görüldüğü vadiye doğru harekete geçti.

Ilario Da ve Margot, gece yarısı Mendoza’ya ulaştı. O geceyi hatırlayanlar, uzun saç örgülü bir kadınla, donmuş ayakları yüzünden yürüyemeyen iki büklüm bir delikanlının indiği tuhaf bir uçağın geldiğini gördüklerinde, gökyüzünün bembeyaz olduğunu söylediler.

“Ne muhteşem,” diye fısıldadı Margot. “Bunu hayat boyu yapmalıydım.”

Ocağın ilk Salı günü, *Sainte-Croix* yolcu gemisi, Saint-Nazare’a gitmek üzere Buenos Aires’ten demir aldı. Fakat Margot gemiye binmedi. Arjantin rıhtımında gözü ufukta hayali bir noktaya çakılı, onu Avrupa’da bir sürü karmakarışık hatıra dışında bekleyen hiçbir şey olmadığı bilinciyle öylece kaldı.

“Yapamam,” dedi. “Daha önce bir kez ölümüne şahit olmuş bir kıtada yaşayamam.”

Çantasından, bir iple defter gibi bağlanmış, köşeleri kıvrılmış, sararmış eski bir kâğıt tomarı çıkardı ve oğlunun valizine yerleştirdi.

“Kırmızı karton kutudan kurtardıklarım,” dedi. “Bunlardan bir şey çıkar.”

Sonra gemi, ak yılanları andıran halatların ucundaki yaya köprülerini yukarı çekti ve Ilario Da güverteye koştu. Vedaları sözsüz, hareketsiz oldu. Birbirlerine el sallamadılar. Margot’un gözleri bir daha hiç yok olmayacak bir kaybolmuşluk ifadesiyle perdelendi. Yüzündeki şişlik, bacaklarındaki titreme henüz geçmeyen Ilario Da, geri döneceğini vaat edecek gücü bulamadı kendinde. Onu hep böyle, omuzlarında yarım asırlık mücadelelerin yorgunluğu, bir balıkçı rıhtımında dikilirken hatırlayacaktı.

Son Lonsonier’nin gurbet yolculuğu, Río de la Plata üzerinde başladı. Ilario Da etrafının kaygısız yolcularla, diktatörlükten habersiz görünen erkek ve kadınlarla sarılı olduğunu fark etti ve bu ailelerin, hayatlarına devam etmek için, onu ölümden kurtaran bu gemiye binmiş olmaları gözüne saçma göründü. Fakat onun için en acı verici olan, gidişinin, onun arkasından gemilere binen, uçaklara doluşan, katır sırtında dağ sıralarını aşmak için telaşa düşen ve kimsenin acılarına aşına olmadığı uzak bölgelere ulaşmak için soğuk hapisanelerde yabancı yönetimlerin damgalarını, gümrük izinlerini, askeri geçiş belgelerini bekleyen binlerce Şilili gencin yolunu açtığından emin olmasıydı.

Fransa o dönemde dünyanın dört bir yanından gelen siyasi mülteciler için yeni bir sığınma alanıydı. Bununla birlikte, mücadeleden vazgeçmeyi, Şili’ye bir daha asla geri dönmeme olasılığını hiç aklına getirmemişti. Siyasi mücadelenin dışında ilgisini çeken, soylu ve mert bir hayat biçimi bilmiyordu. Onun gibi çifte vatandaşlığı olmayan dava arkadaşları Santiago’da kalmıştı. Ilario Da bu adaletsizliği yüreğinin derinliklerinde hissetti ve mutlaka geri döneceğini

düşündü. O anda Paris'te on yıldan uzun kalacağı aklının köşesinden geçmiyordu. Güney Amerika akbabalarından, Şili arokaryalarından eser olmayan dar bir çatı katına yerleşip maruz kaldığı işkencenin hikâyesini yazacağından ve uzun yıllar sonra, Bois de Vincennes parkındaki bir futbol maçı sırasında, baharat ve acıyla dolu bir gemiyle orkideler ve petrol ülkesinden gelen ve ona başka bir devrim yolunda kılavuzluk edecek cesur, Venezuela adında bir kadınla tanışacağından haberdar değildi.

Deniz yolcuğunda her şey gözden silinip gidince, güvertede dolaşmaya çıktı ve tekrar geçmişe daldı, yaşadığı kıymetli zamanlar zihninde canlandı. Küçük valizinden Margot'nun verdiği defteri çıkardı ve yazmaya koyuldu. Yalnızca tanıklık etme gerekliliğinden yazmıyordu; bu ihtiyaç, nostalji kuyularından fırlamış gibi, çok daha uzak zamanlardan, Aukan'la birlikte ahşap heykellere dönüşen devler ve ateşten doğan genç kızların öykülerini öğrendiği zamanlardan geliyordu. Geçmişe uzandıkça, denizin yoğun aydınlığının içinden Hector'un yüzü beliriyordu, duru ve dingin; gemi uzaklaştıkça anısı adeta daha yakın hale geliyordu. İhtiyar Lonsonier, Atlantik'i geçerken, ailesinin devam ettireceği göçler satrancında ilk taşı hareket ettirmekten başka bir şey yapmamıştı. Yüz yıl sonra, büyük torunu, iki dünya savaşı ve bir diktatörlük macerasından sonra geri dönüş yolundaydı şimdi. Belki de, yarım asır sonra, yaşananların uzun ve ağır ormanına, sonsuz arayışlar, acılar ve doğumlar karmaşasına yeni bir sürgün eklenecekti.

Ilario Da, bu ülkenin gerçekten var olduğuna ancak Fransız kıyıları görüldüğünde inanabildi. Gemiden, sonbaharda bir salı günü, bir cebinde otuz frank ve diğerinde bir asma köküyle indi. Hayatta bir gri elbise ve bir çift potinden başka hiçbir şeyi yoktu. Valizinde, Şili cephesine ilişkin bir elyazması. Mülteci hizmetlerinin masasına ulaştığında,

uzun bir kuyruğa girmek zorunda kaldı. Bir saatin sonunda, gümrük memuru sordu:

“İsim?”

Bu gizemli soru hafızasının derinliklerinden yankılandı. Diktatörlükten, Şilili askerlerden çok uzakta da olsa, birilerinin gelip onu okyanusun öteki tarafında arayabileceği endişesine kapıldı. Birçok sahte isim, lakap, kod adı düşündü ama dudaklarının ucundan dökülen, atalarının hepsinin önünde tekrar ettiği isim oldu.

“Michel René,” dedi.

Kadın gözlerini kaldırmadı. Umursamaz bir el hareketiyle, tek bir satırla, ailede ondan sonra geleceklerin soyadını belirleyerek, dosyanın üzerine yeni ismini kaydetti:

“*Michel René.*”

ÇAĞDAŞ DÜNYA EDEBİYATI DİZİSİ

Fransa'daki bağları amansız bir salgınla kuruyup giden bir bağcı sağ kalan son asma kökünü cebine koyar ve onu California'ya taşımalarını umduğu gemiye biner. Fakat hayalleri talihiyle bağdaşmaz. Karahumma olup gemiden Valparaíso Limanı'nda inmek zorunda kaldığı gün, yola çıktığı Fransa ve ayak bastığı Şili'yi bekleyen kader, gümrükteki bir yanlış anlama sonucu soyadı Lonsonier olacak ailenin de kaderi olacaktır.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı, Şili'deki askeri darbe ve izleyen diktatörlük yılları fonda tüyler ürpertici bir gerçeklikle akıp giderken, aralarında bir ornitolog, uçağını elleriyle inşa eden bir kadın pilot, dâhi bir orkestra şefi gibi birbirinden ilginç ve tutkulu karakterler olan bu ailenin üç nesli her nefeste ölüme meydan okuyacaktır. Miguel Bonnefoy, siperlerin derinliklerinden sıradağların doruklarına, limon ağaçlarının gölgesinden diktatörlük yıllarının karanlığına uzanan bu büyülü hikâyesiyle geniş bir zaman dilimini kısa bir romana sığdırırken, hayranlık uyandıran üslubu ile keşfedilmesi ve takip edilmesi gereken bir yazar olduğunu kanıtlıyor.

"Hikâye anlatıcılığındaki ustalığıyla bizi her defasında şaşırtmaz bir biçimde etkileyen Bonnefoy, gerçek bir dâhi."
-L'Express

"Bu cüretkâr ve sürükleyici aile öyküsünde Miguel Bonnefoy renkli karakterlerinin kaderlerini anavatanlarınıninkiyle birlikte örüyor."
-Lire

